

ROBERTO BOLAÑO

O STEA
ÂNDEPĂRTATĂ

ROBERTO BOLAÑO

O stea îndepărtată

— roman —

Traducere din limba spaniolă și note de
ALINA CANTACUZINO

*Curtea
veche*

BUCUREȘTI, 2008

Pentru Victoria Ávalos și Lautaro Bolaño

Ce stea cade fără ca nimeni să o privească?

WILLIAM FAULKNER

În ultimul capitol al romanului meu Literatura nazistă în America relatam, poate mult prea schematic (în mai puțin de douăzeci de pagini), povestea locotenentului Ramírez Hoffman din Forțele Aeriene Chilene, care îmi fusese spusă de un compatriot de-al meu, Arturo B., un veteran al „războaielor cu flori”^{*} și sinucigaș în Africa, pe care versiunea finală a romanului nu-l mulțumise. Ultimul capitol din Literatura nazistă funcționa ca un contrapunct sau poate ca un fel de anticlimax pentru grotescul literar care îl preceda, iar Arturo dorea o relatare mai amplă, nu o oglindă și o explozie a altor relatări, ci o oglindă și o explozie în sine. Așa că ne-am închis în casa mea din Blanes timp de o lună și jumătate și, cu ultimul capitol în mână, aflați parcă sub dicteul viselor și coșmarurilor din el, am scris romanul pe care cititorul îl are acum sub ochi. Rolul meu s-a redus la a pregăti băuturile, la a consulta câteva cărți și la a mă contrazice cu Arturo și cu spectrul din ce în ce mai însuflețit al lui Pierre Menard, cu privire la validitatea repetării unora dintre paragrafe.

^{*} *Las guerras floridas* în original. aluzie la războaiele sacrificiale în Imperiul aztec; războaie intertribale, purtate exclusiv în scopul capturării de prizonieri care să devină victime-ofrande aduse Zeului-Soare. Inimile acestor războinici, de altminteri cei mai viteji ai respectivelor triburi, erau considerate flori aduse Soarelui.

Capitolul 1

Pe Carlos Wieder l-am întâlnit prima oară în 1971 sau poate chiar 1972, când președinte în Chile era Salvador Allende.

Pe atunci, era cunoscut drept Alberto Ruiz-Tagle și frecventa atelierul de poezie ținut de Juan Stein, în Concepción, așa-numita capitală a sudului. N-aș putea spune că îl cunoșteam foarte bine. Îl vedeam cam o dată sau de două ori pe săptămână, când mergeam și eu la atelierul de poezie. Nu prea vorbea. Eu, însă, da. Mai toți cei care mergeau acolo vorbeau mult: nu doar despre poezie, ci și despre politică, despre călătorii (pe atunci, nimeni nu-și închipuia ce avea să urmeze), despre pictură, despre arhitectură, fotografie, revoluție și lupte armate: lupta armată care avea să ne înlesnească drumul spre o viață nouă într-o epocă nouă, dar care pentru cei mai mulți dintre noi era un vis sau, mai bine zis, cheia care descătușa poarta viselor, singurele pentru care, de altfel, viața merită trăită. Și cu toate că aveam o idee destul de vagă asupra faptului că foarte adesea visele se prefac în coșmaruri, nu ne păsa deloc. Aveam vârste cuprinse între șaisprezece și douăzeci și trei de ani (eu aveam optsprezece) și aproape toți eram studenți la Facultatea de Litere, în afară de surorile

Garmendia, care studiau psihologie și sociologie, și de Alberto Ruiz-Tagle, care, după cum el însuși susținuse la un moment dat, era autodidact. Despre ce însemna să fii autodidact în Chile, în lunile care au precedat momentul 1973, ar fi multe de spus. Adevărul este că nu părea autodidact. Vreau să spun: văzut din afară, nu părea autodidact. Autodidacții chilieni din Concepción, la începutul anilor '70, nu se îmbrăcau așa cum se îmbrăca Ruiz-Tagle. Autodidacții erau săraci. Dar de vorbit, vorbea ca un autodidact, asta e-adevărat. Vorbea așa cum presupun că vorbeam și noi, ceilalți (cei care mai suntem încă în viață), însă de îmbrăcat, se îmbrăca mult prea bine ca să nu fi călcat vreodată într-o universitate. Nu vreau să spun cu asta că ar fi fost elegant — deși, în felul său, era —, nici că s-ar fi îmbrăcat în vreun fel anume; avea gusturi eclectice: uneori apărea cu sacou și cravată, alteori era îmbrăcat sport, purta și blue-jeans și tricouri. Însă orice ar fi îmbrăcat, Ruiz-Tagle purta întotdeauna haine de marcă și scumpe. Ca să nu mă mai lungesc: Ruiz-Tagle era elegant, iar eu pe-atunci nu credeam că autodidacții chilieni, care se aflau mai tot timpul la granița între disperare și casa de nebuni, puteau să fie eleganți. Odată ne-a spus că tatăl sau bunicul său avusese o moșie pe lângă Puerto Montt. Ne-a povestit, sau l-am auzit povestindu-le surorilor Garmendia, că pe la cincisprezece ani hotărâse să abandoneze studiile, ca să se dedice muncii câmpului și să citească toată biblioteca din casa părintească. Noi, cei care frecventam atelierul de poezie, credeam, implicit, că era un foarte bun călăreț. Nu știu de ce, fiindcă pe cal nu-l văzuserăm niciodată. De fapt, toate presupunerile

pe care le făceam în legătură cu Ruiz-Tagle porneau din gelozie sau poate din invidia pe care i-o purtam. Ruiz-Tagle era înalt, subțire, cu trăsături frumoase. Un tip cu trăsături mult prea reci ca să poată fi frumoase, cum zicea Bibiano O’Ryan, însă, evident că O’Ryan a spus lucrul ăsta mult mai târziu, așa că nu e relevant. De ce eram geloși pe Ruiz-Tagle? Plural este excesiv. Gelos eram doar eu. Poate că și pe Bibiano îl încerca un soi de gelozie. Motivul: surorile Garmendia, gemene monozigotice și stele indiscutabile ale atelierului de poezie. Până într-atât încât Stein ținea atelierul exclusiv pentru ele. Trebuie să admit că erau cele mai bune. Verónica și Angélica Garmendia, atât de asemănătoare, încât erau zile când nu le puteai deosebi și zile (dar mai cu seamă nopți) când păreau două străine una pentru cealaltă, ba chiar păreau a se dușmăni. Stein le adora. El și Ruiz-Tagle erau singurii în stare să spună care era Verónica și care Angélica. Eu nu pot spune mare lucru despre ele. Îmi mai apar când și când în coșmaruri — au aceeași vârstă cu mine, poate cu un an mai mari, înalte, subțiri, cu pielea mai închisă și cu părul negru, lung, așa cum era la modă pe atunci.

Surorile Garmendia s-au împrietenit aproape imediat cu Ruiz-Tagle. El s-a înscris la atelier prin ’71 sau ’72. Nimeni nu-l întâlnise vreodată până atunci, nici prin Universitate, nici în altă parte. Stein nu l-a întrebat de unde vine. L-a cerut să citească poezii și a conchis că nu sunau rău. (Singurele poezii pe care Stein le lăuda erau cele ale surorilor Garmendia.) Și de-atunci a rămas cu noi. La început, nu-i dădeam nicio atenție. Pe urmă, când am văzut că surorile Garmendia se împrietenesc cu

el, ne-am împrietenit și noi cu el. Până să ne împrietenim, atitudinea lui era cordială, dar distantă. Doar cu cele două Garmendia (și aici semăna cu Stein) era cât se poate de simpatic, plin de solitudine și de delicatețe. Cu restul era, cum am mai spus, cordial, dar distant, adică ne saluta, ne zâmbea, când noi citeam poezii era discret și cu măsură în aprecierile sale critice, niciodată nu-și apăra versurile în fața atacurilor noastre (care erau de obicei demolatoare) și ne asculta atunci când îi vorbeam într-un fel pe care astăzi n-aș mai îndrăzni să-l numesc cu atenție, dar pe care pe atunci așa îl consideram.

Diferențele dintre Ruiz-Tagle și noi, ceilalți, erau evidente. Noi vorbeam în argou, într-un fel de jargon marxisto-mandrakist (majoritatea eram membri sau simpatizanți ai MIR* sau afiliați la partide troțkiste, deși parcă mai era și unul care milita alături de Tineretul Socialist sau de Partidul Comunist sau de vreunul din partidele stângii catolice). Ruiz-Tagle vorbea spaniolă. Spaniola aceea din anumite locuri din Chile (mai curând mentale decât fizice), unde timpul părea să se fi oprit pe loc. Noi locuiam cu părinții (cei care stăteau chiar în Concepción) sau în niște amărâte de cămine studentești. Ruiz-Tagle locuia singur, într-un apartament aproape de centrul orașului, unde avea patru camere cu storurile ferestrelor coborâte tot timpul, apartament pe care eu nu l-am vizitat niciodată, dar despre care Bibiano și Grasa Posadas mi-au povestit o sumedenie de lucruri, mulți ani mai târziu (povești alterate mult de blestemata

* MIR — Movimiento de Izquierda Revolucionario de Chile (Mișcarea de Stânga Revoluționară).

legendă a lui Wieder), pe care nu știu dacă să le cred sau doar să mă bizui pe imaginația fostului meu coleg. Noi nu aveam arginți mai niciodată (e amuzant să scriu acum *arginți* — cuvântul sclipește ca un ochi în întuneric); lui Ruiz-Tagle nu i-au lipsit niciodată.

Oare ce mi-a povestit Bibiano despre casa lui Ruiz-Tagle? Mi-a vorbit mai ales despre faptul că era goală; i-a lăsat impresia că era *pregătită*. El a fost pe-acolo doar o singură dată. Trecea prin dreptul casei lui și s-a gândit să-l invite și pe el la un film. Rula unul dintre filmele lui Bergman, nu-mi mai amintesc care. Bibiano mai fusese de vreo două ori pe la el, dar nu singur, ci cu surorile Garmendia, și în ambele ocazii vizita era, ca să zic așa, așteptată. Atunci, în acele vizite cu surorile Garmendia, casa i s-a părut *pregătită*, aranjată într-un fel anume pentru privirile celor care intrau, mult prea goală, cu spații din care era clar că ceva lipsea. În scrisoarea în care-mi explica toate astea (scrisă la mulți ani după aceea), Bibiano îmi spunea că s-a simțit ca Mia Farrow în *Copilul lui Rosemary*, când a intrat pentru prima oară, cu John Casavettes, în casa vecinilor. Lipsea ceva. În casa din filmul lui Polansky ceea ce lipsea erau tablourile, care fuseseră date jos de pe pereți ca să nu-i sperie pe Mia Farrow și pe John Casavettes. În casa lui Ruiz-Tagle ceea ce lipsea era ceva de nenumit (sau pe care Bibiano, la mulți ani după aceea și cunoscând povestea sau fiind la curent cu o bună parte din poveste considera de nenumit, dar altfel prezent, tangibil), de parcă gazda ar fi amputat o parte din propria-i locuință. Sau de parcă locuința ar fi fost un joc mecano care se putea răsuci după așteptările și

specificul fiecăruia dintre vizitatori. Această senzație i s-a accentuat atunci când s-a dus singur în casa lui Ruiz-Tagle, care, în mod clar, nu aștepta nicio vizită. A deschis ușa cu întârziere. Când a deschis-o, a părut a nu-l recunoaște pe Bibiano, deși el m-a asigurat că Ruiz-Tagle l-a întâmpinat cu un zâmbet larg, care nu i s-a șters de pe față pe toată durata vizitei. Nu era foarte multă lumină, așa cum recunoaște însuși Bibiano, așa că nu știu cât de aproape de adevăr s-a aflat prietenul meu. În orice caz, Ruiz-Tagle a deschis ușa și, după un schimb de cuvinte mai mult sau mai puțin congruent (a înțeles cu greu că Bibiano venise ca să-l invite la film), a închis ușa, nu înainte de a-i spune să-l aștepte câteva clipe, iar după aceea a deschis din nou ușa și l-a poftit înăuntru. Casa era în penumbră. Mirosul era dens, de parcă Ruiz-Tagle ar fi gătit cu o noapte în urmă o mâncare grea, cu multă grăsime și multe condimente. La un moment dat, Bibiano a avut senzația că aude un zgomot și a crezut că Ruiz-Tagle era cu o femeie. A dat să-și ceară scuze și să plece, dar Ruiz-Tagle l-a întrebat la ce film avea de gând să-l ia. Bibiano i-a răspuns că la unul de Bergman, la Teatrul Lautaro. Ruiz-Tagle a zâmbit, cu zâmbetul acela care lui Bibiano i se părea enigmatic și pe care eu îl găseam autosuficient, când nu-l consideram chiar deplasat. Și-a cerut iertare, a spus că avea deja fixată o întâlnire cu Verónica Garmendia și că, în plus, nu-i plăceau filmele lui Bergman. Bibiano a fost atunci convins că în casă mai era și altcineva, cineva care stătea nemișcat în spatele ușii și asculta conversația dintre el și Ruiz-Tagle. S-a mai gândit că se putea să fi fost chiar Verónica Garmendia, fiindcă altfel cum Ruiz-Tagle, o

persoană atât de discretă, de obicei, să fi rostit numele ei în acel moment. Dar oricât de mult s-ar fi străduit, nu reușea să și-o închipuie pe poetesa noastră într-o astfel de postură. Nici Verónica, nici Angélica Garmendia n-ar fi ascultat pe la uși. Și-atunci, cine? Bibiano nu știa. În acele momente, singurul lucru pe care îl știa era că trebuia să plece, să-și ia rămas-bun de la Ruiz-Tagle și să nu se mai întoarcă niciodată în casa aceea goală și însângeraată. Cuvintele îi aparțin. Cu toate că, după descrierea pe care o face el, era imposibil ca o casă să ofere o imagine mai aseptică decât aceea. Pereții curați, cărțile puse în ordine pe o etajeră metalică, fotoliile acoperite cu *ponchos* din sud. Pe o banchetă de lemn, aparatul foto Leika al lui Ruiz-Tagle, același pe care îl folosea ca să ne fotografieze pe noi la atelierul de poezie. Bucătăria, pe care Bibiano o zărea printr-o ușă întredeschisă, avea un aspect normal, fără urmă de vreun maldăr de cratițe și farfurii murdare, atât de caracteristice unei case de student care locuiește singur (doar că Ruiz-Tagle *nu* era student). În fine, nimic neobișnuit, în afară de zgomotul de dinainte, care ar fi putut foarte bine să se audă din apartamentul vecin. După spusele lui Bibiano, în timp ce Ruiz-Tagle îi vorbea, el avusese impresia că de fapt nu voia să-l vadă plecat, ci dimpotrivă, îi vorbea tocmai ca să-l mai țină pe loc. Această impresie, lipsită de un fundament obiectiv, a condus la creșterea nervozității prietenului meu, ajunsă, tot după spusele lui, la cote insuportabile. Mai curios era însă că lui Ruiz-Tagle părea să îi facă plăcere această situație: își dădea seama că Bibiano se albea la față din ce în ce mai tare și nădușea, iar el continua să vorbească (despre Bergman,

presupun) și să zâmbească. Locuința rămânea cu-
fundată într-o tăcere pe care cuvintele lui Ruiz-Tagle nu
faceau decât să o accentueze, fără a reuși în vreun fel să
o rupă.

Despre ce vorbea? se întreabă Bibiano. Ar fi im-
portant, spune în scrisoare, să-mi amintesc, dar oricât
m-aș strădui, nu reușesc. Cert este că Bibiano a îndurat
cât a îndurat, apoi i-a spus la revedere într-un mod
precipitat și a plecat. Pe scară, cu puțin înainte să iasă
în stradă, a întâlnit-o pe Verónica Garmendia, care l-a
întrebat dacă pățise ceva. Ce să pățesc? i-a răspuns
Bibiano. Nu știu, dar ești alb ca varul. N-am să uit nicio-
dată cuvintele astea, spune Bibiano în scrisoare: *alb ca
varul*. Nici chipul Veronicăi Garmendia: chipul unei
femei îndrăgostite.

E greu de recunoscut, dar asta este. Verónica era
îndrăgostită de Ruiz-Tagle. Ba poate că și Angélica era.
Odată, demult, eu și cu Bibiano am vorbit despre asta.
Presupun că ceea ce ne deranja era faptul că niciuna
dintre cele două Garmendia nu era îndrăgostită sau
măcar interesată de vreunul dintre noi. Bibiano o plă-
cea pe Verónica. Eu, pe Angélica. N-am avut vreodată
curajul să o spunem deschis, dar cred că interesul
nostru pentru ele era de notorietate. Aspect în care nu
ne deosebeam prea mult de restul membrilor masculini
ai atelierului, cu toții, unii mai mult, alții mai puțin,
îndrăgostiți de surorile Garmendia. Însă ele — sau, cel
puțin, una dintre ele — căzuseră pradă ciudatului far-
mec al poetului autodidact.

Autodidact, da, însă hotărât să învețe, conchiseserăm
eu și cu Bibiano în clipa în care îl văzuserăm apărând

și la atelierul de poezie condus de Diego Soto, celălalt atelier important de la Universitatea din Concepción, care rivaliza, să zicem, din punct de vedere etic și estetic cu al lui Juan Stein, deși Stein și Soto erau ceea ce pe atunci se chema, și presupun că și în zilele noastre tot așa se cheamă, prieteni de suflet. Atelierul lui Soto se ținea la Facultatea de Medicină, nu știu din ce motiv, într-o sală prost ventilată și prost mobilată, despărțită doar printr-un coridor de amfiteatrul unde, la cursul de anatomie, studenții sfârtecau cadavre. Amfiteatrul, bineînțeles, mirosea a formol. Coridorul, uneori, mirosea tot a formol. În câte-o noapte, căci atelierul lui Soto se ținea vinerea, de la opt la zece, deși erau dați când se termina după miezul nopții, sala se umplea de miros de formol pe care noi încercam în zadar să-l alungăm aprinzând țigară de la țigară. Cei care veneau cu asiduitate la atelierul lui Stein nu mergeau la cel al lui Soto și viceversa, cu excepția lui Bibiano O’Ryan și a mea, care, de fapt, nu făceam decât să compensăm chiulul cronic de la cursuri mergând nu numai la ateliere de poezie, ci la tot ce era recital, întâlnire culturală sau politică de prin oraș. Așa că atunci când, într-una din seri, l-am văzut pe Ruiz-Tagle apărând la atelier, am fost surprinși. Atitudinea lui a fost cam aceeași pe care o avea și la atelierul lui Stein. Asculta, criticile sale erau ponderate, scurte și rostite întotdeauna pe un ton amabil și educat; citea din propriile versuri fără patimă și distant și accepta, fără să clipească, până și cele mai răutăcioase comentarii, de parcă poeziile criticate n-ar fi fost *ale lui*. Nu doar Bibiano și cu mine observaserăm asta; într-o noapte, Diego Soto i-a spus că scriitura lui era rece și distantă.

De parcă n-ar fi poemele tale, i-a zis. Ruiz-Tagle a încuviințat fără să crâcnească. Încă mai caut, i-a răspuns.

La atelierul de la Medicină, Ruiz-Tagle a cunoscut-o pe Carmen Villagrán și s-au împrietenit. Carmen era o poetă bună, deși nu la fel de bună ca surorile Garmendia. (Cei mai buni poeți sau potențiali buni poeți mergeau la atelierul lui Juan Stein.) Și tot acolo a cunoscut-o și s-a împrietenit cu Marta Posadas, alias Grasa Posadas, singura medicinistă care venea la atelierul de la Facultatea de Medicină, o fată foarte albă, foarte grasă și foarte tristă, care scria poeme în proză și care, de fapt, nu-și dorea decât să devină o Marta Harnecker* a criticii literare.

Dintre bărbați, nu s-a împrietenit cu niciunul. Când ne vedea pe Bibiano și pe mine, în ciuda faptului că frecventând atelierul lui Stein și cel al lui Soto ne vedeam, cu totul, cam opt-nouă ore pe săptămână, ne saluta corect, dar fără să exteriorizeze nici cel mai mic semn de familiaritate. Bărbaților nu părea să le acorde nici cea mai mică importanță. Locuia singur, iar casa lui avea un aer ciudat (după spusele lui Bibiano); era cu totul lipsit de orgoliul acela pueril pe care toți ceilalți poeți obișnuiau să îl nutrească vizavi de propria operă, era prieten nu doar cu cele mai frumoase femei ale vremii (surorile Garmendia), ci pe deasupra le mai cucerise și pe cele două femei care veneau la atelierul lui

* Marta Harnecker, sociolog chilian, considerată cea mai importantă teoreticiană a marxism-leninismului din America Latină. În prezent, locuiește în Bolivia și sprijină ideologia lui Hugo Chavez. Cartea sa, *Conceptele elementare ale Materialismului Istoric*, a fost considerată de importanță covârșitoare în structurarea mișcării comuniste din America Latină în decada anilor '70 și după.

Soto, într-un cuvânt, era ținta invidiei noastre, a lui Bibiano O’Ryan și a mea.

Și nimeni nu-l cunoștea.

Juan Stein și Diego Soto, care pentru mine și pentru Bibiano erau persoanele cele mai deștepte din Concepción, nu și-au dat seama de nimic. Surorile Garmendia nici atât, dimpotrivă, de vreo două ori Angélica a lăudat în fața mea virtuțile lui Ruiz-Tagle: serios, formal, cu mintea ordonată, cu o mare capacitate de a-i asculta pe cei din jur. Bibiano și cu mine îl uram și, cu toate acestea, nici noi nu ne-am dat seama de nimic. Doar Grasa Posadas s-a prins că în spatele aparențelor lui Ruiz-Tagle se ascundea ceva. Îmi amintesc de noaptea în care am vorbit despre asta. Fuseserăm la un film și, după film, am intrat într-un restaurant din centru. Bibiano avea la el un dosar cu texte, și de la atelierul lui Stein, și de la cel al lui Soto, pregătite pentru cea de-a unsprezecea antologie de versuri ale tinerilor poeți din Concepción, pe care niciun ziar nu avea să o publice. Grasa Posadas și cu mine ne-am băgat nasul prin hârtii. Pe cine o să mai incluzi în antologie, l-am întrebat, știind că eu eram unul dintre cei selectați (dacă n-ar fi făcut asta, cel mai probabil a doua zi prietenia mea cu Bibiano s-ar fi destrămat). Pe tine, a zis Bibiano, pe Martita (Grasa), pe Verónica și pe Angélica, pe Carmen, bineînțeles, apoi a mai pomenit doi poeți, unul din atelierul lui Stein și celălalt dintr-al lui Soto și, într-un final, a rostit numele lui Ruiz-Tagle. Mi-aduc aminte că Grasa a rămas tăcută o clipă, în timp ce degetele ei (mereu murdare de cerneală și cu unghiile negre, chestie destul de neobișnuită pentru o studentă la medicină,

deși, după tonul delăsător cu care Grasa vorbea despre studiile ei de medicină, era clar pentru toți că nu avea să obțină vreodată o diplomă) scormoneau printre hârtii, până când a dat peste cele trei foițe ale lui Ruiz-Tagle. Pe el să nu-l incluzi, a zis deodată. Pe Ruiz-Tagle, am întrebat eu, fără să-mi vină să-mi cred urechilor, fiindcă Grasa era o admiratoare fidelă de-a lui. Bibiano, în schimb, n-a zis nimic. Cele trei poezii erau scurte, n-avea niciuna mai mult de zece versuri: într-una era vorba de un peisaj, descria un peisaj, copaci, un drum de țară, o casă dincolo de drum, un gard de lemn, dealuri, nori; cum zicea Bibiano, era foarte „japoneză”; după părerea mea, era de parc-ar fi scris-o Jorge Teillier* după o comotie cerebrală. Cea de-a doua poezie vorbea despre aerul (se numea *Aer*) care strecura printre rosturile unei case de piatră (asta suna de parcă Teillier ar fi fost afazic și ar fi stăruit în demersul său literar, ceea ce n-ar fi trebuit să mă surprindă, fiindcă, pe atunci — eram deja în 1973 —, cel puțin jumătate dintre nemernicii de prozești ai lui Teillier erau afazici și se încăpățâneau să rămână așa). Ultima poezie am uitat-o de tot. Nu-mi aduc aminte decât că, la un moment dat, fără nicio legătură, apărea și un cuțit (sau așa mi s-a părut atunci).

De ce crezi că n-ar trebui să-l includ? a întrebat-o Bibiano, cu o mână întinsă peste masă și cu capul sprijinit pe ea, de parcă brațul ar fi fost o pernă, iar masa, patul din dormitor. Eu credeam că sunteți prieteni, am

* Jorge Teillier (1935–1996), important poet chilian, creator și exponent al așa-numitei poezii „larice” sau de frontieră, de obârșii, poezie care abundă în descrieri de peisaje rurale, care pledează pentru întoarcerea la valorile copilariei etc.

zis și eu. Chiar suntem, mi-a răspuns Grasa, dar tot nu l-aș include. De ce? a zis Bibiano. Grasa a ridicat din umeri. Poeziile astea parcă nu sunt ale lui, a spus, cu oarecare întârziere. Ale lui de-adevăratelea, nu știu dacă sunt explicită. Atunci fii explicită, a rugat-o Bibiano. Grasa s-a uitat drept în ochii mei (eu mă aflam chiar în fața ei, iar Bibiano, în lateral, părea să doarmă) și a zis: Alberto este un bun poet, dar încă nu a dat ce are mai bun în el. Adică vrei să spui că e încă virgin? a întrebat Bibiano, însă nici Grasa, nici eu nu l-am luat în seamă. Tu ai mai citit și alte chestii scrise de el? Ce scrie? Cum scrie? am vrut eu să știu. Grasa a zâmbit în sinea ei, de parcă nici ea nu credea ceea ce avea de gând să ne spună. Alberto, a răspuns, o să revoluționeze poezia chiliană. Ai citit tu ceva sau e doar o intuiție de-a ta? Grasa a pufnit, apoi a rămas tăcută. Deunăzi, a spus deodată, am trecut pe la el pe-acasă. Nici eu, nici Bibiano n-am zis nimic, dar l-am văzut pe Bibiano, care stătea cu brațele întinse pe masă, că îi zâmbește duios. Nu se aștepta să vin, bineînțeles, a precizat Grasa, ca să limpezească lucrurile. Cred că știu ce vrei să spui, a zis Bibiano. Alberto mi s-a destăinuit, a reluat Grasa. Nu mi-l închipui pe Ruiz-Tagle destăinuindu-se cuiva, a comentat Bibiano. Toată lumea crede că e îndrăgostit de Verónica Garmendia, dar nu e adevărat, a zis Grasa. Ți-a spus el asta? a întrebat-o Bibiano. Grasa a zâmbit de parcă ar fi deținut un mare secret. Nu-mi place deloc femeia asta, îmi amintesc că am gândit în clipa aceea. Poate că are talent, ba poate că e și deșteaptă, e bună colegă, dar nu-mi place. Nu. Nu mi-a spus el, a continuat Grasa, deși mie îmi spune chestii pe care nu le

spune celorlalți. Poate vrei să spui *celorlalte*, a zis Bibiano. Mă rog, celorlalte, a admis Grasa. Și cam ce chestii îți povestește? Grasa a rămas câteva clipe pe gânduri, înainte să răspundă. Păi, despre noua poezie, despre ce altceva? Cea pe care o va scrie el? a întrebat Bibiano, sceptic. Cea pe care o *va face* el, a spus Grasa. Și știți de ce sunt atât de convinsă că așa va fi? Pentru că are voință. Are o voință de fier, a adăugat, voi nu-l cunoașteți. Dacă tot ai atâta încredere în el, de ce nu vrei să-l includă Bibiano în antologie? am întrebat-o. Ne-am aranjat fularele la gât (niciodată de atunci încolo n-am mai purtat fular așa de lung) și am ieșit în frigul din stradă. Pentru că *nu* sunt poeme, a spus Grasa. Dar de unde știi tu? am întrebat-o, exasperat. Pentru că mă pricep la oameni, a zis Grasa, cu o voce tristă și cu privirea dusă pe strada pustie. Mi s-a părut culmea înfumurării. Bibiano mergea și el în spatele nostru. Martita, i-a zis, am certitudini cu privire la foarte puține lucruri, iar unul dintre ele este acela că Ruiz-Tagle nu va revoluționa poezia chiliană. Și nici măcar nu cred să fie de stânga, l-am completat eu. În mod surprinzător, Grasa mi-a dat dreptate. Nu, nu e de stânga, a zis, cu voce încă și mai tristă. Pentru o clipă, am avut impresia că e gata să izbucnească în plâns și am încercat să schimb subiectul. Bibiano a început să râdă. Cu niște prieteni ca tine, Martita, oamenii n-ar mai avea nevoie de dușmani. Evident că Bibiano glumea, însă Martita nu l-a înțeles și a ținut să plece imediat. Am însoțit-o până acasă. Cât am mers cu autobuzul, am vorbit despre film și despre situația politică. Înainte să ne despărțim, ne-a privit în ochi și ne-a rugat să-i promitem ceva. Ce?

a întrebat Bibiano. Să nu-i pomeniți lui Alberto nimic din ceea ce am discutat. De acord, a spus Bibiano, promitem, n-o să-i spunem că mi-ai cerut să-l exclud din antologie. Nici măcar n-o să-ți fie publicată, i-a replicat Grasa. Tot ce se poate, a zis Bibiano. Mulțumesc, Bibi, (doar ea îi spunea așa lui Bibiano) și l-a sărutat pe obraz. N-o să-i spunem nimic, îți jur, am zis și eu. Mulțumesc, mulțumesc, mulțumesc, a zis Grasa. Eu m-am gândit că glumea. Să nu cumva să-i spuneți nici Veronicăi, a mai zis, pentru că ea s-ar putea să-i spună mai departe lui Alberto și știți ce poate să iasă. Bine, nu-i spunem. Toate astea rămân între noi trei, a zis Grasa, promiteți? Promitem, i-am răspuns. Într-un final, Grasa ne-a întors spatele, a deschis ușa blocului și am văzut-o intrând în ascensor. Înainte să dispară de tot, ne-a mai făcut o dată cu mâna. Ce femeie ciudată, a comentat Bibiano. Eu am râs. Ne-am întors la domiciliile noastre, Bibiano la pensiunea în care locuia, eu, acasă la părinții mei. Poezia chiliană se va schimba în ziua în care-l vom citi așa cum trebuie pe Enrique Lihn, nu înainte. Adică peste multă vreme.

La câteva zile de la discuția de mai sus, a avut loc lovitura de stat și toată debandada de după aceea.

Într-o noapte, le-am dat un telefon surorilor Garmendia, fără vreun motiv anume, doar ca să văd ce mai fac. Plecăm, mi-a zis Verónica. Cu un nod în gât, am întrebat-o când. Măine. În ciuda interdicției de liberă circulație pe timp de noapte, am insistat să merg să le văd în noaptea aceea. Apartamentul în care cele două surori locuiau singure nu era foarte departe de casa mea și, în plus, nu era prima noapte în care încălcam

interdicția cu pricina. Când am ajuns la ele, se făcuse zece noaptea. Cele două Garmendia, în mod surprinzător, își beau ceaiul și citeau (presupun că mă așteptasem să le găsesc în mijlocul unui haos de valize și planuri de fugă). Mi-au spus că urmau să plece, dar nu în străinătate, ci la Nacimiento, un sat la câțiva kilometri de Concepción, la casa părintească. Ce ușurare, am zis, credeam că o să plecați în Suedia sau pe undeva pe-acolo. Ce mi-ar plăcea, a făcut Angélica. Apoi am mai vorbit despre prieteni pe care nu-i mai văzuserăm de ceva timp, gândindu-ne la conjuncturile specifice acelor zile, despre cei care siguri fuseseră închiși, despre cei care sigur intraseră în clandestinitate, despre cei care erau urmăriți. Surorile Garmendia nu se temeau (nici nu aveau de ce, erau doar simple studente și legăturile lor cu cei ce pe atunci erau numiți „extremiști“ se reduceau la prietenii strict personale cu vreo câțiva militanți, cu precădere de la Facultatea de Sociologie), însă plecau la Nacimiento pentru că în Concepción devenise aproape imposibil de trăit și pentru că, de fiecare dată când „viața adevărată“ căpăta înfățișări de o oarecare urâtenie și brutalitate profund neplăcute, ele se întorceau la casa părintească. Atunci trebuie să plecați de îndată, le-am spus, fiindcă se pare că suntem pe cale să câștigăm campionatul mondial la urâtenie și brutalitate. Au râs și mi-au spus că ar fi mai bine să mă întorc la mine. Eu am insistat să mai stau puțin. Îmi amintesc despre acea noapte ca despre una dintre cele mai fericite din viața mea. Pe la unu dimineața, Verónica mi-a spus că ar fi mai bine să rămân peste noapte la ele. Niciunul dintre noi nu cinase, așa că ne-am dus la

bucătărie toți trei și am făcut niște ochiuri cu ceapă, pâine prăjită și ceai. M-am simțit deodată fericit, extrem de fericit, capabil de orice, cu toate că știam că, în clipele acelea, toate lucrurile în care credeam se năruiau pentru totdeauna și mulți dintre cunoscuți, între ei și câte un prieten, erau urmăriți sau torturați. Dar eu aveam chef să cânt și să dansez, iar veștile rele (sau elucubrațiile mele despre vești rele) nu făceau decât să-mi atâțe focul veseliei, dacă mi-este permisă această expresie, frivolă până peste poate (*chic*, cum ne plăcea să spunem pe vremea aceea), dar care exprimă starea mea sufletească, ba îndrăznesc să spun că și pe aceea a surorilor Garmendia și pe a multor altora care, în acel septembrie 1973, aveau douăzeci de ani.

Pe la cinci dimineața, am adormit pe sofa. M-a trezit Angélica, după vreo patru ore. Am luat micul dejun, tăcuți, în bucătărie. La prânz au dus câteva valize la mașină, un Citroën din '68, de un verde-lămâi, și au plecat la Nacimiento. Nu le-am mai revăzut de-atunci.

Părinții lor, amândoi pictori, muriseră înainte ca gemenele să fi împlinit cincisprezece ani, mi se pare că într-un accident de mașină. O singură dată am văzut o fotografie cu ei: el era brunet și slab, cu pomeți proeminenți și cu o expresie de tristețe și de perplexitate pe care o au doar cei născuți la sud de râul Bío-Bío; ea părea mai înaltă decât el, plinuță, cu un zâmbet dulce și încrezător.

După moartea lor, casa din Nacimiento le-a rămas fetelor — o casă din piatră și lemn, cu trei etaje, ultimul fiind de fapt o sală mare, mansardată, care le servea drept atelier —, undeva în afara vetrei satului, și niște pământ în apropiere de Mulchén, moștenire care le

permitea să trăiască fără să se simtă strâmtorate. Surorile Garmendia vorbeau adesea despre părinții lor (după spusele lor, Julián Garmendia fusese unul dintre cei mai buni pictori ai generației lui, deși eu nu-i auzisem numele pomenit vreodată), iar în versurile lor apăreau destul de des pictori pierduți în sudul Chile, dedați unei opere nebunești și unei iubiri nebunești. Julián Garmendia o iubea nebunește pe María Oyarzún? Nu-mi e ușor să cred asta, dacă mă gândesc la fotografia cu ei doi. Dar nu mi-e greu să cred că, prin anii șaizeci, în Chile existau oameni care să fi fost îndrăgostiți nebunește. Acum însă mi se pare ciudat. Ca un film pierdut pe un raft uitat dintr-o mare cinematecă. Dar nu pun nimic la îndoială.

Din acest moment, relatarea mea se bazează doar pe supoziții. Surorile Garmendia au plecat la Nacimiento, în casa lor mare din împrejurimile localității, unde nu mai stătea decât o mătușă, o anume Ema Oyarzún, sora mai mare a defunctei lor mame, și o angajată bătrână, pe nume Amalia Maluenda.

Au plecat, după cum spuneam, la Nacimiento, s-au închis în casă și, într-o bună zi, să zicem cam la două săptămâni sau cam la o lună după aceea (deși nu cred să fi trecut așa de mult timp), și-a făcut apariția Alberto Ruiz-Tagle.

Trebuie că așa s-a întâmplat. Într-o seară, pe la ceasul acelor amurguri pe cât de pline de viață, pe atât de melancolice, cum sunt amurgurile în sud, apare pe drumul de țară un automobil pe care surorile Garmendia nu-l aud, fiindcă sunt la pian sau au de lucru la câmp sau mută stive de lemne în cealaltă parte a casei,

împreună cu angajata și mătușa. Sună cineva la ușă. După câteva țârâituri de sonerie, angajata deschide ușa și dă de Ruiz-Tagle. Întreabă de surorile Garmendia. Angajata nu-i dă voie să intre și spune că se duce să le cheme pe fete. Ruiz-Tagle așteaptă răbdător, așezat într-un fotoliu de răchită, pe veranda spațioasă. Surorile, când îl văd, îl salută cu mare bucurie și o muștră pe angajată că nu l-a poftit în casă. Prima jumătate de oră, Ruiz-Tagle e hărțuit cu întrebări. Cu siguranță că mătușii îi face impresia unui tânăr simpatic, arătos, educat. Fetele sunt fericite. Ruiz-Tagle este, bineînțeles, poftit la masă și în onoarea lui se pregătește o cină cum se cuvine. Nu vreau să-mi imaginez ce au mâncat. Poate o prăjitură cu fulgi de porumb, poate *empanadas*, dar nu, în mod sigur au mâncat altceva. Bineînțeles că îl invită să rămână să doarmă la ele. Ruiz-Tagle acceptă fără obiecții. La desert, care se prelungește până târziu în noapte, surorile Garmendia citesc poeme în fața mătușii fermecate de musafir și în tăcerea complice a lui Ruiz-Tagle. El, evident, nu citește nimic, scuzându-se că, după astfel de poeme, ale sale ar fi de prisos, mătușa insistă, te rog, Alberto, citește-ne câteva poezii de-ale dumitale, însă el rămâne de neclintit, zice că e pe punctul de a termina ceva nou și, până nu îl corectează și nu e gata de tot, preferă să nu facă valuri, zâmbește, ridică din umeri, zice că nu, nu, nu, iar surorile Garmendia încuviințează, mătușă, nu fi nesuferită, *par* să înțeleagă, inocentele, nu înțeleg nimic („noua poezie chiliană“ e pe cale să se nască), dar *par* să înțeleagă și citesc din propriile lor poezii, extraordinarele lor poezii, și Ruiz-Tagle le ascultă, cu o expresie

de profundă satisfacție (cu siguranță are ochii închiși, ca să asculte mai bine), spre nemulțumirea intermitentă a mătușii, Angélica, dragă, cum poți să scrii o prostie așa de mare sau Verónica, fata mea, n-am înțeles nimic, Alberto, vrei să-mi explici dumneata ce vrea să însemne această metaforă, iar Ruiz-Tagle, plin de solitudine, vorbește despre semnificat și semnificant, despre Joyce Mansour, Sylvia Plath, Alejandra Pizarnik (deși surorile Garmendia se împotrivesc, nu, nu ne place Pizarnik, voind să spună, de fapt, că nu *scriu* ca Pizarnik), și Ruiz-Tagle vorbește mai departe, iar mătușa ascultă și încuviințează, despre Violeta și Nicanor Parra (am cunoscut-o pe Violeta, în cortul de spectacole pe care îl montase în La Reina, chiar am cunoscut-o, spune sărmana Ema Oyarzún), după care vorbește despre Enrique Lihn și poezia socială, și dacă surorile Garmendia ar fi fost un pic mai atente ar fi observat licărirea ironică din privirea lui Ruiz-Tagle, poezie socială, am să vă arăt eu vouă poezie socială, și în cele din urmă, în mare vervă, vorbește despre Jorge Cáceres, supra-realistul chilian mort în 1949, la vârsta de douăzeci și șase de ani.

Surorile Garmendia se ridică, sau poate se ridică numai Verónica, și caută în bogata bibliotecă părintească, întorcându-se cu o carte de Cáceres, *În căutarea marii piramide polare*, publicată pe când poetul avea numai douăzeci de ani, căci surorile Garmendia, sau poate doar Angélica, vorbiseră la un moment dat despre reeditarea operei complete a lui Cáceres, unul dintre miturile generației noastre, așa că nu era nimic straniu în faptul că Ruiz-Tagle îl pomenise (deși poezia lui

Cáceres nu avea nimic de-a face cu poeziile celor două Garmendia; Violeta Parra, da, Nicanor Parra, și el, dar nu Cáceres). Mai vorbește despre Anne Sexton, Elizabeth Bishop și Denise Levertov (poete pe care surorile Garmendia le adorau și din care traduseseră și citiseră de câteva ori și la atelier, spre vândută satisfacție a lui Juan Stein), și după toate astea râd toți trei de mătușa care nu înțelege nimic, și mănâncă biscuiți de casă, și cântă la chitară, și unul dintre ei o vede pe angajată care, la rândul ei, îi privește dintr-un colț întunecat al holului, fără să îndrăznească să intre, iar mătușa îi spune, intră, Amalia, poștește înăuntru, nu te sfii, iar angajata, atrasă de muzică și distracție, înaintază doi pași, dar nu mai mult, și se lasă întunericul, și se sfârșește serata.

După câteva ore, Alberto Ruiz-Tagle, deși ar trebui deja să încep să-l numesc Carlos Wieder, se trezește.

Toți ceilalți încă mai dorm. El, probabil, s-a culcat cu Verónica Garmendia. N-are nicio importanță. (Vreau să spun că nu mai are nicio importanță acum, atunci, fără îndoială a avut, spre nefericirea noastră.) Cert este că, sigur pe el ca un somnambul, Carlos Wieder se trezește și umblă în liniște prin toată casa. Caută camera mătușii. Umbra lui străbate coridoarele pe pereții cărora atârnă lucrări ale lui Julián Garmendia și ale Mariei Oyarzún, alături de ceramică și orfevrărie locală (Nacimiento e faimos, cred, pentru ceramica sa). Wieder, în orice caz, deschide ușile cu mare băgare de seamă. În cele din urmă, găsește camera mătușii, la etajul întâi, lângă bucătărie. Vizavi, cu siguranță trebuie să fie camera angajatei. Tocmai când să se strecoare în cameră,

aude zgomotul unui automobil care se apropie de casă. Wieder zâmbește și se grăbește. Dintr-un salt ajunge la capul patului. În mână are o seceră. Ema Oyarzún doarme liniștită. Wieder trage perna și îi acoperă fața cu ea. Următoarea mișcare: dintr-o singură lovitură, îi taie gâtul. În acel moment, automobilul se oprește în fața casei. Wieder a ieșit deja din camera matusii și intră acum în camera angajatei. Dar patul e gol. Pentru o clipă, Wieder nu știe ce să facă: îi vine să ia patul la șuturi, să facă bucăți comoda șubredă de lemn în care se află rufăria Amaliei Maluenda. Dar asta doar pentru o secundă. Peste puțin timp, este la ușa de la intrare, respirând normal, și le dă drumul înăuntru celor patru oameni care tocmai sosiseră. Aceștia salută cu o mișcare a capului (care, fără doar și poate, trădează respect) și cercetează cu priviri obscene interiorul casei aflat în semiîntuneric, perdelele și covoarele, de parcă primul gând ar fi fost să descopere care sunt cele mai bune ascunzători. Dar nu ei sunt cei care trebuie să se ascundă. Ei sunt cei care îi caută pe cei care se ascund.

Odată cu ei, în casa surorilor Garmendia a intrat noaptea. La vreun sfert de oră sau poate la doar zece minute după asta, când ei pleacă, noaptea iese și ea cu ei, intră noaptea, iese noaptea, eficientă și rapidă. Iar cadavrele nu se vor găsi niciodată sau, ba da, există *un* cadavru, un singur cadavru, care va apărea după câțiva ani, într-o groapă comună, cel al Angelicăi Garmendia, adorata, neasemuita mea Angélica Garmendia, dar acesta a fost singurul, de parcă trebuia să demonstreze că Wieder e om, nu zeu.

Capitolul 2

În acele zile, când ultimele bărci de salvare ale Uniunii Populare se scufundau, m-au arestat și pe mine. Circumstanțele detenției mele, când nu sunt grotești, sunt banale, dar faptul că eram acolo — și nu pe stradă sau într-o cafenea sau închis în cameră fără să vreau să mă ridic din pat (căci asta ar fi fost situația cea mai plauzibilă) — mi-a permis să asist la primul act poetic al lui Carlos Wieder, cu toate că, la vremea respectivă, nu știam nici cine era Carlos Wieder, nici de ce soartă avuseseră parte surorile Garmendia.

Scena a avut loc pe înserat — Wieder iubea amurgurile —, în timp ce, împreună cu alți deținuți, vreo șaizeci de persoane, îmi alungam plictiseala în Centrul La Peña, un penitenciar de tranzit aproape de Talcahuano, la periferia orașului Concepción, unde jucam șah în curte sau pur și simplu discutam.

Cerul, care cu vreo jumătate de oră înainte fusese absolut senin, începuse să împingă spre răsărit niște zdrențe de nori; norii, în formă de țigări sau de creioane, erau albi-negri la început, când încă pluteau de-a lungul țărmului, apoi, când își schimbau traiectoria către oraș deveneau roșietici, pentru ca, la sfârșit, când se înșirau pe deasupra râului, să fie de un violet strălucitor.

Nu știu de ce, dar în acele clipe am avut impresia că sunt singurul deținut care privește cerul. Asta se datora probabil faptului că aveam nouăsprezece ani.

Încet-încet, de printre nori a apărut avionul. La început de tot, era o pată nu mai mare ca un țânțar. Am crezut că nu putea să vină decât de la o bază aeriană de prin împrejurimi și că, după un zbor în lungul coastelor, se întorcea la bază. Puțin câte puțin, ușor, de parcă ar fi planat, se apropia de oraș, confundându-se cu norii cilindrici, care pluteau la înălțime mai mare, și cu norii ca niște andreele, pe care vântul îi purta aproape atingând acoperișurile.

Aveai impresia că zboară la fel de ușor ca norii, dar n-a durat mult până să-mi dau seama că nu era decât o iluzie optică. Ajuns deasupra Centrului La Peña, zgomotul pe care-l făcea semăna cu cel al unei mașini de spălat stricate. De-acolo de unde mă aflam am putut zări chipul pilotului și, pentru o clipă, am avut senzația că dădea din mâini și ne spunea la revedere. Apoi botul avionului s-a ridicat, a luat înălțime și a zburat spre centrul orașului Concepción.

Sus acolo, la înălțime, a început să scrie primul poem. Inițial, am crezut că pilotul o luase razna, ceea ce nu m-ar fi mirat foarte tare. Nebunia nu era un fenomen neobișnuit în acele zile. Am crezut că o să execute câteva loopinguri, cuprins de disperare, după care o să se izbească de vreo clădire sau o să se prăbușească în vreo piață. Însă numaidecât, ieșite parcă din cerul însuși, pe cer își făcură apariția literele. Litere perfect trasate cu fum cenușiu-negricios pe enormul ecran al cerului albastru-violet și care făceau să înghețe sângele

în vine celui care le vedea. IN PRINCIPIO... CREAUIT DEUS... COELUM ET TERRAM*, am citit ca prin somn. Am avut senzația — speranța — că era vorba despre o campanie publicitară. Râdeam singur. Apoi avionul s-a întors în direcția noastră, spre apus, pe urmă a virat și a mai făcut o tură. De data aceasta, însă, versul era mult mai lung, întinzându-se până spre câmpia de la sud. TERRA AUTEM ERAT INANIS... ET VACUA... ET TENEBRAE ERANT... SUPER FACIEM ABYSSI... ET SPIRITUS DEI... FEREBAITUR SUPER AQUAS... **

Pentru o vreme, avionul a părut să se piardă la orizont, către cordiliera de coastă sau către cea andină, jur că nu mai știu, către sud, către marile întinderi de păduri, dar s-a întors.

Unul dintre deținuți, care se numea Norberto și care devenea pe zi ce trece mai nebun (sau, cel puțin, așa îl diagnosticase un alt deținut, un psihiatru socialist, care, am aflat mai târziu, a fost executat în deplinătatea facultăților sale intelectuale și emoționale), a încercat să se urce pe bariera care despărțea curtea bărbaților de cea a femeilor și a început să strige că era un Messerschmitt 109, un avion de vânătoare Messerschmitt de la Luftwaffe, cel mai bun avion de vânătoare al anului 1940. M-am uitat fix la el și la toți ceilalți deținuți, și mi s-a părut că totul era cufundat într-un cenușiu transparent, de parcă întreg Centrul La Peña ar fi dispărut în timp.

* La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul (lat.), Biblia. *Facerea*, 1:1.

** Și pământul era netocmit și gol. Întunericul era deasupra adâncului și Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor, *ibidem*, 1:2.

În ușa sălii de sport în care dormeam noaptea, lungiți pe pământ, doi gardieni încetaseră să mai vorbească și se uitau la cer. Toți deținuții, în picioare, se uitau la cer, lăsaseră baltă partidele de șah, numărătoarea zilelor care ne mai rămâneau de stat în închisoare, destăinuirile. Norberto nebunul, agitându-se pe barieră ca o maimuță, râdea și spunea că al Doilea Război Mondial s-a întors pe Pământ, se înșală cei care vorbesc despre un al Treilea Război Mondial, este cel de-al Doilea Război care se întoarce, vine, vine. Și ne-a venit rândul nouă, chilienilor, ce popor norocos, să-i urăm bun venit, să-l întâmpinăm, spunea și saliva, o salivă foarte albă, în contrast cu cenușiul de fond dominant, i se prelingea pe bărbie, îi uda gulerul cămășii și se oprea sub forma unei mari pete umede pe piept.

Avionul se lăsă pe o aripă și se întoarce către centrul orașului Concepción. DIXIT QUE DEUS... FIAT LUX... ET FACTA EST LUX...*, am citit cu greutate, sau poate mai degrabă am ghicit sau mi-am închipuit sau am visat. De cealaltă parte a gardului, punându-și mâinile streășină la ochi, femeile erau și ele atente la evoluția avionului, într-o liniște care te apăsa pe inimă. Am crezut, pentru scurt timp, că dacă Norberto ar fi vrut să plece, nimeni nu l-ar fi oprit. Cu toții, în afară de el, eram pradă nemișcării, și deținuții, și gardienii, cu fețele întoarse către cer. Până atunci nu mai văzusem niciodată atâta tristețe strânsă laolaltă (sau asta am crezut în *acel* moment; acum, privind înapoi, mi se par

* Și a zis Dumnezeu: „Să fie lumină!” Și s-a făcut lumină. *ibidem*, 1:3.

mai triste unele dintre diminețile copilăriei mele decât acel amurg, pierdut, din 1973).

Avionul a mai trecut o dată pe deasupra noastră. A mai trasat un cerc peste mare, s-a ridicat și s-a îndreptat către Concepción. Ce pilot, striga Norberto, nici Galland sau nici măcar marele Rudy Rudler n-ar fi făcut mai bine, nici Hanna Reitsch, nici Anton Vogel sau Karl Heinz Schwarz, nici Lupul din Bremen al lui Tacla, nici Sfarmă-Oase din Stuttgart al lui Curico, nici chiar Hans Marseille reîncarnat. Apoi Norberto s-a uitat la mine și mi-a făcut cu ochiul. Avea fața congestionată.

Pe cerul de deasupra orașului Concepción rămaseră scrise cuvintele: ET VIDIT DEUS... LUCEM QUOD... ESSET BONA... ET DIVISIT... LUCEM A TENEBRIS*. Ultimele litere se pierdeau către răsărit printre norii în formă de andreele care urcau pe râul Bío-Bío. Același avion, la un moment dat, a zburat aproape vertical și s-a pierdut, a dispărut complet de pe cer. De parcă totul n-ar fi fost decât o iluzie sau un coșmar. Ce a scris acolo, camarade, l-am auzit întrebând pe un miner din Lota. În Centrul La Peña, jumătate dintre deținuți (bărbați și femei) erau din Lota. Habar n-avem, i s-a răspuns, dar pare ceva important. O altă voce a răspuns: porcării, dar pe un ton care vădea teama și uimirea. Numărul carabinierilor de la ușa gimnaziului crescuse de la doi la șase și acum șușoteau între ei. Norberto, în fața mea, tot agățat cu mâinile de gard, continuând să dea din picioare de parcă ar fi vrut să sape o groapă, murmură: asta ori este renașterea Blitzkrieg-ului, ori eu chiar m-am țicnit

* Și a văzut Dumnezeu că este bună lumina, și a despărțit lumina de întuneric, *ibidem*, 1:4.

de tot, fără scăpare. Liniștește-te, i-am spus. Mai liniștit de-atât nu pot să fiu, sunt în nori, a spus. După care a inspirat adânc și a părut că, într-adevăr, se liniștește.

În clipa aceea, precedat de un trosnet bizar, de parcă cineva ar fi strivit o insectă gigantică sau un biscuit foarte mic, avionul a reapărut. Se apropia din nou dinspre mare. Am văzut mâini care se ridicau arătând spre el, mâneci murdare care se ridicau arătând că se întorcea, am auzit voci, și totuși era doar vântul. De fapt, nimeni nu îndrăznea să vorbească. Norberto strângea din ochi să-i țină închiși și îi deschidea din nou, gata să-i iasă din orbite. Sfinte Cerule, a spus, Tatăl Nostru, iartă păcatele fraților noștri și ne iartă și pe noi de păcate. Nu suntem decât niște chilieni, Doamne, a continuat el, nevinovați, nevinovați. A rostit totul clar și puternic, fără să-i tremure vocea. L-am auzit cu toții, bineînțeles. Unii au râs. De undeva din spatele meu, am auzit niște injurii în care se amestecau bășcălia și blasfemia. M-am întors și i-am căutat cu privirea pe cei care vorbiseră. Fețele deținuților și ale gardienilor se învârteau ca o roată a norocului, palide, golite de orice picătură de sânge. Fața lui Norberto, în schimb, rămăsese nemișcată, fixă în jurul propriei axe. O față simpatcă, dar care acum se surpa. O figură care, mai devreme, ȳpăia precum un profet nenorocos care asistă la mult prorocita și temuta sosire a unui mesia. Avionul a trecut huruind pe deasupra capetelor noastre. Norberto s-a zgribulit, apucându-și coatele cu mâinile, de parcă i s-ar fi făcut foarte frig.

Am reușit să-l zăresc pe pilot. De data asta, n-a mai salutat. Părea o stană de piatră închisă într-o carlingă.

Cerul începea să se întunece, noaptea avea să învâluie totul în curând, norii nu mai erau roșietici, ci negri cu firișoare roșii. Când a ajuns deasupra orașului Concepción, silueta simetrică a avionului semăna cu o pată de cerneală a unui test Rorschach*.

De astă dată, n-a mai scris decât două cuvinte, mai mari decât toate cele de până atunci, chiar deasupra a ceea ce eu calculasem a fi centrul orașului: **LUAȚI AMINTE**. Apoi avionul a părut să tremure, a început să piardă din înălțime, gata să capoteze deasupra terasei unei clădiri, de parcă pilotul ar fi oprit motorul și ar fi dat un prim exemplu din luarea-aminte la care făcuse referire. Dar toate astea n-au durat decât o clipă, atât cât le-a trebuit nopții și vântului să șteargă literele acelor ultime cuvinte. După care avionul a dispărut.

Timp de câteva secunde, nimeni n-a scos un sunet. Dinspre cealaltă parte a gardului răzbătea plânsetul unei femei. Norberto, cu fața senină de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, vorbea cu două deținute foarte tinere. Am avut impresia că îi cereau un sfat. Doamne Sfinte, îi cereau sfatul unui nebun. Din spate, ajungeau până la mine comentarii ininteligibile. Ceva se întâmplase, deși, de fapt, nu se întâmplase nimic. Doi profesori vorbeau despre o campanie publicitară a Bisericii. Care Biserică? am întrebat. Care ar putea fi, mi-au răspuns și mi-au întors spatele. Nu mă înghițeau. După care și-au venit în fire și carabinierii și ne-au încolonat în curte,

* Hermann Rorschach, psihiatru elvețian (1884–1922), cel dintâi care a inclus în cartea sa, *Psychodiagnostik* (1921), testul petelor de cerneală — un test proiectiv de personalitate, care este și în zilele noastre printre cele mai utilizate.

pentru apelul de seară. Dinspre curtea femeilor veneau alte voci care comandau încolonarea. Ți-a plăcut? m-a întrebat Norberto. Am ridicat din umeri, știu doar că n-am să uit asta niciodată, am zis. Ți-ai dat seama că era un Messerschmitt? Dacă spui tu, te cred, am zis. Era un Messerschmitt, a întărit Norberto, și eu zic că venea de pe lumea cealaltă. L-am bătut pe spate și i-am răspuns că sigur așa era. Coloana a început să se miște, ne întorceam în sala de sport. Și era scris pe latinește, a mai spus Norberto. Da, am răspuns, dar n-am înțeles o iotă. Eu, da, a spus Norberto, nu degeaba am fost maestru tipograf vreo câțiva ani, scria ceva despre începuturile lumii, despre voință, despre lumină și întuneric. Lux înseamnă lumină. Tenebrae înseamnă întuneric. Fiat înseamnă să fie. Să fie lumină, te-ai prins? Mie Fiat îmi sună a automobil italian, am zis. Ei, nu-i așa, camarade. Și, la sfârșit, ne-a urat tuturor noroc. Așa ți s-a părut? am spus eu. Da, tuturor, fără excepție. Un poet, am zis. O persoană școlită, da, a aprobat Norberto.

Capitolul 3

Acea primă manifestare poetică pe cerul de deasupra oraşului Concepción i-a adus lui Carlos Wieder admiraţia imediată a unora dintre spiritele cele mai vii din Chile.

N-au pregetat să-l cheme şi pentru alte expoziţii de scriitură aeriană. La început, îl invitau cu oarecare timiditate, apoi cu francheţea caracteristică soldaţilor şi cavalerilor care ştiu să recunoască o operă de artă când o văd, deşi n-o înţeleg, aşa că prezenţele lui Wieder la diverse manifestări şi comemorări s-au înmulţit. Pe aerodromul Las Tencas, în faţa unui public alcătuit din înalte oficialităţi şi oameni de afaceri însoţiţi de respectivele lor familii — fetele nemăritate erau topite după Wider, iar cele deja măritate se topeau de necaz — a trasat, cu puţin înainte ca noaptea să învâluie totul, o stea, steaua de pe drapelul nostru, tremurătoare şi singuratică la orizontul implacabil. Cu vreo câteva zile mai devreme, în faţa unui public pestriţ şi democratic, aflat într-un continuu du-te vino printre corturile de gală ale aeroportului militar de la El Cóndor, într-o atmosferă de chermeză, a scris un poem pe care un spectator curios şi avizat l-a calificat drept *letrist*. (Mai exact, cu un început de care şi Isidore Isou s-ar fi simţit

mândru și cu un final inedit, demn de un cântec popular autohton.) Într-unul dintre versuri făcea referire discretă la surorile Garmendia. Le numea „gemenele“ și vorbea despre un uragan și despre niște buze. Și chiar dacă imediat se contrazicea, la o lectură corectă, un ochi cât de cât avizat nu putea să nu le considere moarte.

În alt vers vorbea despre o oarecare Patricia și despre o alta, Carmen. Aceasta din urmă, probabil, era poeta Carmen Villagrán, care dispăruse în primele zile ale lunii decembrie. Îi spusese mamei sale, după cum avea să mărturisească aceasta în fața unei echipe de cercetări a Bisericii, că se duce la o întâlnire cu un prieten și nu se mai întorsese niciodată. Mama apucase doar s-o întrebe cine era acel prieten, iar Carmen, din ușă, îi răspunsese că era un poet. Mulți ani mai târziu, Bibiano O’Ryan a dat de adevărata identitate a Patriciei — era vorba, bineînțeles, despre Patricia Méndez, fata de șaptesprezece ani care frecventa un atelier de poezie condus de Tineretul Comunist, dispărută și ea cam tot atunci când dispăruse și Carmen Villagrán. Diferența dintre cele două era însemnată: Carmen citea din Michel Leiris în franceză și aparținea unei familii din clasa de mijloc; Patricia Méndez, pe lângă faptul că era mult mai tânără, era adepta lui Pablo Neruda, iar originea ei era cât se poate de proletară. Nu era la Universitate, cum era Carmen, deși aspira ca, într-o bună zi, să studieze pedagogia; lucra, până una alta, într-o fabrică de aparatură electrocasnică. Bibiano îi făcuse o vizită mamei fetei și avusese ocazia să citească vreo câteva poezii de-ale Patriciei scrise pe un caiet de caligrafie. Erau foarte slabe, susținea Bibiano, în stilul celei mai nefericite linii

abordate de Neruda, un fel de amestec între *Douăzeci de poezii de dragoste* și *Incitare la nixoncidere*, dar dacă citeai printre rânduri, ceva-ceva se putea întrevedea. Prospețime, uimire, poftă de viață. În orice caz, remarca Bibiano, mai spre sfârșitul scrisorii sale, nu ucizi pe nimeni pentru cât de prost scrie și cu-atât mai puțin pe cineva care nici măcar nu împlinise douăzeci de ani.

La expoziția aeriană de la El Cónдор, Wieder scriese: *Ucenici ai focului*. Generalii care priveau din loja de onoare a pistei au crezut, cât se poate de legitim, presupun, că era vorba despre numele iubitelor lui, ori ale prietenelor lui sau poate despre numele de scenă ale unora dintre curvele de la Talcahuano. Însă cei care îi erau mai apropiați și-au dat seama că Wieder invoca numele unor femei moarte. Doar că aceștia din urmă nu se pricepeau la poezie. Sau așa credeau. (Wieder, evident, le spunea că se pricep, că știu mult mai mult decât marea majoritate a oamenilor, poeți sau profesori, de pildă, trăind în oaze sau în deșertul imaculat, însă adulatorii săi nu-l înțelegeau sau, în cel mai bun caz, socoteau cu indulgență că locotenentul le spunea toate astea numai din amuzament.) Pentru ei, ceea ce executa Wieder la bordul unui avion nu depășea pragul unei *expoziții periculoase*, periculoase în toate sensurile cuvântului, și în niciun caz nu era poezie.

Tot cam în aceeași perioadă, Wieder mai participase la alte două expoziții, una la Santiago, unde scrisese din nou versete din Biblie și din Renașterea chiliană, cealaltă la Los Ángeles (provincia Bío-Bío), unde împărțise spațiul aerian cu alți doi piloți care, spre deosebire de el, erau piloți civili, mult mai în vârstă și cu o

îndelungată experiență în publicitatea aeriană, și alături de care desenase pe cer, în sincron, un mare (și pe alocuri fluturând) drapel chilian.

S-a spus despre el (în unele ziare și la radio) că ar fi fost în stare de cele mai mari isprăvi. Nimeni nu-l putea întrece. Instructorul său de la Academie a declarat că era un pilot înnăscut, cu instinct, capabil să piloteze, cu aceeași ușurință, de la avioane de vânătoare până la bombardiere. Un coleg de-al lui Wieder, la a cărui fermă acesta petrecuse câteva vacanțe pe când era adolescent, a povestit cum Wieder, spre uimirea și ulterior spre supărarea părinților gazdei, pilotase un Piper vechi și hârbuit, cu care pe urmă aterizase pe un drum îngust și plin de gropi din vecinătatea fermei. Vara respectivă, probabil cea din '68 (vara australă care a precedat geneza, într-o modestă gheretă de portar din Paris, a *Scriturii Barbare*, mișcare literară care, în ultimii săi ani de viață, avea să capete o importanță decisivă), Wieder o petrecuse fără părinții săi, era un adolescent cutezător, deși timid (conform spuselor colegului său), de la care te puteai aștepta la orice, orice fel de extravaganță, de izbucnire, dar care, în același timp, știa să se facă îndrăgit de toți câți îl înconjurau. Mama și bunică-mea îl adora (zice colegul său), după părerea lor, Wieder era tot timpul ca răsărit din ochiul unei furtuni: vulnerabil, ud până la oase, dar cu farmecul intact.

Cât despre cum era văzut în societate, avea și niște bile negre: se înconjura de tot felul de persoane dubioase, paraziți și turnători de cea mai joasă speță, cu care ieșea noaptea ca să bea sau ca să se închidă prin localuri rău famate. La o privire mai atentă însă, bilele

lui negre rămâneau doar atât: niște bile negre, aproape insesizabile, care nu-i afectau nici caracterul, nici manierele și cu atât mai puțin obiceiurile. Erau chiar indispensabile, trăsese ră unii concluzia, pentru cariera sa literară care aspira la cunoaștere și Absolut.

O carieră care, pe timpul ăla, al expozițiilor aeriene, primise sprijinul unora dintre cei mai influenți critici literari din Chile (chestie care, din punct de vedere literar, nu spune mai nimic, dar care, în Chile, datorită lui Alone*, are mare însemnătate), cum ar fi un anume Nicasio Ibacache, colecționar de antichități și catolic fervent, ceea ce nu l-a împiedicat să fie bun prieten cu Neruda și, înainte de Neruda, cu Huidobro, și în corespondență cu Gabriela Mistral, și ținta predilectă a lui Pablo de Rokha, și descoperitor (conform spuselor sale) al lui Nicanor Parra, în fine, un tip care vorbea englezește și franțuzește, și care s-a prăpădit, pe la sfârșitul anilor șaptezeci, în urma unui atac de cord. În editorialul său săptămânal din *El Mercurio*, Ibacache a scris o glosă despre poezia singulară a lui Wieder. Textul cu pricina afirma că ne aflăm (cititorii chilieni) în fața celui mai mare poet al noilor vremi. Apoi, așa cum făcea de obicei, continua cu niște sfaturi publice pentru Wieder și înșira comentarii criptice, ba chiar incoerente, uneori, cu privire la diferitele ediții ale Bibliei — așa am aflat că, pentru prima sa apariție pe cerul de deasupra orașului Concepción și apoi pe cel de deasupra Centrului La Peña, Wieder folosisa Biblia Vulgata Latina, tradusă în spaniolă conform „interpretărilor Sfinților Părinți și ale

* Pseudonimul criticului literar Hernán Díaz Arrieta (1891–1984).

exegeților Bibliei“ de către ilustrul Don Felipe Scio de S. Miguel și publicată în mai multe volume, de către Gaspar și Roig Editores, la Madrid, în 1852, așa după cum — spunea Ibacache — însuși Wieder îi mărturisise, cu ocazia unei îndelungate convorbiri telefonice nocturne, când el îl întrebase de ce nu a folosit traducerea reverendului Scio, iar răspunsul lui Wieder fusese: pentru că latina se incrustează mai bine pe cer; deși cred că Wieder, de fapt, folosisse verbul „a se înfige“, latina se înfigea mai bine pe cer, ceea ce însă nu l-a împiedicat să folosească în aparițiile lui ulterioare limba spaniolă — făcând, prin urmare, referire la diversele ediții ale Bibliei menționate de Borges și chiar la Biblia de la Ierusalim, tradusă în spaniolă de Raimundo Pellegrí și publicată în 1875 la Valparaíso, o ediție de rău-augur care, după părerea lui Ibacache, profetise Războiul din Pacific, la care, peste numai câțiva ani de la publicarea traducerii, participase și Chile împotriva Alianței peruano-boliviene. Cât despre sfaturile lui, îi atrăgea atenția *tânărului poet* cu privire la pericolele „unei glorii mult prea repezi“, la neajunsurile avangardei literare „care poate crea confuzie la granițele care despart poezia de pictură și de teatru sau, mai bine zis, actul plastic de actul teatral“, la necesitatea de a continua fără întrerupere pregătirea intelectuală, cu alte cuvinte, Ibacache îl sfătuia să citească mereu. Citește tinere, părea să-i spună, citește din poezii englezi, poezii francezi, poezii chilieni și din Octavio Paz.

Apologia lui Ibacache, singura pe care reputatul critic a scris-o despre Wieder, este ilustrată cu două fotografii. Prima înfățișează un aparat de zbor sau un

simplicu avion de agrement și pilotul său, pe la mijlocul unei piste relativ modeste și, cel mai probabil, militare. Fotografia este făcută de la o oarecare depărtare, motiv pentru care trăsăturile lui Wieder sunt destul de neclare. Poartă o jachetă de piele întoarsă, cu guler de blană, o șapcă din cele cu cozoroc cum aveau Forțele Aeriene Chilene, jeans și cizme de cowboy. În josul fotografiei stă scris: *Locotenentul Carlos Wieder pe aerodromul din Los Muleros*. În cea de-a doua fotografie se observă, doar dacă ții cu tot dinadinsul și nu pentru că s-ar putea desluși ceva, niște versuri dintre cele pe care poetul le trasase pe cerul din Los Angeles ca epilog la marea compoziție ce reprezenta drapelul chilian.

Nu cu mult timp înainte de asta, eu fusesem eliberat din Centrul La Peña, fără să mi se fi adus vreo acuzație, cum de altfel se întâmplase cu majoritatea celor care trecuseră pe acolo. În primele zile n-am ieșit din casă, într-atât încât îi pusesem pe gânduri pe mama și tata și oferisem fraților mei mai mici ocazia să mă ia peste picior, cum că nu degeaba toată lumea mă credea un laș. Peste vreo săptămână, m-a vizitat Bibiano O’Ryan. Când am rămas singuri, la mine în cameră, mi-a zis: am două vești, una bună și alta proastă. Cea bună era că fuseserăm exmatriculați de la Universitate. Cea proastă era că aproape toți prietenii noștri fuseseră dați dispăruți. I-am răspuns că probabil fuseseră și ei prinși și închiși sau pur și simplu plecaseră la țară, cum plecaseră surorile Garmendia. Nu, a zis Bibiano, și gemenele au dispărut. A rostit „gemenele” și vocea i s-a frânt. Ceea ce a urmat e greu de explicat (și mai toată povestea asta e greu de explicat), Bibiano s-a aruncat în brațele mele

(literalmente), eu mă aflam pe marginea patului, și a izbucnit în hohote deznădăjduite de plâns la pieptul meu. La început, am crezut că are vreo criză. Apoi mi-am dat seama, fără să mai am nici cea mai mică îndoială, că nu aveam să le mai revedem vreodată pe surorile Garmendia. Pe urmă, Bibiano s-a ridicat, s-a apropiat de fereastră și și-a venit în fire. Tot ce-ți spun nu sunt decât frânturi puse cap la cap, a zis, stând cu spatele la mine. Da, am răspuns, fără să știu foarte bine la ce anume se referea. Mai există și o a treia veste, a mai spus Bibiano, de parcă altfel nu se putea. Bună sau rea? Însăimântătoare, mi-a răspuns el. Bine, dă-i drumul, spune, dar imediat am adăugat: stai, lasă-mă să trag aer adânc în piept, ceea ce era sinonim cu a-i spune lasă-mă să mai privesc o dată camera, casa, căminul părintesc.

În noaptea aia, m-am dus cu Bibiano să o vizităm pe Grasa Posadas. La prima vedere, era neschimbată, ba chiar schimbată în bine, mai plină de viață. Hiperactivă, nu stătea locului o clipă, ceea ce devenea foarte repede enervant pentru oricine s-ar fi aflat în preajma ei. Pe ea n-o dăduseră afară de la Universitate. Viața își urma cursul. Trebuia să facă ceva (orice, să mute locul unui vas de flori de cinci ori într-o jumătate de oră, ca să nu o ia razna) și să vadă partea plină a oricărui lucru, adică să se confrunte, rând pe rând, cu fiecare lucru, nu cu toate deodată, cum făcuse până atunci. Și să se maturizeze. Nu ne-a luat însă prea mult ca să ne dăm seama că problema Grasei era frica. Nu-i mai fusese atât de frică niciodată în viața ei. L-am revăzut pe Alberto, mi-a zis. Bibiano a dat din cap, el știa deja povestea și lăsa impresia că are îndoieli cu privire la unele

dintre pasaje. Mi-a dat telefon, a continuat Grasa, voia să mă duc până la el acasă, să ne vedem. I-am răspuns că el prea stătea mult pe-acasă. M-a întrebat de unde știam și a început să râdă. Eu am băgat de seamă că avea o voce cam ciudată, dar cum Alberto tot timpul a fost mai secretos, n-am dat nicio importanță. Și m-am dus să-l văd. Ne-am stabilit o oră și eu, punctuală, am ajuns acolo la fix. Casa era goală. Ruiz-Tagle nu era acasă? Ba da, continuă Grasa, dar casa era goală, nu mai avea nicio mobilă. Alberto, te muți? I-am întrebat. Da, dolofano, mi-a răspuns, de ce, se vede? Eu eram foarte speriată, dar m-am stăpânit și am comentat că, în ultima vreme, aproape toată lumea era nevoită să plece. Iar el m-a iscodit: care toată lumea. Diego Soto, am zis, a plecat din Concepción. La fel și Carmen Villagrán. Apoi i-am zis și de tine (adică de mine), că pe-atunci nu știam pe unde umbli, și de surorile Garmendia. De mine n-ai pomenit nimic, a întrebat Bibiano, nu i-ai zis nimic? Nu, de tine n-am zis nimic. Și Alberto ce-a spus? Grasa s-a uitat la mine și abia atunci mi-am dat seama că nu era numai deșteaptă, dar și foarte puternică și suferea foarte mult (însă nu din motive politice, Grasa suferea pentru că avea mai mult de optzeci de kile și pentru că privea ca dintr-un stal dublat cu geam-antiglont spectacolul, spectacolul sexului și al sângelei. cât și pe cel al dragostei, fără să poată urca pe scenă, izolată, fără posibilitatea de a lua și ea parte la el). A mai spus că sobolanii întotdeauna fug primii. Mie nu mi-a venit să cred ce aud și l-am întrebat: Ce-ai spus? Atunci Alberto s-a întors spre mine, cu un zâmbet larg cât toată fața, și m-a privit. Toate astea s-au sfârșit, dolofano, mi-a zis. Și

atunci mie mi s-a făcut frică și l-am rugat să termine cu enigmele și să-mi povestească altceva, mai amuzant. Lasă-te-n pizda mă-tii de tâmpenii și răspunde-mi la ce te-am întrebat. Cred că niciodată în viața mea n-am fost mai vulgară ca atunci, a adăugat Grasa. Alberto semăna cu un șarpe. Nu, mai ceva, semăna cu un faraon. Nu făcea decât să zâmbească și să se uite la mine, deși uneori aveam senzația că se plimbă prin apartamentul gol. Dar cum să se fi plimbat dacă stătea pe loc? Surorile Garmendia sunt moarte, a zis. La fel și Villagrán. Nu te cred, i-am zis. De ce să fie moarte sau vrei să mă sperii, nemernicule? Toate poetesele sunt moarte, a mai zis. Țsta e adevărul, dolofano, și ai face bine să mă crezi. Stăteam pe jos, pe podea. Eu, într-un colț, și el, în mijlocul camerei de zi. Îți jur că pentru o clipă am crezut că o să mă ia la palme, că brusc, atacându-mă pe nepregătite, o să mă ia la șuturi. Ba chiar am crezut c-o să mă scap pe mine, chiar acolo. Alberto nu mă slăbea deloc din priviri. Aș fi vrut să-l întreb cu mine ce avea să se întâmple, dar mă lăsase vocea. Hai, lasă-te de povești, am șoptit. Alberto nu mă asculta. Părea că mai așteaptă pe cineva. Am rămas tăcuți, fără să vorbim, mult timp. Eu, fără să vreau, am închis ochii. Când i-am deschis, Alberto era în picioare, sprijinit de ușa de la bucătărie, uitându-se la mine. Ai adormit, Graso, mi-a zis. Am sforăit, l-am întrebat. Da, ai sforăit. Abia atunci mi-am dat seama că Alberto era răcit. Avea în mână o enormă batistă galbenă, în care și-a suflat nasul de vreo două ori. Ai gripă, am zis, zâmbindu-i. Ai vrea tu, Graso, a replicat, sunt doar puțin înfundat. Era momentul cel mai potrivit să plec, așa că m-am ridicat spunând că-l

deranjasem destul. Tu nu mă deranjezi niciodată, mi-a spus. Tu ești printre puținii care mă înțeleg, Graso, și pentru asta îți sunt recunoscător. Doar că azi n-am nici ceai, nici vin, nici whisky, nimic. După cum vezi, mă mut. Sigur că da, am zis eu. I-am făcut la revedere cu mâna, chestie pe care nu obișnuiesc s-o fac când mă aflu înăuntru, ci doar afară din casă, și-am plecat.

Și cu surorile Garmendia ce s-a întâmplat? am întrebat-o eu. Nu știu, mi-a răspuns Grasa revenind încet-încet la realitate, de unde vrei să știu? Ție de ce nu ți-a făcut nimic? a întrebat-o Bibiano. Pentru că noi doi eram, într-adevăr prieteni, cred, a conchis Grasa.

Am vorbit mult și bine. *Wieder*, după cum ne-a explicat Bibiano, înseamnă în germană „altă dată“, „iarăși“, „pentru a doua oară“, „din nou“. ba chiar, în anumite contexte, poate însemna „iar și iar“. „data viitoare“, adică expresii care sugerează viitorul. Iar după spusele lui Anselmo Sanjuán, prieten de-al lui, fost student la germanistică la Universitatea din Concepción, doar începând cu secolul XVII adverbul *Wieder* și prepoziția în acuzativ *Wider* au început să se distingă ortografic, pentru a marca mai bine diferența de sens. *Wider*, în germana veche *Widar* sau *Widari*, însemna „împotriva“, „contra“, chiar și „față de“. Și dădea exemplu după exemplu: *Widerchrist*, „anticrist“; *Widerhaken*, „cârlig“; *Widerraten*, „a descumpăni“; *Widerlegung*, „apologie“*, „respingere“. *Widerklage*, „contraacuză“, „contradenunț“; *Widernatürlichkeit*, „monstruos“ și „aberație“. Cuvinte care i se păreau din cale-afară de relevante. Ba chiar, intrând și mai mult în

* *Apología*, în original.

detalii, susținea că *Weide* înseamnă „salcie plângătoare“, că *Weiden* vrea să spună „a pășuna“, „a paște“, „a vedea de animale care pasc“, ceea ce l-a dus cu gândul la poemul lui Silva Acevedo *Lupi și Oi* și la caracterul profetic pe care unii i-l atribuiseră. Ba chiar că *Weiden* ar putea însemna a se complăcea bolnăvicios în contemplarea unui obiect care excită sexual și/sau în porniri sadice. Pe urmă, Bibiano s-a uitat la noi și a căscat ochii mari, și noi ne-am uitat la el, toți trei cuminți, cu mâinile împreunate, de parcă am fi reflectat la ce spusese sau ne-am fi rugat. Apoi a revenit la *Wieder*, stors, înspăimântat, de parcă și noi și timpul am fi trecut printr-un cutremur, și a emis ipoteza ca bunicul pilotului *Wieder* să se fi numit *Weider*, dar ca în birourile de emigrări de la începutul secolului să se fi strecurat o greșală care să-l fi schimbat pe *Weider* în *Wieder*. Asta dacă nu cumva s-o fi numit *Bieder*, adică „modest“, „cinstit“, dat fiind că labiodentală W și bilabială B sunt ușor de confundat la auz. Și mai adăuga el că substantivul *Widder* însemna „berbec“ și „miel“, și că fiecare puteam să tragem ce concluzii voiam din toate astea.

După vreo două zile, Grasa l-a sunat pe Bibiano și i-a spus că Alberto Ruiz-Tagle era Carlos *Wieder*. Îl recunoscuse după fotografia din *El Mercurio*. Lucru foarte puțin probabil, dat fiind că fotografia era destul de ștearsă și îndoielnică, a ținut Bibiano să-mi demonstreze, câteva săptămâni sau chiar luni mai târziu. Pe ce se baza Grasa în identificarea ei? Pe un al șaptelea simț, mi se pare, a spus Bibiano, ea crede că l-a recunoscut pe Ruiz-Tagle după *alură*. În orice caz, între timp, Ruiz-Tagle dispăruse pentru totdeauna și nu-l

aveam decât pe Carlos Wieder pentru a putea să redăm zilelor noastre mizere un sens.

Bibiano începuse să lucreze ca vânzător la un magazin de încălțăminte. Magazinul nu era cine știe ce și se găsea într-un cartier aproape de centru, între librării cu renume dar care rând pe rând își închideau porțile, restaurante de mâna a doua, ai căror chelneri își ademeneau clienții cu invitații fabuloase și oarecum ambigue, și magazine de îmbrăcăminte, mai mici sau mai mari, slab luminate. E de la sine înțeles că n-am mai pus piciorul pe la nici un atelier de poezie. Câteodată, pe Bibiano îl apuca să-mi povestească despre proiectele lui: voia să scrie, în engleză, fabule care să depășească, să iasă din cercul comunității irlandeze, voia să învețe franceză ca să-l poată citi pe Stendhal în original, visa să se închidă *în lăuntrul* lui Stendhal și să aștepte să treacă anii (deși tot el se contrazicea imediat, spunând că asta ar fi fost posibil numai cu Chateaubriand, acel Octavio Paz al secolului XIX, dar nu cu Stendhal, în niciun caz cu Stendhal), mai voia, în fine, să scrie o carte, o antologie a literaturii naziste în America. O carte uriașă, îmi spunea, pe când eu îl așteptam la ieșirea magazinului de încălțăminte, care să acopere toate manifestările literaturii naziste pe continentul nostru, din Canada (unde cei din Québec ar avea multe de spus) și până în Chile, unde cu siguranță găsești tendințe pentru toate gusturile. În tot acest timp, n-a uitat nicio clipă de Carlos Wieder și aduna cu patima și devotamentul unui filatelist tot ce apărea despre el sau despre opera lui.

Eram în 1974, dacă nu mă înșală memoria. Într-o bună zi, am aflat din presă că, grație unui mecenat al mai multor societăți private, Carlos Wieder avea să

întreprindă un zbor la Polul Sud. Călătoria a fost grea și presărată de escale, dar în toate locurile în care se oprea, își însăila poeziile pe cer. Erau poemele unei noi epoci a fierului pentru nația chiliană, susțineau admiratorii săi. Bibiano i-a urmărit călătoria pas cu pas. Pe mine, recunosc, ce făcea sau dregăa acel locotenent al Forțelor Aeriene nu mă interesa prea tare. Odată, Bibiano mi-a arătat o fotografie, mult mai bună decât aceea în care Grasa crezuse că-l recunoaște pe Ruiz-Tagle. Într-adevăr, Ruiz-Tagle și Wieder semănau foarte bine, dar eu pe-atunci nu mă gândeam decât la cum să fug din țară. Cert este că atât din fotografii, cât și din declarații reiese că din acel Ruiz-Tagle atât de măsurat, atât de echilibrat, atât de fermecător de nesigur pe el (ba chiar și atât de autodidact) nu mai rămăsese nimic. Wieder era siguranța și îndrăzneala întruchipate. Vorbea despre poezie (nu despre cea chiliană sau latinoamericană, ci despre poezie și atât) cu o autoritate care dezarma orice interlocutor (cu toate că trebuie să spun că interlocutorii săi de-atunci erau toți ziariști devotați noului regim, incapabili să-l contrazică pe un ofițer al Forțelor noastre Aeriene) și, deși din transcrierea vorbelor sale percepeai un discurs plin de neologisme și de turpitudini, ceva absolut firesc pentru limba noastră potrivnică, tot acolo simțeai și forța acestui discurs, puritatea și cizelarea finală, reflex al unei voințe de neclintit.

Înainte să fi întreprins ultima parte a zborului (din Punta Arenas la baza antarctică Arturo Prat) i s-a organizat o cină omagială la unul dintre restaurantele din oraș. Pare-se că Wieder a băut peste măsură și l-a pocnit pe un marinar care nu tratase o femeie cu respectul

cuvenit; pe seama respectivei femei au circulat tot felul de relatări, însă toate versiunile coincid cu privire la faptul că nimeni nu o invitase acolo și că niciunul dintre invitați nu o cunoștea; unica explicație plauzibilă a prezenței sale ar fi fost că se ținuse scai de Wieder sau că venise acolo împreună cu el. El se referea la ea ca la „femeia mea” sau „mujerul meu”. Femeia avea vreo douăzeci și cinci de ani, era înaltă, cu părul negru și trupul bine proporționat. La un moment dat în timpul cinei omagiale, poate chiar la desert, i-a strigat lui Wieder: Carlos, mâine ai să mori! Tuturor li s-a părut de prost gust. Și-atunci a avut loc scena cu marinarul. Pe urmă s-au rostit discursuri și, a doua zi de dimineață, după ce dormise vreo trei-patru ore, Wieder a decolat spre Polul Sud. Zborul a fost plin de peripeții și nu o dată era cât pe ce să se împlinească prezicerea necunoscutei, pe care bineînțeles că niciunul dintre invitați nu a mai văzut-o vreodată. La întoarcerea în Punta Arenas, Wieder a declarat că pericolul cel mai mare fusese liniștea. În fața stuporii pretinse sau reale a ziariștilor, a explicat că liniștea însemna valurile de la Capul Horn care se întindeau ca niște limbi către pântecul avionului, valuri ca niște gigantice balene melvillene sau ca niște mâini retezate care încercau să-l atingă pe toată durata zborului, dar tăcute, amuțite, de parcă la acele latitudini sunetul ar fi fost ceva pur omnesc. Liniștea e ca o lepră, a declarat Wieder, liniștea e precum comunismul, liniștea e ca un ecran alb care trebuie umplut. Dacă îl ocupi, nimic rău nu ți se mai poate întâmpla. Dacă ești pur, nimic rău nu ți se mai poate întâmpla. Dacă nu ți-e frică, nimic rău nu ți se mai poate întâmpla. Bibiano era de părere că aceea era

descrierea unui înger. Un înger mândru ca un om? am riscat, citând din Blas de Otero. Nu, tâmpitule, mi-a răspuns Bibiano, îngerul nenorocirilor noastre.

Peste cerul senin al bazei polare Arturo Prat, Wieder scrisese ANTARCTICA ÎNSEAMNĂ CHILE și asta fusese și filmată, și fotografiată. Mai scrisese și alte versuri, despre culoarea albă și culoarea neagră, despre gheață, despre surâsul Patriei, un surâs sincer, fin, cu tușă fină, un surâs *asemănător unui ochi* și care, într-adevăr, ne veghează, pe urmă s-a întors la Concepción și, mai târziu, s-a dus la Santiago, unde a apărut la televizor (l-am văzut fără să vreau, forțat de împrejurări: Bibiano nu avea televizor acolo unde locuia și atunci a venit la mine ca să se uite) și, da, așa era, Carlos Wieder era Ruiz-Tagle (ce tupeu pe Ruiz-Tagle, a zis Bibiano, să poarte așa un nume bun), dar parcă nu era el, așa mi s-a părut mie, la televizorul alb-negru al părinților mei (părinții mei erau fericiți că Bibiano e cu noi, și se uită la televizor, și ia cina cu noi, parcă presimțind că eu urma să plec și că nu aveam să-mi mai fac vreodată un prieten atât de bun ca el), iar paloarea lui Carlos Wieder (o paloare fotogenică) îl făcea să semene nu doar cu umbra a ceea ce fusese Ruiz-Tagle, ci cu multe alte umbre, alte chipuri, alți piloți himerici care zburaseră și ei din Chile în Antarctica și din Antarctica în Chile la bordul unor avioane ca acelea despre care Norberto, din inima nopții, spunea că erau Messerschmitturi rămase de la al Doilea Război Mondial. Însă Wieder, știam, nu zbura cu o escadrilă. Wieder zbura cu un avion mic și era mereu singur.

Capitolul 4

Povestea lui Juan Stein, conducătorul atelierului nostru de poezie, este la fel de lipsită de măsură cum era totul în Chile pe vremea aceea.

Născut în 1945, la momentul loviturii de stat el avea deja publicate două cărți, una la Concepción (500 de exemplare) și alta la Santiago (500 de exemplare), care împreună nu însumau mai mult de cincizeci de pagini. Poemele lui erau scurte, influențate în mod egal atât de Nicanor Parra cât și de Enrique Cardenal, cum se întâmplase de altfel cu toți poeții din generația lui, dar și de poezia melancolică și de coloritul local al lui Jorge Teillier, deși Stein ne recomanda să citim mai mult din Enrique Lihn decât din Teillier. Gusturile lui erau, de cele mai multe ori, diferite, ba chiar antagonice alor noastre: nu-i aprecia deloc nici pe Jorge Cáceres (supra-realistul chilian pe care noi îl adorăm), nici pe Rosamel del Valle, nici pe Anguita. Îi plăceau Pezoa Véliz (știa pe de rost unele dintre poemele lui), Magallanes Moure (o frivolitate pe care noi o compensam frecventând poezia oribilului Braulio Arenas), poemele geografice și gastronomice ale lui Pablo de Rokha (pe care noi — și când spun noi, de-abia acum îmi dau seama, cred că mă refer doar la Bibiano O’Ryan și la mine, căci în ceea ce-i

privește pe ceilalți, am uitat de toate filiile și fobiile lor literare — le ocoleam, pentru că oricine ar ocoli o groapă foarte adâncă, dar și pentru că preferam să-l citim pe Rabelais), poezia de dragoste a lui Neruda și *Reședință pe Pământ* (care nouă, suferinzi de nerudită încă din pruncie, ne producea alergii și eczeme). Gusturile noastre se întâlneau doar când era vorba de Nicanor Parra, de Lihn și de Teillier, cu toate că și atunci cu nuanțe și cu rezerve legate de unele părți ale operelor acestora (apariția *Artefactelor*, care pe noi ne-a încântat, l-a făcut pe Stein, aflat între indignare și perplexitate, să-i scrie bătrânului Nicanor, reproșându-i unele dintre glumele pe care acesta își îngăduia să le facă în acele momente cruciale ale luptei revoluționare în America Latină; Parra i-a răspuns, pe spatele unei cărți poștale cu imaginea *Artefactelor*, să nu se îngrijoreze, că pe el nu-l citește nimeni, nici cei de dreapta, nici cei de stânga, iar Stein, știu sigur, a păstrat cartea poștală cu mult drag), dar ne mai plăceau și Armando Uribe Arce, Gonzalo Rojas și alți poeți din generația lui Stein, respectiv cei născuți în anii patruzeci, pe care-i frecventam mai mult din motive de apropiere de vârstă decât din afinități estetice, dar care cu siguranță au avut asupra noastră cea mai puternică influență. Juan Luis Martínez (care ni se părea o mică busolă pierdută prin țară), Oscar Hahn (care s-a născut la sfârșitul anilor treizeci, dar făcea parte tot din aceeași generație), Gonzalo Millán (care trecuse de vreo două ori pe la atelier și citise din poeziile lui, toate scurte, însă *foarte multe* la număr), Claudio Bertoni (care aproape că era din generația noastră, a celor născuți în anii cincizeci), Jaime Quezada (care într-una din zile s-a

îmbătat cu noi și, urlând din rărunchi, s-a așezat în genunchi să se roage), Waldo Rojas (unul dintre primii care se distanțase de așa-zisa „poezie facilă“ care făcea furori în epoca aceea, *à la* Parra și Cardenal) și, evident, Diego Soto, pe care Stein îl considera cel mai bun poet din generația sa și care pentru noi era *unul* dintre primii doi cei mai buni. Celălalt era Stein.

De foarte multe ori am mers împreună cu Bibiano acasă la Stein, o casă mică, în apropierea Gării, pe care Stein o închiriasse din vremea când era student la Universitatea din Concepción și în care încă mai locuia, cu toate că ajunsese profesor de literatură la aceeași universitate. Casa era ticsită nu atât de cărți, cât de hărți. Asta a fost, de altfel, primul lucru care ne-a frapat, pe mine și pe Bibiano, să vedem așa de puține cărți la el (prin comparație, casa lui Diego Soto părea o bibliotecă în toată regula) și atât de multe hărți. Harta Chile, harta Argentinei, harta Perului, harta Anzilor Cordilieri, o hartă rutieră a Americii Centrale pe care n-am mai văzut-o nicăieri, editată de o biserică protestantă nord-americană, hărți ale Mexicului, hărți ale Conquistei mexicane, hărți ale Revoluției mexicane, ale Franței, Spaniei, Germaniei, Italiei, o hartă a rețelei feroviare engleze și una a călătoriilor cu trenul reflectate în literatura engleză, hărți ale Greciei, Egiptului, Israelului și Orientului Mijlociu, ale Vechiului și Noului Ierusalim, ale Indiei, Pakistanului, Birmaniei, Cambodgiei, o hartă a munților și apelor din China și a unuia dintre templele shintoiste din Japonia, o hartă a deșertului australian și una a Microneziei, o hartă a Insulei Paștelui și una a orașului Puerto Montt din sudul Chile.

Avea multe hărți, cum au toți cei care-și doresc aprins să călătorească, dar nu au ieșit vreodată din țara natală.

În afară de hărți, mai avea și două fotografii înrămate și agățate pe perete. Amândouă alb-negru. Într-una se vedeau un bărbat și o femeie, așezați în pragul unei case. Bărbatul aducea foarte mult cu Stein, avea părul blond-spălăcit și ochii albaștri marcați de niște cearcăne adânci. Sunt părinții mei, ne-a spus. Cealaltă fotografie era un portret — un portret oficial — al unui general al Armatei Roșii numit Ivan Cherniakovski. Stein susținea că fusese cel mai bun general în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Bibiano, care se pricepea la chestiile astea, i-a mai pomenit și pe Zhukov, Koniev, Rokossovski, Vatutin, Malinovski, însă Stein a ținut-o pe-a lui: Zhukov fusese calculat și strălucit, Koniev, un dur, probabil un nemernic, Vatutin fusese un mare general, dar nu mai bun decât nemții cu care se confruntase, despre Malinovski se puteau spune cam aceleași lucruri, dar niciunul nu se putea compara cu Cherniakovski (doar dacă i-ai fi pus la un loc pe Zhukov, pe Vassilievski și pe încă vreo trei comandanți excepționali ai diviziilor de blindate). Cherniakovski avea un talent înnăscut (dacă se poate spune așa în arta războiului), era îndrăgit de trupeți (în măsura în care niște soldați pot să îndrăgească un general) și mai era și tânăr, pe deasupra, cel mai tânăr dinte generalii aflați în fruntea unei armate (în Uniunea Sovietică li se spunea „fronturi”) și unul dintre puținii ofițeri de rang înalt căzut în prima linie, mort la treizeci și nouă de ani, în 1945, când războiul fusese câștigat.

Foarte curând aveam să aflăm că între Stein și Cherniakovski mai era și altceva decât o simplă admirație față de abilitățile de strateg și tactician ale generalului sovietic. Într-o seară, când discutam politică, l-am întrebat cum de era posibil ca un troțkist ca el să se fi coborât până la a solicita Ambasadei Sovietice fotografia generalului. Noi glumeam, dar Stein a luat-o în serios și ne-a mărturisit, cu naivitate, că fotografia era un cadou de la mama lui, care fusese verișoară primară cu Ivan Cherniakovski. Ea fusese la ambasadă și ceruse fotografia, în calitate de rudă de sânge a eroului. Când Stein plecase de-acasă pentru a studia în Concepción, maică-sa îi dăduse fotografia fără să-i spună vreun cuvânt. Pe urmă ne-a vorbit despre neamul Cherniakovski din Uniunea Sovietică, evrei ucraineni foarte săraci, fiecare cu alt destin, răspândiți peste tot prin lume. Am reușit să ne lămurim că tatăl mamei lui era frate cu tatăl generalului, așa că el îi venea nepot. Pe Stein oricum îl admiram, așa zice chiar necondiționat, însă din momentul acelei dezvăluiri, admirația noastră a crescut la infinit. De-a lungul anilor, am mai aflat câte ceva despre Cherniakovski: în primele luni ale războiului fusese șeful unei divizii de blindate, Divizia 28 de tancuri de asalt, și luptase, bătănd mereu în retragere, în Țările Baltice și în zona Novgorod, apoi a rămas fără post, până i s-a dat comanda unui corp (ceea ce în terminologia sovietică echivalează cu o divizie) în regiunea Voronej, apoi a trecut sub comanda Armatei 60 (ceea ce la sovietici era echivalent cu un corp), până când, în vremea ofensivei naziste din '42, comandantul Armatei 60 a fost destituit și postul i-a fost încredințat lui, ofițerul cel mai tânăr,

fapt ce a trezit invidii și ranchiună, și s-a aflat astfel sub comanda lui Vatutin (pe atunci, comandantul Frontului Voronej, ceea ce în terminologia militară sovietică însemna o armată, dar cred că am mai spus asta), pe care îl respecta și-l aprecia, fiindcă transformase Armata 60 într-o invincibilă mașină de război, care înainta și tot înainta peste pământurile Rusiei, apoi peste cele ale Ucrainei, fără ca nimeni să o poată opri, iar în 1944 a fost numit comandant de front, Frontul al Treilea din Bielorusia, unde lui i s-a datorat distrugerea, în timpul ofensivei din 1944, a grupului de Armate Centrale, format din patru corpuri de armată germane, cea mai grea lovitură pe care o primiseră naziștii în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, mai grea decât asediul de la Stalingrad sau decât debarcarea din Normandia, mai grea decât Operațiunea Cobra sau decât traversarea Niprului (la care participase și el), mai grea decât contraofensiva din Ardeni sau decât bătălia de la Kursk (și în asta luptase). Am mai aflat că dintre armatele rusești care participaseră la Operațiunea Bagration (distrugerea Grupului de Armate Centrale), cea care se remarcase cel mai mult în luptă fusese a Frontului al Treilea din Bielorusia, cu o înaintare de nestăvilit și o intrare rapidă, adânc în teritoriile inamice, cum nu se mai văzuse nicio dată până atunci, și că el fusese primul care ajunsese în Prusia Orientală, el, cel care-și pierduse părinții când era încă adolescent, care fusese adăpostit în case, altele decât casa lui, și de familii, altele decât familia lui, care suferise toate jignirile și umilințele la care fuseseră supuși evreii, care le demonstrase celor care-l disprețuiseră că le era nu doar egal, ci chiar mai bun decât ei, el, care

în copilărie fusese de față când adepții lui Petliura (naționaliști ucraineni) îi torturaseră și apoi voiseră să-i asasineze tatăl, în satul Verbovo (unde căsuțe albe erau risipite pe versanții cu coame dulci), el, a cărui adolescență fusese un amestec de Dickens și Makarenko, el, care în timpul războiului își pierduse fratele, Alexander, și vestea îi fusese ținută ascunsă o zi și o noapte, pentru că Ivan Cherniakovski tocmai conducea una dintre ofensivele sale, el, care a murit singur în mijlocul drumului, care a fost declarat de două ori Erou al Uniunii Sovietice, decorat cu Ordinul Lenin, cu patru ordine ale Steagului Roșu, două ordine Suvorov de Gradul I, cu Ordinul Kutuzov de Gradul I, cu Ordinul Bogdan Jmelnitzki de Gradul I și alte nenumărate și incontestabile medalii, el, căruia din inițiativa Guvernului și a Partidului i s-au ridicat monumente la Vilnius și Vinnitsa (cel de la Vilnius cu siguranță nu mai există, iar cel de la Vinnitsa a fost, probabil, de asemenea dărâmat), el, în onoarea căruia fostul oraș Insterburg din Prusia Orientală purta pe atunci numele de Cherniajovsk, la fel cum și colhozul din satul Verbovo, județul Tomashpolsky, îi purta numele (astăzi nici măcar nu mai există colhozurile), sau cum în satul Oksanino din județul Umanski, regiunea Cherkassi, se ridicase un bust de bronz în semn de omagiu pentru marele general (pun pariu pe salariul meu pe-o lună că bustul de bronz a fost înlocuit: astăzi eroul este Petliura; mâine, cine știe). În fine, cum ar spune Bibiano, citând din Parra, așa trece gloria lumii, fără glorie, fără lume, fără un nenorocit de sendviș cu *mortadella*.

Cert este că portretul lui Cherniakovski, înrămat cu oarecare emfază, era acolo, acasă la Juan Stein, și asta era probabil mult mai important (aș îndrăzni să spun infinit mai important) decât toate busturile și toate orașele care-i purtau numele și decât nenumăratele străzi Cherniakovski prost asfaltate din Ucraina, Bielorusia, Lituania și Rusia. Nu știu de ce mai păstrez fotografia, ne-a spus Stein, poate fiindcă este singurul general evreu cu oarecare importanță în cel de-al Doilea Război Mondial și pentru că a avut un destin tragic. Deși poate c-o păstrez, de fapt, pentru că mi-a dat-o mama când am plecat de-acasă, ca pe un fel de taină: mama n-a scos o vorbă, doar mi-a dăruit portretul, ce-o fi vrut să spună cu gestul ăsta, cadoul să fi fost o declarație sau un început de dialog? Etcetera, etcetera. Surorile Garmendia găseau oribil portretul lui Cherniakovski și ar fi preferat să vadă pe perete un portret al lui Blok, care li se părea un tip drăguț, sau pe cel al lui Maiakovski, amantul ideal. Ce caută nepotul lui Cherniakovski în Chile predând literatură? se întreba adesea Stein, de obicei când era beat. Alteori susținea că o să folosească rama pentru o fotografie a lui Williams Carlos Williams, purtând întreg echipamentul unui medic de țară, adică o servietă neagră, un stetoscop care atârna din ea ca un șarpe bicefal și aproape că îi cădea din buzunarul unei jachete vechi, roasă de vreme, dar comodă și eficientă împotriva frigului, mergând pe un trotuar mărginit de bârne de lemn vopsite în alb, în verde sau în roșu, în spatele cărora se întrezăreau curți mici sau mici porțiuni de peluză — pe care zăceau abandonate la jumătatea lucrului niște mașini de tuns iarba —, cu o pălărie

cu boruri înguste, de culoare închisă, niște ochelari foarte curați, aproape strălucitor de curați, dar a căror strălucire nu te ducea cu gândul nici la excese, nici la extreme, cu un aer nici foarte trist, nici foarte fericit și totuși mulțumit (poate pentru că jacheta îi ținea de cald sau poate pentru că bolnavul pe care îl vizitase nu avea să moară), mergând liniștit, să spunem cam pe la ora șase, într-o seară de iarnă.

Dar n-a înlocuit niciodată portretul lui Cherniakovski cu așa-zisa fotografie a lui Williams Carlos Williams. Cât despre autenticitatea acesteia din urmă, câțiva dintre membrii atelierului aveam unele rezerve, ba chiar și Stein se îndoia, din când în când. Surorilor Garmendia li se părea că, mai degrabă decât Williams Carlos Williams, în fotografie era președintele Truman deghizat în *ceva*, nu neapărat în medic, plimbându-se incognito pe străzile din orașelul său. Bibiano credea că era vorba despre un foarte iscusit fotomontaj: chipul era al lui Williams, trupul al altcuiva, poate chiar al singurului medic din oraș, iar fundalul era alcătuit din câteva decupaje: pe de-o parte gardul de lemn, pe de altă parte, peluza și mașina de tuns iarba, păsărelele de pe gard și chiar de pe volanul mașinii de tuns iarbă, cerul în nuanțe de cenușiu-deschis la asfințit, toate acestea proveneau, de fapt, din vreo nouă sau zece fotografii diferite. Stein nu știa ce să zică, deși era de acord cu toate ipotezele. În orice caz, o numea „fotografia doctorului Williams” și nu se despărțea de ea (uneori o mai numea fotografia doctorului Norman Rockwell sau a doctorului William Rockwell). Era, fără îndoială, unul dintre obiectele sale cele mai de preț, ceea ce, cum

Stein avea puține lucruri și era sărac, nu surprindea pe nimeni. Odată (discutam despre frumusețe și adevăr), Verónica Garmendia l-a întrebat ce găsea el la fotografia lui Williams, din moment ce era aproape sigur că nu era Williams în ea. Îmi place fotografia, a admis Stein, îmi place să cred că în ea e Williams Carlos Williams. Dar mai cu seamă, a adăugat peste ceva timp, când noi de-acum ne băteam capul cu Gramsci, îmi place liniștea din această fotografie, certitudinea de a ști că Williams își vede de munca lui, că merge pe jos la muncă, pe o alee frumoasă, fără să alerge. Mai târziu chiar, când noi vorbeam despre Comuna din Paris, a spus: *nu știu*, aproape în șoaptă și cred că nimeni nu l-a auzit.

După lovitura de stat, Stein a dispărut și, pentru o bună bucată de vreme, Bibiano și cu mine l-am socotit mort.

De fapt, toată lumea l-a crezut mort, tuturor li s-a părut firesc ca nemernicul de jidan bolșevic să fi fost ucis. Într-una din seri, Bibiano și cu mine ne-am apropiat de casa în care locuise. Ne era frică să sunăm la ușă, fiindcă în paranoia noastră ne închipuiam că s-ar fi putut să-i fie supravegheată casa, ba chiar că la ușă ar fi putut răspunde un polițist, care să ne poștească înăuntru și să nu ne mai lase să ieșim vreodată de-acolo. Așa că ne-am perindat prin fața casei de vreo trei-patru ori, n-am văzut nicio lumină aprinsă și ne-am îndepărtat, cuprinși și de-o apăsătoare senzație de rușine, dar și de-o tainică ușurare. Cam la o săptămână după asta, fără să ne fi vorbit între noi, am trecut din nou pe la casa lui Stein. Nu ne-a răspuns nimeni. De la una dintre ferestrele casei de vizavi s-a uitat la noi, pe furiș, o

femeie și acest fapt nu doar că ne-a readus în minte diverse scene tulburi de film, ci a reușit să ne întetească senzația de singurătate și de abandon pe care ne-o lăsase nu numai casa lui Stein, ci strada întreagă. A treia oară când am trecut pe-acolo, ne-a răspuns la ușă o femeie tânără, din spatele căreia răsăriseră doi copii de până-n trei anișori: unul mergea în picioare și altul de-a bușilea. Ne-a spus că acolo locuiau acum ea și soțul ei, că pe chiriașul de dinainte nu-l cunoscuse, că dacă voiam să aflăm ceva, mai bine ne duceam să vorbim cu proprietăreasa. Femeia era simpatcă. Ne-a poftit în casă și a vrut să ne ofere o ceașcă de ceai, dar eu și Bibiano am refuzat-o. Nu vrem să deranjăm, am spus. De pe pereți dispăruseră hărțile și fotografia generalului Cherniakovski. Vă era prieten bun și totuși a plecat așa, deodată, fără să vă anunțe? a întrebat femeia, zâmbind. Da, cam așa ceva.

Nu la mult timp după aceea, părăseam Chile pentru totdeauna.

Nu-mi mai amintesc unde eram, în Mexic sau în Franța, când am primit de la Bibiano o scrisoare scurtă, telegrafică, ai fi zis o ghicitoare sau un nonsens (dar în care se putea ghici un Bibiano vesel, ca să nu spun mai mult), însoțită de o tăietură din presă, probabil din vreun ziar de la Santiago. Fragmentul respectiv făcea aluzie la mai mulți „teroriști chilieni“ care intraseră în Nicaragua prin Costa Rica, odată cu trupele Frontului Sandinist. Unul dintre cei numiți era Juan Stein.

Începând din acel moment, veștile despre Juan Stein s-au înmulțit. Apărea și dispărea ca o fantomă prin toate locurile unde era rost de încăierări, în toate locurile în

care latinoamericani, disperați, generoși, înnebuniți, curajoși, odioși, distrugau și reconstruiau și distrugau din nou realitatea, într-o ultimă încercare sortită eșecului. L-am văzut și într-un documentar despre cucerirea orașului Rivas, un oraș din sudul statului Nicaragua, avea părul tuns scurt, în scări, era mai slab decât înainte, îmbrăcat pe jumătate ca un militar, pe jumătate ca un profesor de la o universitate de vară, fuma pipă și avea ochelarii rupți și legați cu sârmă. Bibiano mi-a mai trimis o tăietură dintr-un ziar în care se scria că Stein împreună cu alți cinci militanți MIR luptaseră în Angola împotriva sud-africanilor. Apoi am mai primit două pagini fotocopyate dintr-o revistă mexicană (atunci *sigur* eram la Paris), în care se făcea referire la niște diferențe ce avuseseră loc în Angola, între cubanezi și unele dintre celelalte grupuri internaționale, între ele și cel al unor aventurieri chileni, singurii supraviețuitori (spuneau ei, și cred că discuția cu reporterul avusese loc prin vreun bar din Luanda, ceea ce mă îndreptățește să cred că, pe deasupra, mai erau și beți) al unui grup numit Chilenii Zburători, nume care m-a dus cu gândul la Circul Acvilele Umane și la nesfârșitele lor turnee anuale prin sudul Chile. Stein, bineînțeles, era unul dintre surprinzătorii supraviețuitori. Bănuiesc că de-acolo s-a dus în Nicaragua. În Nicaragua au existat și momente în care i-am pierdut urma. Acolo era aghiotantul unui preot șef de gherilă care a murit în timpul cuceririi orașului Rivas. Apoi a preluat conducerea unui batalion sau a unei brigăzi sau a devenit locțiitor de șef sau a trecut în ariergardă sau a pregătit tineri absolvenți. Nu a luat parte la intrarea triumfală în Managua. Apoi a dispărut din nou.

Se spune că ar fi fost unul dintre membrii comandoului care l-a asasinat pe Somoza* în Paraguay. Se mai spune că ar fi intrat în gherila columbiană. Ba chiar că s-ar fi întors în Africa și ar fi umblat prin Angola sau prin Mozambic sau prin Namibia, cu vreo gherilă. Trăiește periculos și, ca în filmele cu cowboy, încă n-a fost turnat glonțul care să-l omoare. Până la urmă, se întoarce în America și se stabilește la Managua. Dacă ar fi să mă iau după Bibiano, un poet argentinian cu care corespundea i-a explicat că, în timpul unui recital de poezie argentiniană, uruguayana și chiliană pe care îl organizase respectivul poet (un oarecare Di Angeli) la Centrul Cultural din Managua, o persoană din public, „un tip blond și înalt, cu ochelari“ a emis diferite comentarii despre poezia chiliană, despre criteriile de selecție a textelor citite (organizatorii, printre ei Di Angeli în persoană, se opuseseră includerii lui Nicanor Parra și Enrique Lihn printre cei aleși, din motive politice), într-un cuvânt i-a făcut de căcat pe organizatorii lecturii, cel puțin în ceea ce privea partea corespunzătoare liricii chiliene, dar a făcut-o cât se poate de calm, fără să devină violent, ba aș spune chiar — zicea Di Angeli — destul de ironic și un pic trist și obosit, ce știu eu. (Între paranteze fie spus, dintre nenumăratele antene epistolare pe care Bibiano le întindea prin toată lumea din magazinul ăla de încălțăminte din Concepción, numitul Di Angeli era cel mai nerușinat, cinic și amuzant; tipicul arivist de stânga, dispus, totuși, să-și ceară scuze pentru omisiunile și

* Anastasio Somoza Debayle, dictator, președinte în Nicaragua, între 1967–1972 și 1974–1979, când pierde puterea și se exilează în Paraguay, unde moare asasinat în 1980.

excesele lui de tot felul; gafele lui, susținea Bibiano, erau antologice și viața tristă pe care o dusesese pe vremea lui Stalin îi putea servi, fără îndoială, de model pentru un roman picaresc, cu toate că în America Latină a anilor șaptezeci viața nu era altfel decât tristă, plină de mici meschinării, unele făcute chiar fără vreo rea intenție. Cu dreapta ar fi dus-o mai bine, dar, mister, cei ca Di Angeli, scria Bibiano, sunt legiunile oștilor de stânga: cel puțin *deocamdată* nu se dedica *criticii literare*, însă avea să vină și clipa aceea. Ceea ce s-a dovedit foarte adevărat, fiindcă în înspăimântătoarea decadă a anilor optzeci, răsfoind câte o revistă mexicană sau argentiniană, am dat peste destule articole de critică de-ale lui Di Angeli. Cred că își construise o carieră frumoasă. În anii nouăzeci, n-am mai dat peste niciun articol de-al lui, dar este foarte adevărat că citesc tot mai puține reviste.) Fapt este că Stein se întorsese în America. Și că, după spusese lui Bibiano, era același Juan Stein din Concepción, același nepot al lui Ivan Cherniakovski. O vreme, cam cât durata unui suspin mult prea lung, a mai putut fi văzut prin locuri de genul menționatei lecturi din poezi din Conul Sudic, pe la expoziții de pictură, însoțit de Ernesto Cardenal (de două ori), pe la câte o piesă de teatru. Pe urmă a dispărut din nou prin Nicaragua și nu l-a mai văzut nimeni niciodată. Nu a plecat prea departe. Unii spun că ar fi cu o gherilă guatemaleză, alții jură că ar lupta sub stindardul Frontului Farabundo Martí. Bibiano și cu mine am fost de acord că o gherilă cu astfel de nume nu putea să nu-l aibă pe Juan Stein de adept. Cu toate că Stein ar fi putut să-i omoare cu mâinile sale (privită de la depărtare, figura lui Stein ajunsese

gigantică, se distorsionase, căpătase o ferocitate și o impetuositate peste măsură, așa cum se întâmplă personajelor din filmele de la Hollywood) pe cei responsabili de moartea lui Roque Dalton. Cum să împaci într-un același vis sau coșmar pe nepotul lui Cherniakovski, evreu bolșevic din pădurile din sudul Chile, cu ticăloșii care îl omorâseră pe Roque Dalton în timp ce acesta *dormea*, numai ca să se termine odată cu toate discuțiile și pentru că așa cerea Revoluția? Imposibil. Cert este că Stein era acolo. Și că participa la diverse ofensive și lovituri de stat, și că într-o bună zi a dispărut pentru totdeauna. Eu pe-atunci trăiam în Spania, aveam tot felul de slujbe ingrate, nu aveam televizor și cumpăram ziare din ce în ce mai rar. Bibiano zice că Stein a fost omorât în timpul ultimei ofensive a FMLN*, cea în timpul căreia rebelii ajunseseră să ocupe câteva cartiere din San Salvador și care s-a bucurat, de altfel, de o amplă acoperire mediatică. Îmi amintesc că prin barurile din Barcelona, unde mă duceam să mânânc sau intram să beau ceva, am văzut secvențe din acest război îndepărtat, însă, deși erau și oameni care se uitau la televizor, bruiajul conversațiilor sau al farfuriilor trântite, servite sau debarasate, nu te lăsa să înțelegi nimic din ce se spunea la televizor. Chiar și imaginile care mi s-au întipărit în minte (cele luate de corespondenții de război) sunt înceteșate și fragmentate. Îmi amintesc cu

* FMLN, Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional (Frontul Farabundo Martí de Eliberare Națională), actualmente partid politic de stânga în El Salvador, a luat ființă în 1980 ca o formațiune de gherilă care reunea sub aceeași ideologie mai multe partide de stânga din El Salvador și din America Centrală. În 1992 se demilitarizează și devine formațiune politică.

foarte mare claritate doar două lucruri: baricadele de pe străzile din San Salvador, unele ca vai de ele, mai curând niște posturi de tragere decât niște baricade, și figura mică, brunetă și nervoasă a unuia dintre comandanții FMLN. Cred că i se spunea comandantul *Ahile* sau comandantul *Ulise* și mai știu că a fost lichidat, nu la mult timp după ce vorbise cu reporterii de la televiziune. Bibiano zice că toți cei care participaseră la ofensiva respectivă își luaseră nume de eroi și semizei greci. Stein ce nume să-și fi luat, comandantul *Patrocle*, comandantul *Hector* sau comandatul *Paris*? Nu știu. Dar sunt sigur că nu *Eneas* și nici *Ulise*. După ce lupta s-a terminat și au început să adune morții, au găsit printre ei și pe unul blond și înalt. În fișele poliției apare o descriere sumară: cicatrice pe brațe și pe picioare, răni mai vechi, pe brațul drept un tatuaj cu un chip de leu care rage. Calitatea tatuajului e bună. O lucrătură de artizan, să recunoaștem adevărul, dintr-astea nu se fac în El Salvador. La direcția de informații a poliției, necunoscutul figurează cu numele de Jacobo Sabotinski, cetățean argentinian, fost membru al ERP*.

După mulți ani de la acest episod, Bibiano s-a dus la Puerto Montt și a căutat casa părintească a lui Juan Stein. N-a găsit pe nimeni cu numele ăsta acolo. Existau un Stone, doi Steiner și trei Steen, membri ai aceleiași familii. Pe Stone l-a scos imediat din calcul. I-a vizitat pe cei doi Steiner și pe cei trei Steen. Aceștia din urmă

* ERP, Ejército Revolucionario del Pueblo (Armata Revoluționară a Poporului), din El Salvador, una dintre formațiunile de gherilă care a stat la baza alcătuirii Frontului Farabundo Martí de Eliberare Națională.

nu i-au putut spune mare lucru, doar că nu erau evrei, că nu știau nimic despre vreo familie Stein sau Cherniakovski, l-au întrebat pe Bibiano dacă el era evreu sau dacă în povestea lui era vorba de bani. Puerto Montt, pe-atunci, se îmbarcase deja pe calea creșterii economice. Steinerii, da, erau evrei, însă familia lor venise din Polonia, nu din Ucraina. Primul Steiner, un mare și supraponderal inginer agronom, nu i-a fost de mare ajutor. Cea de-a doua Steiner, mătușa anteriorului și profesoară de pian la liceu, își amintea ceva despre o văduvă Stein care, în 1974, plecase să locuiască la Llanquihue. Dar doamna respectivă nu era evreică, i-a declarat pianista. Ușor derutat, Bibiano a pornit spre Llanquihue. În mod sigur, se gândea el, profesoara de pian se înșela cu privire la văduva Stein, dat fiind că aceasta fusese o evreică non-practicantă. Cunoscându-l pe Juan Stein, precum și antecedentele familiei lui (unchiul general în Armata Roșie), nu era de mirare că erau atei.

În Llanquihue nu i-a fost greu să localizeze casa văduvei Stein. Era o casă mică, din lemn, vopsită în verde, undeva la marginea orașului. După ce a trecut de poartă, i-a ieșit în întâmpinare un câine prietenos, alb cu pete negre, ca o vacă în miniatură, iar după ce a sunat din clopoțel, ușa de la intrare i-a fost deschisă de către una dintre cele mai frumoase femei pe care Bibiano le văzuse vreodată.

A întrebat-o dacă acolo locuia văduva Stein. Da, locuise, dar cu multă vreme în urmă, i-a răspuns veselă femeia. Ce păcat, a spus Bibiano, o caut de mai bine de zece ani și în curând mă voi întoarce la Concepción.

Atunci femeia l-a poftit în casă, i-a spus că tocmai se pregătea să ia o gustare și l-a întrebat dacă voia să îi țină companie, Bibiano i-a răspuns că da, bineînțeles, iar apoi femeia i-a mărturisit că văduva Stein murise de vreo trei ani. După care s-a întristat și Bibiano a crezut că din pricina lui. Femeia o cunoscuse pe văduva Stein și, cu toate că nu fuseseră prietene apropiate, avea despre ea o părere bună: o femeie impunătoare, o nemțoaică dintr-alea ordonate, dar în fond o femeie de treabă. Eu n-am cunoscut-o, i-a spus Bibiano, o căutam de fapt ca să-i aduc vestea morții fiului ei, dar poate că e mai bine așa, întotdeauna este groaznic să spui cuiva că i-a murit copilul. Așa ceva nu se poate, i-a spus femeia. Ea a avut un singur băiat care, atunci când ea s-a prăpădit, încă mai trăia, am fost prietenă cu el. Bibiano a simțit că se îneacă brusc cu bucata de pâine unsă cu avocado. Un singur băiat? Da, un burlac foarte simpatic, nu știu de ce nu s-o fi însurat, presupun că era foarte timid. Asta înseamnă că m-am înșelat din nou, a spus Bibiano, trebuie că vorbim despre o altă familie Stein. Băiatul văduvei mai locuiește și acum în Llanquihue? A murit anul trecut, într-un spital din Valdivia, așa mi s-a spus, eram prieteni, dar n-am fost niciodată să-l văd la spital, nu eram într-atât de prieteni. Dar de ce a murit? Cred că de cancer, a răspuns femeia, uitându-se la mâinile lui Bibiano. Și era de stânga, nu-i așa? a întrebat Bibiano, cu voce stinsă. Se prea poate, i-a răspuns femeia, din nou foarte bucuroasă, îi străluceau ochii, scria Bibiano, cum n-am mai văzut să-i strălucească nimănui altcuiva, era de stânga, dar nu militant, făcea parte din stânga tăcută, ca atâția alți chilieni în 1973. Nu era evreu, nu-i

așa? Nu, a spus femeia, deși Dumnezeu știe, adevărul este că pe mine chestiunile religioase nu mă interesează, dar nu cred, cred că nu, pentru că erau germani. Și el, cum se numea? Juan Stein, Juanito Stein. Și cu ce se ocupa? Era profesor, deși hobby-ul lui era să repare motoare, de tractoare, de combine de recoltare, de pompe, de orice s-ar fi putut repara, un adevărat geniu al motoarelor. Și scotea ceva bani pe lângă salariu din asta. Uneori meșterea chiar el piesele de schimb. Juanito Stein. Și a fost îngropat tot la Valdivia? Pare-mi-se că da, a răspuns femeia și s-a întristat din nou.

Așadar, Bibiano s-a dus la cimitirul din Valdivia și o zi întreagă, însoțit de unul dintre cei care lucrau acolo și căruia îi dăduse un bacșiș substanțial, a căutat mormântul acelui Juan Stein, înalt, blond, care nu plecase niciodată din Chile, însă, în ciuda tuturor strădaniilor sale, n-a găsit mormântul.

Capitolul 5

Tot pe-atunci, în ultimele zile ale anului 1973 sau în primele zile ale lui 1974, a dispărut și Diego Soto, bunul prieten și rival al lui Juan Stein.

Erau mereu împreună (deși niciodată nu-l văzuserăm pe unul la atelierul celuilalt), mereu discutând despre poezie, chiar de-ar fi fost să cadă cerul peste Chile, Stein înalt și blond, Soto scund și brunet, Stein athletic și puternic, Soto cu oase mici și delicate, cu un corp căruia i se puteau prezice rotunjimi și moliciuni într-un viitor apropiat, Stein rotindu-se pe orbita poeziei latinoamericane, iar Diego Soto traducând poeți francezi pe care în Chile nu-i citise nimeni (și pe care mă tem că nici până astăzi nu i-a citit cineva). Povestea asta, cum era și de așteptat, îi înfuria pe mulți. Cum adică indianul ăla scund și urât să traducă și să corespundeze cu Alain Jouffroy, Denis Roche, Marcelin Pleynet? Cine or mai fi fost, pentru Dumnezeu, Michel Bulteau, Matthieu Messagier, Claude Pelieu, Franck Venaille, Pierre Tilman, Daniel Biga? Ce mare chestie și cu Georges Perec și cărțile lui publicate la Denoël, cu care se vântură rahatul ăsta pretențios de Soto peste tot? Așa că atunci când n-a mai fost zărit bătând străzile din Concepción, în drum spre Facultatea de

Medicină sau stând la rând la vreun teatru sau cinema, cu niște cărți la subsuoară, îmbrăcat întotdeauna foarte corect (spre deosebire de Stein, care se îmbrăca de parcă era un vagabond), când prin urmare părea a se fi evaporat, ei bine, atunci nimeni nu a părut să-i ducă dorul. Pe mulți i-ar fi bucurat moartea lui. Nu din motive strict politice (Soto era simpatizant al Partidului Socialist, dar simpatizant și nimic mai mult, nici măcar nu era un votant fidel, așa zice că era un pesimist de stânga), ci mai curând din rațiuni de natură estetică, din pura plăcere de a-l vedea mort pe unul mai deștept decât tine și mai cult, căruia îi lipsea viclenia socială de a-și ascunde aceste însușiri. Pare o minciună să scriu acum despre toate astea. Însă așa stăteau lucrurile, dușmanii lui Soto ar fi fost în stare să-i ierte până și mordacitatea, însă nu i-ar fi iertat în veci indiferența. Indiferența și inteligența.

Ca și Stein (pe care nici nu l-a mai revăzut), Soto a reapărut ca exilat în Europa. Mai întâi a poposit în RDG, de unde, după mai multe întâmplări neplăcute, a plecat imediat ce i s-a ivit ocazia. Se zvonește prin tristul folclor al exilului — în care mai mult de jumătate din povești sunt falsificate sau sunt doar umbre ale faptelor reale — că într-o noapte ar fi fost bătut măr de un alt chilian și internat cu două coaste rupte și traumatism cranian într-un spital din Berlin. Apoi s-a mutat în Franța, unde și-a câștigat existența dând lecții particulare de spaniolă și de engleză și traducând pentru edituri modeste autori deosebiți din literatura latinoamericană, majoritatea de la început de secol, dintre cei care cultivau genul fantastic sau pornografic, printre care și un romancier uitat

din Valparaíso, Pedro Pereda, fantastic și pornografic în același timp, autor al unei povestiri înduioșătoare despre o femeie căreia îi cresc sau mai bine zis i se deschid vaginuri și anusuri prin toate părțile anatomice, spre oroarea firească a tuturor rudelor sale (povestea se întâmplă în anii douăzeci, dar îmi închipui că surpriza ar fi fost la fel de mare și dacă se întâmpla în anii șaptezeci sau optzeci), și care sfârșește într-un bordel de prin nordul țării, un bordel pentru mineri, închisă în bordel, iar acolo, închisă într-o cameră fără ferestre, până când într-un final se transformă toată într-o *intrare-ieșire* diformă și sălbatică și îi înghite pe bătrânul pește care deținea bordelul, pe celelalte curve și pe clienții terorizați, și iese în curtea bordelului, și ia drumul deșertului (ori pe jos, ori în zbor, Pereda nu e clar) până când este înghițită de aer.

A mai încercat să traducă din Sophie Podolski, tânăra poetă belgiană care s-a sinucis la douăzeci și unu de ani (n-a reușit), din Pierre Guyotat, autorul cărților *Eden, Eden, Eden* și *Prostituția* (tot n-a reușit), și *Dispariția* lui Georges Perec, roman polițist scris fără să folosească litera *e*, pe care Soto a încercat (și pe jumătate a și reușit) să o translateze în limba spaniolă, folosindu-se de ceea ce, cu jumătate de secol înainte, făcuse Jardiel Poncela într-o povestire în care faimoasa vocală strălucea prin absență. Una este însă să *scrii* fără *e* și cu totul altceva este să *traduci* fără *e*.

Nu l-am întâlnit niciodată pe Soto în perioada în care amândoi eram la Paris. Nu mă găseam tocmai în cea mai bună stare ca să pot revedea vechi prieteni. În plus, mai și aflasem că situația economică a lui Soto era

una bună, se însurase cu o franțuzoaică, apoi am aflat că aveau și un copil (eu mă mutasem deja în Spania, dacă această precizare are vreo importanță), frecventa regulat întâlnirile scriitorilor chilieni din Amsterdam, publica în reviste de poezie din Mexic, Argentina și Chile, ba chiar cred că i-a apărut și o carte la Buenos Aires sau la Madrid, apoi o prietenă mi-a spus că ținea ore de literatură la universitate, ceea ce îi conferea stabilitate economică și timp pentru lecturi și cercetare, și că era tatăl a doi copii, un băiat și o fată. Nu nutreai nicio speranță de a reveni în Chile. Era, am presupus, fericit, cât se poate de fericit. Nu-mi venea deloc greu să mi-l închipui într-un apartament confortabil din Paris sau în vreo casă de prin apropierea Parisului, citind în liniștea biroului său izolat fonic, în timp ce copiii se uitau la televizor și nevasta călca sau gătea, întrucât cineva trebuie să și gătească, nu? Sau poate că de călcat, călca menajera, portugheză sau africană, timp în care Soto putea să citească în biroul său izolat fonic sau să scrie, cu toate că nu era genul care să scrie foarte mult fără să fie încercat de remușcări domestice, pe când nevasta, aflată în propriul ei birou, ceva mai aproape de camera copiilor, sau așezată la o măsuță de secol XIX în vreun colț al salonului, corecta examene sau făcea planuri pentru vacanța de vară ori răsfoia distrată programul de cinema ca să hotărască la ce film aveau să se uite în seara respectivă.

Bibiano (care purta cu Soto un schimb epistolar relativ fluid) susține că Soto nu se îmburghezise, ci că așa fusese dintotdeauna. Lucratul cu cărțile cere un anume sedentarism, un anume grad de îmburghezire

necesară, zicea Bibiano, dacă nu crezi uită-te la mine, care, păstrând proporțiile, lucrez într-un magazin de încălțăminte, pe zi ce trece mai scârbos sau mai ușor de suportat, nu prea mai știu, trăiesc de-o viață în aceeași pensiune — unde fac (sau nu fac) mai mult sau mai puțin aceleași lucruri ca și Soto.

Într-un cuvânt: Soto era fericit. Credea că scăpase de blestem (sau așa credeam noi, Soto mi se pare că nu prea credea în blesteme).

În vremea aceea a fost invitat la Alicante, să asiste la un colocviu despre Literatură și Critică în America Latină.

Era iarnă. Soto ura să zboare cu avionul, luase avionul o singură dată, atunci când plecase de la Santiago de Chile la Berlin, în 1973. Așa că a luat trenul și după o noapte de mers a ajuns la Alicante. Colocviul a ținut două zile, un sfârșit de săptămână, dar Soto, în loc să ia trenul spre Paris duminică-seara, a mai rămas încă o noapte în Alicante. Motivul acestei întârzieri rămâne necunoscut. Luni-dimineța a cumpărat un bilet de tren spre Perpignan. Călătoria a decurs fără incidente. La sosire în gara Perpignan, a cerut informații despre orarul trenurilor de noapte în direcția Paris și și-a cumpărat bilet pentru unul care pleca la unu dimineța. Restul după-amiezii și l-a petrecut plimbându-se prin oraș, a intrat în baruri, a mers la un anticariat de unde a cumpărat o carte a lui Guerau de Carrera, un poet avangardist franco-catalan, mort în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, iar timpii morți și i-a petrecut citind un roman polițist din colecția de buzunar pe care îl cumpăraseră de dimineată, din Alicante (Vásquez Montalbán sau Juan Madrid?), și pe care nu-l

terminase de citit, o hârtie îndoită în chip de semn de carte arăta că se opriase la pagina 155, cu toate că pe tronsonul Alicante-Perpignan se dedase lecturii cu voracitatea unui adolescent.

La Perpignan a mâncat într-o pizzerie. Foarte ciudat că nu a căutat un restaurant bun ca să guste renumita bucătărie Rosellon, cert este că a mâncat într-o pizzerie. Raportul medicului legist este explicit și nu lasă să se strecoare nici cea mai mică îndoială. Soto mâncase la cină salată verde, o porție mare de caneloni, o porție enormă (enormă *de-adevăratelea*) de înghețată cu ciocolată, vanilie, căpșuni și banană și două cești de cafea neagră. A băut o sticlă de vin roșu italian (un vin nu foarte potrivit la caneloni, dar eu la vinuri nu mă pricep). La cină, combinase lectura din romanul polițist cu cea a ziarului *Le Monde*. A plecat de la pizzerie pe la zece noaptea.

Conform declarațiilor mai multor martori, în gară a reapărut pe la miezul nopții. Mai era o oră până la plecarea trenului. A mai băut o cafea la barul din gară. Într-o mână avea geanta de voiaj și în cealaltă exemplarul lui Carrera, romanul polițist și ediția din *Le Monde*. Nu era băut, susține ospătarul care i-a servit cafeaua.

La bar n-a stat mai mult de zece minute. Un impiegat l-a văzut plimbându-se pe peron, cu pași apăsați și siguri. Cu un aer ușor amețit de băutură. E de presupus că s-ar fi rătăcit prin acele locuri atât de dragi lui Dalí*. Se mai poate presupune că asta era ceea ce-și

* Aluzie la pânza *La Mystique de la Gare de Perpignan* de Salvador Dalí: Gara din Perpignan a fost definită de Dalí ca fiind „centrul universului”.

dorise de fapt. Să se rătăcească timp de o oră în superba magnificență a gării Perpignan. Să parcurgă itinerarul (matematic, astronomic, mitic?) despre care Dalí visase că se ascunde fără să se ascundă între granițele gării din Perpignan. În realitate, ca turist. La fel ca turistul care rămăsese Soto de când plecase din Concepción. Un turist latinoamerican, perplex și disperat în egală măsură (Gomez Carillo este un Virgiliu al nostru, chilian), dar, până la urmă, tot turist.

Ce s-a mai întâmplat după aceea e destul de vag. Soto s-a rătăcit pe lângă catedrală sau pe lângă marea antenă din stația feroviară Perpignan. Ora înaintată și frigul au făcut ca gara să fie aproape pustie, în ciuda plecării la unu dimineața a trenului în direcția Paris. Majoritatea călătorilor era la bar sau în sala mare de așteptare. Soto, nu se știe precis cum, probabil atras de zgomotul vocilor, intră într-o altă sală, laterală. Unde dă cu ochii de trei tineri neonaziști și de un pachet pe jos. Tinerii lovesc pachetul cu picioarele, cu sânge. Soto rămâne în pragul ușii până când își dă seama că pachetul se mișcă, vede cum de sub ambalaj iese o mână, un braț incredibil de murdar. Vagaboanda, căci era o femeie, le strigă să n-o mai lovească. Strigătul nu este auzit de nimeni în afară de scriitorul chilian. Poate că lui Soto i se vor fi umplut ochii de lacrimi, lacrimi de autocompătimire, pentru că intuia că acolo-și va găsi sfârșitul. Între TEL QUEL și OULIPO viața hotărâse și alesese pagina de necrologuri. În orice caz, și-a lăsat geanta de voiaj și cărțile în pragul ușii și s-a îndreptat spre tineri. Înainte să se arunce în luptă, i-a insultat în spaniolă. Spaniola

dușmănoasă din sudul Chile. Tinerii l-au înjunghiat și au fugit.

Știrea a apărut în ziarele din Catalonia, o notă foarte scurtă, însă eu am aflat dintr-o scrisoare de la Bibiano, foarte lungă, ca un raport de detectiv, ultima scrisoare pe care am primit-o de la el.

La început, m-a supărat că n-am mai primit scrisori de la el, dar mai târziu, ținând cont de faptul că eu îi răspundeam foarte rar, mi s-a părut normal și nu i-am purtat pică.

La mulți ani după aceea, am aflat o poveste pe care mi-ar fi plăcut să i-o povestesc lui Bibiano, deși pe-atunci nu știam la ce adresă să-i scriu. Este povestea Petrei și într-un fel și a lui Soto, așa cum povestea sosiei lui Juan Stein este și a lui Juan Stein al nostru. Povestea Petrei ar trebui povestită întocmai ca o poveste pentru cei mici: A fost odată un băiat sărac din Chile... Băiatul se numea Lorenzo, cred, nu sunt sigur, i-am uitat numele de familie, dar trebuie să mai existe cineva care să și-l amintească, și îi plăcea să se joace cățărându-se în copaci și pe stâlpii de înaltă tensiune. Într-o zi, s-a urcat pe un stâlp dintr-ăștia și curentul l-a scuturat așa de bine, că a rămas fără brațe. A trebuit să-i fie amputate din umăr. Așa că Lorenzo a crescut în Chile, fără brațe, situație care în sine era foarte dezavantajoasă, iar dacă la asta adăugăm și că a crescut în Chile pe vremea lui Pinochet, situația devine din dezavantajoasă de-a dreptul disperată, dar nici asta n-ar fi fost nimic, dacă n-ar fi descoperit relativ devreme că mai era și homosexual, ceea ce transforma situația din disperată în de neconceput și de nepovestit.

În ciuda tuturor acestor condiționante, nu a mirat pe nimeni că Lorenzo a devenit artist. (Ce altceva ar fi putut fi?). Dar să fii artist în Lumea a Treia când ești sărac, n-ai brațe și pe deasupra ești și poponar, e destul de greu. Așa că, o vreme, Lorenzo s-a dedicat altor lucruri decât arta. Studia și învăța. Cânta pe stradă. Se îndrăgostea, căci mai era și un romantic incurabil. Deziluziile lui (ca să nu pomenim umilințele, disprețul, nimicniciile) erau teribile și într-o zi — zi însemnată cu o piatră albă — a hotărât să se sinucidă. Într-o seară de vară deosebit de tristă, pe când soarele se ascundea în Oceanul Pacific, Lorenzo s-a aruncat în mare, de pe o stâncă folosită exclusiv de sinucigași (orice fâșie a litoralului chilian care se respectă are o astfel de stâncă). S-a dus la fund ca un bolovan, cu ochii deschiși și a văzut apa din ce în ce mai neagră și bulele de aer care-i ieșeau pe gură și, după asta, cu o mișcare involuntară a picioarelor, a urcat la suprafață. Valurile nu l-au lăsat să zărească plaja, ci doar stâncile și, undeva în depărtare, catargele unor ambarcațiuni de agrement sau de pescuit. După care s-a scufundat iarăși. Nici de data asta n-a închis ochii: a mișcat din cap calm (calmul cuiva anesteziat) și a căutat ceva cu privirea, ceva frumos pe care să-l păstreze pe retină pentru ultima clipă. Însă întunecimea învăluia orice obiect care s-ar fi scufundat odată cu el în adâncuri și nu a văzut nimic. Atunci, după cum povestește legenda, întreaga viață i s-a derulat prin fața ochilor ca un film. Unele secvențe erau alb-negru, altele color. Iubirea de mamă, mândria mamei lui, oboseala mamei lui care-l ținea în brațe, noaptea, când în satele sărace din Chile totul părea să atârne de un fir de păr (erau în alb-negru),

tremurul, nopțile când făcea pe el în pat, spitalele, privirile, menajeria privirilor (în culori), prietenii cu care împărțea puținul pe care îl avea, muzica drept consolare, marijuana, frumusețea care se dezvăluie în cele mai neașteptate locuri (alb-negru), amorul perfect și scurt precum un sonet de Góngora, certitudinea fatală (și furioasă în fatalitatea ei) că nu trăim decât o singură dată. Cu un curaj neașteptat, a hotărât că nu avea să moară. Se spune că a zis acum ori niciodată și s-a întors la suprafață. Urcarea i s-a părut nesfârșită, iar să se mențină la suprafață i s-a părut insuportabil, însă a reușit. În seara aceea a învățat să înoate fără brațe, ca o anghilă sau ca un șarpe. Să te omori, a mai spus, în această conjunctură sociopolitică, e și absurd și redundant. Mai bine să devii în secret poet.

Începând din clipa aceea, a început să picteze (cu gura și cu picioarele), a început să danseze, să scrie poezii și scrisori de dragoste, să cânte la instrumente și să compună cântece (există o fotografie în care este surprins cântând la pian cu degetele de la picioare; artistul privește spre aparat și zâmbește), a început să adune bani ca să plece din Chile.

I-a luat ceva timp, dar până la urmă a izbutit. Viața în Europa, evident, nu i-a fost simplă. Pentru o bună bucată de vreme, ani buni (deși Lorenzo era mai tânăr decât Bibiano și decât mine și cu siguranță mult mai tânăr decât Stein și Soto, a plecat din Chile când se ridicase interdicția de exil), și-a câștigat traiul ca muzicant și dansator de stradă prin Olanda (pe care o adora), Germania și Italia. Locuia în câte o pensiune, prin acele zone ale orașelor în care locuiesc și emigranți

magrebieni, turci și africani, uneori mai prindea câte un sezon fericit prin casa vreunui amant, pe care sfârșea prin a-l părăsi sau de care era părăsit, și după fiecare zi de lucru în stradă, după câteva păhărele la bar sau sesiuni de proiecție întrerupte pe la vreo cinematecă, Lorenzo (sau Lorenza, cum îi plăcea să i se spună) se închidea în cameră și se deda scrisului sau picturii. A trăit mai mult singur, perioade îndelungate. Unii dintre cei care l-au cunoscut se refereau la el ca la *acrobatul ermit*. Prietenii îl întrebau cum se ștergea la fund după ce-și făcea nevoile, cum plătea la magazinul de fructe, cum își păstra banii, cum gătea. Cum, Dumnezeuului, putea să trăiască singur. Lorenzo răspundea la toate întrebările, iar răspunsul era, mai mereu, cu ingeniozitate. Cu ingeniozitate oricine, el sau ea, poate potrivi lucrurile în așa fel încât totul să-i iasă bine. Dacă Blaise Cendrars, de pildă, ciung, putea să câștige o partidă de box contra celui mai tare adversar, cum să nu poată el să-și șteargă — și încă foarte bine — fundul după ce se căca.

În Germania, tărâm curios și care adesea îți dă fiori, și-a cumpărat o proteză. Păreau brațe adevărate și îi plăceau mai degrabă pentru senzația de science-fiction, de robotică, de a se simți ca un cyborg pe care o încerca atunci când mergea cu proteza pusă. Văzut de la depărtare, spre exemplu, când venea în întâmpinarea vreunui prieten, profilat pe fundalul unui orizont violet, părea că are brațe de-adevăratelea. Atunci când muncea în stradă, amantilor, celor care nu știau că era vorba de proteză, primul lucru pe care li-l spunea era că nu are brațe. Unora chiar le plăcea mai mult așa, fără brațe.

Nu cu mult înainte de marea Olimpiadă de la Barcelona, un actor sau o actriță sau un grup de actori catalani aflați în turneu în Germania l-a văzut jucând în stradă, sau poate într-un teatru mic, și i-a povestit despre el celui însărcinat să găsească pe cineva care să întruchipeze rolul Petrei, personajul lui Mariscal* și mascota sau, poate mai corect spus, emblema jocurilor paraolimpice care aveau loc imediat după cele olimpice. Se spune că după ce Mariscal l-a văzut îmbrăcat în costumul Petrei, făcând tot felul de torsiuni cu picioarele aidoma unui balerin schizofrenic de la Balșoi, a spus: e Petra visurilor mele. (Se zice că Mariscal se exprima foarte prețios.) Apoi, după ce au și vorbit cei doi, Mariscal, fascinat, i-a oferit lui Lorenzo un atelier, ca să vină la Barcelona și să picteze, să scrie, să facă ce vrea. (Se zice că așa de generos era Mariscal.) Realitatea este însă că Lorenzo (sau Lorenza) nu avea nevoie de atelierul lui Mariscal ca să fie mai fericit decât fusese în timpul în care se desfășuraseră jocurile paraolimpice. Din prima zi a devenit răsfățatul presei, ploua cu interviuri peste el, Petra părea să-l eclipseze pe însuși Coby. Pe vremea aceea, eu eram internat la spitalul Valle Hebron din Barcelona, cu ficatul făcut praf, și aflam din cele trei-patru ziare pe care le citeam zilnic despre succesele lui, despre glumele și anecdotele lui. Uneori, când citeam interviurile pe care le dădea, mă umfla râsul. Alteori, plânsul. L-am văzut și la televizor. Își juca foarte bine rolul.

* Javier Mariscal (Valencia, 1950), artist și designer spaniol, creatorul mascotei Coby pentru Jocurile Olimpice de la Barcelona (1992) și al mascotei Petra, pentru Jocurile Paraolimpice, Petra reprezentând o fetiță fără brațe.

Cam la vreo trei ani după asta, am aflat că murise de SIDA. Cel care mi-a spus nu știa dacă asta se petrecuse în Germania sau în America de Sud (nu știa că era chilian).

Câteodată, când mă gândesc la Stein și la Soto, nu pot să nu mă gândesc și la Lorenzo.

Ba chiar cred uneori că Lorenzo a fost un poet mai bun și decât Stein și decât Soto. Dar, de obicei, când mă gândesc la ei, îi văd împreună. În ciuda faptului că singura chestie pe care o aveau în comun era faptul că se născuseră în Chile. Și, eventual, și o carte pe care poate că a citit-o Stein, pe care sigur a citit-o Soto (scrisesse despre ea într-un amplu articol despre exil și rătăcire, publicat în Mexic) și pe care l-a citit, entuziasmat ca întotdeauna când citea ceva (oare cum dădea pagina? cu limba, cum ar trebui să facem cu toții!), Lorenzo. Cartea se numea *Ma Gestalttherapie*, iar autorul era doctorul Frederick Perls, psihiatru, refugiat din Germania nazistă și rătăcitor pe trei continente. Cartea, după știința mea, nu a fost tradusă în Spania.

Capitolul 6

Dar să revenim la Carlos Wieder și la anul de grație 1974.

Wieder era pe val atunci. După triumful din Antarctica și de pe cerul atâtor orașe chiliene, a fost chemat să execute ceva răsunător și în capitală, ceva spectaculos, care să demonstreze lumii că noul regim nu era nici pe departe certat cu arta de avangardă.

Wieder a acceptat încântat. La Santiago a locuit în Providencia, în apartamentul unui coleg de promoție. Ziua se antrena pe aerodromul Capitán Lindstrom și făcea viață socială prin cluburile militare sau vizita casele părinților prietenilor, unde le cunoștea (sau îi erau prezentate, în treburile astea e mereu ceva regizat) surorile, verișoarele și prietenele care rămâneau fascinate de atitudinea lui și de cât de educat și de timid era în aparență, dar și de răceala lui, din pricina distanței care i se citea în privire sau, cum spunea Pía Valle: de parcă în spatele ochilor ar mai fi avut o pereche de ochi, iar noaptea se ocupa cu pregătirea pe cont propriu, în apartament, atârnată pe pereții camerei de oaspeți. a unei expoziții de fotografie a cărei inaugurare a coincis cu expoziția sa de poezie aeriană.

Proprietarul apartamentului avea să susțină, mulți ani mai târziu, că văzuse fotografiile pe care Wieder

avea de gând să le expună abia în ultimul moment. Prima lui reacție la proiectul lui Wieder a fost aceea de a-i oferi acestuia livingul, ba chiar întreaga casă, ca spațiu de expunere al fotografiilor, însă Wieder a refuzat propunerea. A motivat că fotografiile aveau nevoie de un spațiu bine delimitat și precis, ca și cum ar fi spus că trebuia să fie camera autorului. A mai adăugat că pentru scriitura pe cer era necesar ca epilogul poeziei aeriene să circumscrie cabina pilotului. Despre natura fotografiilor, proprietarul apartamentului spune că Wieder ar fi pretins că voia să fie o surpriză și nu i-a spus decât că era vorba despre poezie vizuală, experimentală, chintesență, artă pură, ceva care avea să-i amuze pe toți. Mai mult, l-a făcut pe proprietar să-i promită că nici el, nici nimeni altcineva nu avea să intre în camera cu fotografii până în seara vernisajului. Proprietarul apartamentului i-a spus că, dacă voia și pentru mai multă siguranță, el ar fi putut să caute prin vreun dulap cheia de la cameră. Wieder i-a răspuns că nu era nevoie, că îi era suficient cuvântul de onoare. Pe care proprietarul i l-a și dat, solemn.

Invitațiile pentru evenimentul din Providencia au fost puține la număr și selecte: câțiva piloți, militari tineri (cel mai în vârstă nu ajunsese încă nici măcar comandant) și câțiva tipi culți sau cu serioase indicii că ar fi fost culți, apoi un trio de ziariști, doi artiști plastici, un bătrân poet de dreapta care fusese avangardist și care, după lovitura de stat, părea să-și fi recuperat elanul tineresc, o damă tânără și distinsă (să fie clar, la vernisaj nu a venit decât o *singură* femeie, Tatiana von Beck Iraola) și tatăl lui Carlos Wieder, care locuia la Viña del Mar și avea o sănătate șubredă.

Totul a început prost. Ziua expoziției aeriene a debutat în zori cu un potop de nori negri și groși, care au coborât în vale, către sud. Unii dintre superiorii lui au încercat să-l convingă să nu zboare. Wieder însă nu a luat în seamă prognoza nefavorabilă și se pare chiar că s-ar fi certat cu cineva într-un colț al hangarului. Pe urmă, avionul s-a ridicat și spectatorii au urmărit, mai mult cu speranță decât cu admirație, câteva piruete preliminare. A realizat un zbor razant, un looping, apoi un zbor pe spate. Dar nici urmă de fum. Cei din armată și soțiile lor erau fericiți, cu toate că unii membri din conducerea Forțelor Aeriene se întrebau ce se întâmplă de fapt. Apoi avionul a luat înălțime și a dispărut în burta imensă a unui nor cenușiu, care se deplasa încet peste oraș de parcă ar fi servit drept ghid celorlalți nori negri aducători de furtună.

Wieder a călătorit prin nor aidoma lui Iona în pântecul balenei. Preț de câteva momente, spectatorii au așteptat revenirea lui în trombă. Unii au început să se simtă ușor nelalocul lor, de parcă pilotul îi așezase premeditat acolo, la tribunele improvizate pe aerodromul Capitán Lindstrom, pentru ca ei să scruteze un cer care nu putea să le aducă altceva decât ploaie, nicidecum poezie. Alții, majoritatea, au profitat de interludiu ca să se ridice de pe locurile lor, să-și dezmoștească oasele, să-și întindă picioarele, să se salute, să ia parte la grupurile care se compuneau și se descompuneau cu repeziciune, lăsând mereu pe câte cineva cu fraza neterminată, grupuri care discutau despre zvonurile recente, despre noile numiri și despre funcții noi sau despre problemele arzătoare cu care se confrunta țara. Cei mai

tineri și mai entuziaști comentau ultimele divorțuri și ultimele logodne. Chiar și admiratorii necondiționați ai lui Wieder, în loc să aștepte în tăcere reapariția avionului sau să interpreteze într-o mie de maniere diferite semnele rele de pe acel cer pustiu, s-au lăsat prinși în comentarii practice despre viața de zi cu zi și care numai tangențial mai aveau vreo legătură cu poezia chiliană și cu arta chiliană.

Wieder a reapărut departe de aerodrom, deasupra unui cartier de la periferia din Santiago. Acolo a trasat primul vers: *Moartea este prietenie*. Apoi a planat pe deasupra unor depouri feroviare și pe deasupra a ceea ce aducea cu niște fabrici dezafectate, peste străzi unde se puteau zări oameni care trăgeau de cartoane, copii care săreau garduri, câini. La stânga, la ora 9, a recunoscut două imense orașe de săraci, despărțite de calea ferată. Acolo a scris cel de-al doilea vers: *Moartea este Chile*. Apoi a virat la ora 3 și s-a îndreptat către centru. În curând, au apărut și bulevardele, ca niște râuri sau ca niște șerpi de culori stinse, râul adevărat, grădina zoologică, clădirile care erau orgoliul de sărac al locuitorilor din Santiago. Vederea aeriană asupra unui oraș, a consemnat însuși Wieder pe undeva, este ca o fotografie ruptă ale cărei bucăți, contrar credinței obișnuite, tind să nu se despartă unele de altele: o mască nelipită, o mască mobilă. Deasupra cartierului La Moneda, a scris cel de-al treilea vers: *Moartea este responsabilitate*. Unii dintre trecători l-au văzut, un scarabeu întunecat pe un cer întunecat și amenințător. Foarte puțini au descifrat cuvintele, vântul le risipea în câteva clipe. La un moment dat, cineva a încercat să ia legătura cu el prin

radio. Wieder nu a răspuns. La orizont, la ora 11, a zărit siluetele a două elicoptere care porniseră în căutarea lui. A zburat în cerc până s-au apropiat și apoi i-au pierdut urma într-o clipită. La întoarcerea pe aerodrom, a mai scris versurile al treilea și al patrulea: *Moartea este dragoste* și *Moartea este creștere*. Când a ajuns la limita aerodromului, a mai scris *Moartea este comuniune*, însă nimeni dintre generali, dintre nevestele de generali sau dintre fiii și fiicele de generali sau dintre înalții ofițeri și autoritățile militare, civile și eclesiastice nu au putut citi cuvintele lui. Cerul era pe cale să descătușeze o furtună cu fulgere. Din turnul de control, un colonel i-a cerut să se grăbească să aterizeze. Wieder a confirmat că a primit mesajul și s-a ridicat din nou la înălțime. Un căpitan, care nu se afla în loja de onoare, a comentat că în Chile toate manifestările poetice se sfârșesc dezastros. Majoritatea sunt dezastre individuale sau familiale, iar unele devin chiar dezastre naționale. În momentul acela, peste cealaltă parte a orașului, extrem de vizibilă de la tribune, se descărca primul fulger și Carlos Wieder scrisese: *Moartea este curățenie*, dar scrisese atât de prost, iar condițiile meteorologice erau atât de nefavorabile, că numai foarte puțini dintre spectatori, care începuseră să se ridice de la locurile lor și să deschidă primele umbrele, au înțeles ce scria. Pe cer rămâneau dâre negre, litere cuneiforme, hieroglife, mângăleli de copil. Totuși, unii înțeleseseră ce scria și se gândiseră că Wieder o luase razna. A început ploaia și odată cu ea debandada generală. Într-unul dintre hangare se oferea un cocteil improvizat, căci, la ora aceea și pe o ploaie torențială ca aceea, tuturor li se făcuse și foame și sete. Antreurile au dispărut în mai puțin de un sfert de ceas.

Ospătarii, recruți de la intendență, erau într-un du-te-vino cu o viteză uimitoare și de o amabilitate care a trezit invidia mai multor doamne. Câțiva dintre ofițeri au comentat că pilotul poet era cam ciudat, însă cea mai mare parte dintre invitați s-a axat pe comentarii ale unor subiecte de importanță națională (și chiar internațională).

În tot acest timp, Carlos Wieder continua pe cer lupta cu stihiiile. Doar o mână de prieteni și doi ziariști, care, în timpul liber, scriau poeme suprarealiste (sau superrealiste, cum afirmau ei, utilizând un spaniolism tipic imbecililor), îl urmăreau de pe pista-oglină din cauza ploii și evoluția micului avion zburând pe sub furtună aducea cu o stampă extrasă dintr-un film despre al Doilea Război Mondial. Cât despre Wieder, probabil că nu realiza că publicul lui se împuținase simțitor.

Scrisese sau se gândise să scrie: *Moartea este inima mea*. Apoi, *Luăți inima mea*. Și semnase: *Carlos Wieder*, fără teamă de ploaie sau de fulgere. Și mai ales fără teama de propria-i incoerență.

Pe urmă, deși nu mai scotea fum cu care să scrie (de ceva timp, fumul ieșea din fuzelaj lăsând mai degrabă impresia de incendiu decât de grafie, un incendiu care se confunda cu ploaia), a mai scris *Moartea este înviere* și fanii credincioși care mai rămăseseră la sol nu înțeleseseră nimic, dar înțeleseseră că Wieder scria *ceva*, înțeleseseră sau avuseseră impresia că înțeleg intenția pilotului și că, deși nu înțelegeau nimic, asistau totuși la un act unic, un eveniment important pentru arta viitorului.

Carlos Wieder a aterizat fără nicio problemă (cei care l-au întâlnit spuneau că era transpirat de parcă ar

fi ieșit din saună), a fost bruftuluit de ofițerul de la turnul de control și de alți înalți ofițeri care încă mai pierdeau vremea pe la cocteil și după ce a băut, în picioare, o bere (nu a vorbit cu nimeni, a răspuns monosilabic la întrebările care i se puneau), a plecat spre apartamentul din Providencia ca să pregătească actul doi al galei sale din Santiago.

Toate aceste fapte din urmă se poate să se fi întâmplat așa. Dar poate că nu. Poate că generalii din Forțele Aeriene au venit la eveniment fără neveste. Poate că aerodromul Capitán Lindstrom nu a fost niciodată scena unei scriituri aeriene. Poate că Wieder a scris poezia pe cerul de deasupra orașului fără să fi cerut permisiunea cuiva, fără să anunțe pe cineva, cu toate că e puțin probabil. Poate că în ziua respectivă nici nu a plouat peste Santiago, deși există martori (pierde-vară care se uitau la cer așezați în parc, pe o bancă, sau singuratici în cadrul unei ferestre) care își mai amintesc cuvintele scrise pe cer și ploaia purificatoare de după. Însă la fel de bine se poate ca lucrurile să fi decurs în cu totul alt mod. Halucinațiile, în 1974, nu erau o raritate.

Expoziția de fotografie din apartament a decurs așa după cum se relatează în continuare.

Primii invitați sosiseră după ora nouă seara. Majoritatea, prieteni din adolescență pe care nu-i mai văzuse de mult timp. Pe la unsprezece, se adunaseră vreo douăzeci de persoane, cu toții rezonabil băuți. Nimeni nu intrase încă în camera unde dormea Carlos Wieder și pe ai cărei pereți se gândise să-și expună fotografiile urmând un criteriu legat de invitații săi. Locotenentul Julio Cesar Muñoz Cano, care la câțiva ani după aceea

avea să publice cartea *Cu cuțitul la gât*, un fel de narațiune autobiografică și autoflagelantă despre primii ani ai guvernării de după lovitura de stat, scrie că Wieder se comporta normal (sau poate *anormal*: era mult mai liniștit decât de obicei, chiar mai umil, cu fața de parcă tocmai și-ar fi spălat-o), era atent cu invitații ca și cum ar fi fost acasă la el (camaraderie totală, prea bună, prea ideală, scrie Muñoz Cano), își saluta cu drag toți colegii de clasă pe care nu-i mai întâlnise de multă vreme, comenta incidentele de dimineață, de la aerodrom, cu condescendență și fără să le dea sau să-și dea prea multă importanță, suporta degajat glumele obișnuite (uneori răsuflăte, altele chiar de prost gust) care se spun la astfel de reuniuni. Când și când dispărea, se închidea în cameră (și atunci chiar încuia ușa), dar nu lipsea multă vreme.

Într-un final, pe la miezul nopții, a cerut, urcându-se pe un scaun în mijlocul livingului, să se facă liniște și a rostit (textual, după cum scrie Muñoz Cano) că sosise timpul să se impregneze cu toții de un strop din noua artă. Redevenise Wieder cel dintotdeauna, dominant, sigur pe el, cu ochii parcă desprinși de trup, de parcă ar fi privit de pe altă planetă. Apoi și-a croit drum spre cameră și și-a poftit invitații să intre unul câte unul. Pe rând, domnilor, arta din Chile nu admite îmbulzeala. Când a rostit cuvintele astea (consemnează Muñoz Cano), Wieder a folosit un ton jucăuș și s-a uitat către tatăl lui, căruia i-a făcut semn cu ochiul stâng și apoi cu ochiul drept. Ca și cum ar fi avut din nou doisprezece ani și-i făcea vreun semn complice. Tatăl avea o față liniștită și îi zâmbea fiului.

Prima care a intrat a fost Tatiana von Beck Iraola, după cum era și logic, dat fiind că era femeie și avea și un caracter impulsiv și capricios. Tatiana, scrie Muñoz Cano, era nepoată, fiică și soră de militari și, în felul ei, pretindea că e o femeie independentă, că nu făcea decât ce voia, ieșea cu cine i se năzărea și avea păreri aberante, de cele mai multe ori contradictorii, dar relativ originale. Câțiva ani mai târziu, s-a căsătorit cu un pediatru, s-au mutat în La Serena și au avut șase copii. Tatiana din noaptea aceea, își amintește Muñoz Cano cu o melancolie ușor amestecată cu oroare, era o femeie frumoasă și încrezătoare, care intrase în cameră cu speranța de a găsi portrete de eroi sau fotografii plictisitoare ale cerului chilian.

Camera era luminată normal. Nicio lumină în plus, niciun spot extra care să pună în valoare imaginile din fotografii. Camera nu trebuia să semene cu o galerie, ci cu o cameră obișnuită, o cameră împrumutată, locuința temporară a unui tânăr. Evident că nu erau lumini colorate, a mai spus cineva, nici ritmuri de tobe care să se audă dintr-un casetofon ascuns sub pat. Atmosfera era normală, obișnuită, fără stridente.

Afară, în apartament, petrecerea continua. Tinerii beau ca toți tinerii, ca niște învingători, ba chiar duceau la băutură ca niște adevărați chilieni. Râsetele erau contagioase, rememorează Muñoz Cano, la adăpost de orice amenințare, de orice umbră. Într-un colț, vreo trei dintre ei începuseră să cânte înlănțuit, acompaniați de chitara unuia dintre invitați. Sprijiniți de perete, în grupuri de câte doi sau de câte trei, unii dintre ei vorbeau despre viitor sau despre iubire. Cu toții erau bucuroși că sunt acolo, la petrecerea pilotului poet; erau bucuroși

că erau ce erau și, pe deasupra, și prieteni cu Carlos Wieder, cu toate că nu-l înțelegeau pe de-a-ntregul, cu toate că simțeau că între el și ei exista o diferență. Pe hol, coada la intrarea în cameră se făcea și se desfăcea în fiecare clipă; unora li se termina băutura și plecau să-și umple paharele, alții se cufundau în declarații de prietenie și de eternă loialitate, care îi purtau ca un val protector spre living, de unde se întorceau iar, cu poameții încinși, să-și reia locul la coadă. Fumul, mai cu seamă cel din coridor, era destul de gros. Wieder rămăsese în picioare, la ușă. Doi locotenenți se contraziceau și se îmbrânceau (prietenește) la intrarea în baie de la capătul culoarului. Tatăl lui Wieder era unul dintre puținii care stăteau la coadă serioși și fermi pe poziție. Muñoz Cano se plimba de colo-colo, după cum singur mărturisește, neliniștit și cuprins de presimțiri sumbre. Cei doi reporteri (suprarealiști sau superrealiști) dialogau cu proprietarul casei. Într-unul din drumurile lui dintr-o parte într-alta, Muñoz Cano reușise să prindă câteva cuvinte: vorbeau despre călătorii, despre Mediterana, despre Miami, despre plaje calde, despre pescadoare și despre femei exuberante.

La nici un minut după ce a intrat, Tatiana von Beck a ieșit. Era palidă și nesigură pe picioare. Toată lumea a observat. L-a privit pe Wieder — de parcă ar fi vrut să-i spună ceva, dar nu găsea cuvinte — și apoi a încercat să meargă la baie. N-a putut. A vomitat pe coridor și apoi clătînându-se a părăsit apartamentul, însoțită de un ofițer, care se oferise galant să o conducă până acasă, în ciuda protestelor ei, care spunea că preferă să se ducă singură acasă.

Următorul care a intrat a fost căpitanul care-i fusese profesor la Academie lui Wieder. N-a mai ieșit. Wieder, lângă ușa închisă (căpitanul o lăsase întredeschisă când intrase, dar el o închisese la loc), zâmbea din ce în ce mai mulțumit. Prin salon, unii se întrebau ce-i venise Tatianeii. Poate s-a îmbătat, a zis o voce pe care Muñoz Cano nu a recunoscut-o. Cineva a pus un disc de Pink Floyd. Altcineva a comentat că bărbații nu pot dansa unii cu ceilalți, chestia asta seamănă cu o adunare de gay, a întărit o voce. Li s-a răspuns că muzica de Pink Floyd nu era de dansat, ci de ascultat. Reporterii suprarrealiști sușoteau între ei. Un locotenent a propus să meargă cu toții la târfe. Muñoz Cano consemnează că avea senzația că erau cu toții pradă intemperiiilor, într-o noapte întunecată, în mijlocul câmpului, cel puțin așa le sunau vocile. Pe culoar atmosfera generală se înrăutățea. Aproape că nu mai vorbea nimeni, semăna cu sala de așteptare a unui cabinet stomatologic. Dar unde se mai pomenise ca în anticamera unui dentist *măselele stricate* (sic) să aștepte în picioare? se întreba Muñoz Cano.

Tatăl lui Wieder a rupt vraja. Și-a făcut loc printre invitați cu politețe, strigându-i pe nume pe cei doi ofițeri care stăteau la rând, și a intrat în cameră. L-a urmat proprietarul apartamentului. Aproape imediat, acesta din urmă a ieșit și a dat nas în nas cu Wieder; pentru o clipă, a părut că o să-l pocnească, îl ținea de revere, apoi i-a dat drumul brusc, i-a întors spatele și a plecat spre living să caute ceva de băut. Începând din clipa aceea, cu toții, chiar și Muñoz Cano, au vrut să intre în dormitor. Acolo, așezat pe pat, l-au găsit pe căpitan. Fuma și citea niște note scrise la mașină pe care le

smulsesse de pe un perete. Părea foarte liniștit, deși scrumul țigării îi cădea pe pantaloni. Wieder-tatăl se uita la unele dintre cele câteva sute de fotografii care decorau pereții și tavanul încăperii. Un cadet, a cărui prezență nu și-o explica nimeni, poate că era fratele vreunuia dintre ofițeri, a început să plângă și să blesteme, încât a trebuit să fie luat pe sus și dat afară. Reporterii suprarealiști gesticulau a dezgust, dar și-au păstrat prezența de spirit. După spusele lui Muñoz Cano, în câteva dintre fotografii el le-a recunoscut pe surorile Garmendia și pe alți dispăruți. Majoritatea, femei. Fundalul fotografiilor nu diferea prea mult de la una la alta, se putea deduce că au fost făcute în același loc. Femeile păreau manechine, în unele cazuri chiar manechine dezmembrate, făcute bucăți, deși Muñoz nu excludea nici ipoteza că femeile se putea să fi fost încă în viață când fuseseră fotografiate. Fotografiile, în general (după Muñoz Cano), erau de proastă calitate, deși impresia pe care o lăsau era una foarte vie. Ordinea în care erau expuse nu era întâmplătoare (cronologică, spirituală...): urmau o linie, o argumentare, o poveste, un plan. Cele lipite pe tavan semănau (după Muñoz Cano) cu iadul, dar cu un iad pustiu. Cele fixate cu cleme în cele patru colțuri ale camerei erau ca o epifanie. Epifania nebuniei. În alte grupuri de fotografii predomina un ton elegiac (dar cum se poate să existe *nostalgie* și *melancolie* în aceste imagini? se întreba Muñoz Cano). Simbolurile erau puține, dar elocvente. Fotografia copertei unei cărți de François Xavier de Maistre (fratele lui Joseph de Maistre): *Serile din Sankt-Petersburg*. Fotografia fotografiei unei fete blonde,

care părea să se risipească în aer. Fotografia unui deget tăiat, aruncat pe podeaua gri, poroasă, de ciment.

După răbufnirea inițială, amuțiseră cu toții. De parcă un curent electric de înaltă tensiune ar fi străbătut casa și ne-ar fi lăsat pe toți muți, spune Muñoz Cano, în puținele pasaje de luciditate ale cărții sale. Ne priveam și ne recunoșteam, dar în realitate era ca și cum nu ne-am fi recunoscut, păream alții, dar eram la fel, ne uram chipurile, gesturile noastre aduceau cu ale somnambulilor sau cu ale idiților. În vreme ce unii plecau fără să-și ia la revedere, o stranie senzație de fraternitate rămăsese plutind printre cei care se hotărâseră să mai stea. Muñoz Cano consemnează că tocmai în acel moment extrem de încordat, a sunat telefonul. În fața pasivității proprietarului, a răspuns el la telefon. O voce, a unui bărbat în vârstă, îl căuta pe Lucho Álvarez. Alo? Alo? Cu Lucho Álvarez, vă rog! Muñoz Cano, fără să răspundă, i-a trecut telefonul proprietarului casei. Cunoaște careva pe unul Lucho Álvarez, a întrebat acesta, după un timp care li s-a părut tuturor excesiv de lung. Bătrânul probabil că mai pusese și alte întrebări legate de Lucho Álvarez. Nimeni nu îl cunoștea. Unii au izbucnit în râs; a fost un râs nervos, care, în atmosfera aceea, sunase irațional de strident. Aici nu locuiește nimeni cu acest nume, a spus proprietarul casei, după care a mai ascultat ceva, fără să spună nimic, și a închis.

În camera cu fotografiile nu mai era nimeni în afară de Wieder și de căpitan, iar în apartament, după cum crede Muñoz, să mai fi fost doar vreo opt persoane, între ele Wieder-tatăl, care nu părea în mod special afectat (atitudinea lui era ca și cum luase parte la un fel de

reuniune de cadeți care, dintr-un motiv care-i scăpa sau pe care nu-l știa, se dovedise un eșec). Proprietarul casei, pe care-l cunoștea de când era adolescent, încerca să nu se uite la el. Ceilalți invitați rămași la petrecere vorbeau sau șușoteau între ei, dar tăceau de îndată ce acesta se apropia. Se lăsase o tăcere incomodă, pe care tatăl lui Wieder încerca să o mai atenueze oferind băuturi sau sendvișuri pe care el însuși le pregătise la bucătărie, singur și netulburat. Nu vă deranjați, don José, a zis unul dintre ofițeri, uitându-se în pământ. Nu mă deranjez, Javierito, îi răspundea tatăl lui Wieder. Povestea asta, pentru cariera lui Carlos, a spus unul din ofițeri, nu e decât un fel de neînsemnată deviere. Tatăl lui Wieder l-a privit de parcă nu pricepea despre ce vorbea. Era foarte binevoitor cu noi, își amintește Muñoz Cano, stătea pe marginea prăpastiei și ori nu-și dădea seama, ori nu-i păsa, ori se prefăcea extraordinar de bine.

Wieder a ieșit din dormitor și s-a dus să stea de vorbă cu tatăl lui, în bucătărie, ca să nu-i audă nimeni. N-a durat mai mult de cinci minute. Când au ieșit din bucătărie, aveau amândoi câte un pahar cu tărie în mână. Căpitanul a ieșit și el, ca să-și ia ceva de băut, și apoi s-a închis din nou în camera cu fotografii, anunțând că nu dorește să mai intre altcineva acolo. Unul dintre locotenenți, la ordinul căpitanului, a făcut o listă cu numele tuturor celor care participaseră la vernisaj. Cineva a pomenit de un jurământ, apoi au vorbit despre discreție și despre onoarea cavalerilor. Onoarea cavalerismului, a spus un altul, care până atunci păruse adormit. A fost și unul care s-a simțit jignit și a spus că nu de soldați trebuia să se teamă, ci de civili, făcând

aluzie la cei doi ziariști suprarrealiști. Căpitanul a intervenit spunând că și cei doi ziariști știau ce e mai bine pentru ei. Iar ziariștii s-au grăbit să-i dea dreptate și să afirme că, în fond, nu se întâmplase nimic, suntem oameni de lume, știm. După asta, cineva a pus de cafea și s-a băut cafea și, mai târziu, dar cu câteva ore înainte de zori, au mai apărut trei ofițeri și un civil, care s-au legitimat ca fiind de la Serviciile Secrete. Cei care se aflau în apartament le-au barat trecerea, crezând că veniseră să-l ridice pe Wieder. La început, sosirea celor de la Serviciile Secrete a fost primită cu circumspecție, ba chiar cu teamă (mai cu seamă de către ziariști), dar pe măsură ce trecea timpul și în fața desăvârșitei tăceri a agenților dedicați trup și suflet muncii lor, cei prezenți în apartament au încetat să le mai dea vreo atenție, de parcă ar fi fost vorba despre niște muncitori de la curățenie care sosiseră într-un moment nepotrivit. Pentru un interval de timp, care tuturor li s-a părut mult prea lung, cei de la Serviciile Secrete s-au închis cu Wieder într-o cameră (unul dintre amicii lui Wieder chiar s-a gândit să intre și el, să-i ofere „sprijin moral“, dar civilul i-a retezat-o, spunându-i să nu mai facă pe imbecilul și să-și vadă de treabă); după o vreme, din cameră au răzbătut invective, s-a auzit de câteva ori sintagma „nu ești în toate mințile“ și după aceea doar tăcerea. Apoi cei de la Serviciile Secrete au plecat la fel de tăcuți cum sosiseră, cu trei cutii de pantofi, luate de la proprietarul casei, pline cu fotografiile care fuseseră expuse. Domnilor, a rostit căpitanul, înainte să îi urmeze și el, vă recomand să dormiți câteva ore și să uitați cu totul noaptea asta. Vreo doi dintre ofițeri au luat poziția de dreپți și au salutat, ceilalți erau mult prea obosiți ca să

le mai ardă de salut și de alte ritualuri și nu i-au spus nici măcar noapte bună (sau, de fapt, ziua bună, căci se luminase de zi). Chiar în clipa în care căpitanul pleca trântind ușa, detaliu umoristic pe care nimeni nu a părut să-l guste, Wieder a ieșit din cameră, a străbătut livingul fără să privească pe nimeni și s-a oprit la fereastră. A tras draperiile (afară era încă întuneric, dar în zare, către cordilieră, se zărea o lumină slabă) și și-a aprins o țigară. Carlos, ce s-a întâmplat, a întrebat tatăl lui Wieder. Acesta nu i-a răspuns. Pentru o clipă părea că nimeni avea să rostească vreo vorbă (de parcă toți aveau să adoarmă dintr-o clipă într-alta, fără să-și poată lua privirile de pe chipul lui Wieder). Livingul, zice Muñoz Cano, semăna cu sala de așteptare a unui spital. Te-au arestat? a întrebat, într-un târziu, proprietarul apartamentului. Presupun că da, a zis Wieder, cu spatele la toți cei prezenți, privind luminile din Santiago, puținele lumini din Santiago. Tatăl său s-a apropiat de el cu o încetineală exasperantă, ca și cum n-ar fi îndrăznit să facă ceea ce intenționa să facă, și l-a îmbrățișat. O îmbrățișare scurtă, la care Wieder n-a răspuns. Oamenii mai exagerează, a spus unul dintre ziariști. Gura, a zis proprietarul casei. Și acum ce facem, a întrebat unul dintre locotenenți. Dormim puțin, a răspuns proprietarul.

Muñoz Cano nu l-a mai revăzut pe Wieder după aceea. Ultima imagine cu el, totuși, a fost una de neuitat: un living mare și dezordonat, sticle, farfurii, scrumiere pline, un grup de oameni palizi și obosiți, și Carlos Wieder lipit de fereastră, perfect liniștit, cu un pahar de whisky într-o mână care cu siguranță nu-i tremura și privind peisajul nocturn.

Capitolul 7

Începând cu noaptea respectivă, știrile despre Wieder încep să devină confuze, contradictorii, figura lui apare și dispare în antologia mobilă a literaturii chilene, învăluită în ceață, există speculații cum că ar fi fost dat afară din Forțele Aeriene, în urma unui proces secret, care a avut loc într-o noapte și la care el a luat parte purtând uniformă de gală, cu toate că unii dintre fanii săi ar prefera să și-l închipuie cu șapcă neagră, cazacă, și cu monoclu, fumând cu un porttigaret lung din fildeș. Mințile cele mai sucite din generația sa preferă să și-l imagineze cutreierând prin Santiago, Valparaíso, sau Concepción, exercitând tot felul de profesii și luând parte la tot felul de activități artistice stranii. Și-a schimbat numele. Numele lui este asociat mai curând cu o revistă literară cu existență efemeră, unde ar publica propuneri de *happeninguri* pe care nu le-ar duce niciodată la capăt sau, mai rău, pe care le-ar transpune în mare secret în realitate. Într-o revistă de teatru apare o piesă semnată de un oarecare Octavio Pacheco, despre care nimeni nu știe nimic. Piesa este extrem de ciudată: are loc în lumea unor frați siamezi pentru care sadismul și masochismul sunt joacă de copii. Numai moartea este sancționată în viața asta și

despre ea — despre neființă, despre nimic, despre viața de după viață — dialoghează siamezii pe toată durata piesei. Fiecare dintre cei doi se ocupă cu a-l martiriza pe celălalt o vreme (sau ciclic, după cum indica autorul piesei), după care cel martirizat devine martirizator și viceversa. Dar ca să se poată întâmpla astfel „trebuie mers până la capăt“. Piesa nu-l privează pe cititor de niciuna dintre formele cruzimii. Acțiunea are loc în casa siamezilor și în parcarearea unui supermarket, unde întâlnesc alți siamezi care, la rândul lor, exhibă o gamă extrem de diversă de cicatrice și cusături. Piesa nu se termină cum era de așteptat, cu moartea unuia dintre siamezi, ci cu un nou ciclu al durerii. Teza autorului păcătuiește doar prin simplitate: doar durerea ne leagă de viață, doar durerea este capabilă să ne-o reveleze. Într-o revistă universitară apare un poem intitulat *Gura Zero*; poemul, în aparență un remake după Klebnikhov, este însoțit de trei desene ale autorului care ilustrează „momentul gura-zero“ (adică acțiunea de a desena cu gura deschisă cât se poate de larg un zero sau un o). Semnat, din nou, tot de Octaviano Pacheco, însă Bibiano O’Ryan descoperă întâmplător în Arhivele Bibliotecii Naționale o fișă a autorului și, în ea, poeziile aeriene ale lui Carlos Wieder, piesa de teatru a lui Pacheco și alte texte semnate sub trei sau patru nume asemănătoare în diverse reviste de circulație extrem de restrânsă, unele foarte marginale și tipărite cu bani puțini, altele de lux, tipărite pe o hârtie excelentă, cu o mulțime de fotografii (una dintre ele reproduce aproape întreaga poezie aeriană a lui Wieder, cu ordinea cronologică a fiecărei demonstrații aeriene) și în condiții

grafice acceptabile. Proveniența revistelor este variată: Argentina, Uruguay, Brazilia, Mexic, Columbia, Chile. Numele revistelor, mai mult decât expresie a unei voințe, manifestă expresia unor strategii: *Hibernia*, *Germania*, *Furtuna*, *Al Patrulea Reich Argentinian*, *Crucea de Fier*, *Gata cu Hiperbolele!* (fanzine din Buenos Aires), *Diftongi și Sinefale*, *Odin*, *Blestemul Cântărețului* (cu un procentaj de peste optzeci la sută din articole în limba germană și unde apare, în numărul 4, trimestrul 2 din 1975, un interviu „politico-artistic” cu un anume K.W., *autor chilian de science-fiction*, în care autorul publică inedit cuvântul-înainte la partea întâi din viitorul și primul său roman), *Atacuri Selective*, *Confreria*, *Poezia Pastorală și Poezia Urbană* (revistă columbiană și singura cuprinzând câteva puncte de interes: sălbatică, distructivă, poezia tinerilor motocicliști de clasă mijlocie, care se joacă nepăsători cu simbolurile SS, cu drogurile, cu crima și cu metrica, și scenografia unei anume poezii *beat*), *Plajele de pe Marte*, *Armata Albă*, *Don Perico...* Surpriza lui Bibiano este de proporții: printre reviste, dă peste cel puțin șapte titluri din Chile publicate între 1973 și 1980, despre a căror existență el, care credea că știe absolut tot ce mișcă în literatura chiliană, habar n-avusese. Într-una dintre ele, *Floarea-soarelui din Carne*, numărul 1, aprilie 1979, Wieder, sub pseudonimul Masanobu (care nu evocă, așa cum ar fi firesc, pe un războinic samurai, ci tocmai pe pictorul japonez Okumura Masanobu, 1686–1784), vorbește despre umor, despre simțul ridicolului, despre glumițele savuroase sau despre platitudinile din literatură, toate atroce, despre grotescul privat și public,

despre rizibil, despre lipsa inutilă de măsură și conchide că nimeni, *absolut nimeni*, nu se poate erija în judecător al acestei literaturi minore, care izvorăște din batjocură, trăiește în batjocură și moare în batjocură. Toți scriitorii sunt grotești, scrie Wieder, toți scriitorii sunt Mizerabili, chiar și cei care se nasc în familii bune, ba chiar și cei laureați ai Premiului Nobel. Bibiano a mai dat și peste o carte subțire, cu copertă maro, intitulată *Interviu cu Juan Sauer*. Cartea apare sub egida editurii Al Patrulea Reich Argentinian și nu are nici siglă, nici an de publicație. Nu i-a trebuit mult până să înțeleagă că Juan Sauer, cel care răspunde la întrebări legate de fotografie și poezie nu este altcineva decât Carlos Wieder. Răspunsurile, lungi monologuri divagante, schițează un fel de teorie a artei. Decepcionantă, după părerea lui Bibiano, de parcă Wieder ar fi traversat momente foarte proaste și ar fi nutrit o nostalgie după o stare de normalitate pe care nu o trăise niciodată, după un statut de poet chilian „protejat al Statului, care în felul acesta proteja cultura“. Să-ți vină să verși când îi auzi pe ăia care încercau să te facă să crezi că Wieder ajunsese să vândă șosete și cravate prin Valparaíso.

Câtva timp Bibiano a frecventat, ori de câte ori a putut, cu maximă discreție, acel colț uitat din Bibliotecă. Nu i-a trebuit mult până să înțeleagă că respectiva fișă de autor se îmbogățea cu noi (deși de cele mai multe ori decepționante) contribuții. Vreo câteva zile, trăiește cu senzația că a găsit cheia cu care să dea de urma înșelătorului Carlos Wieder, dar (îmi mărturisește apoi într-una dintre scrisori) că se teme și că pașii cu care înaintează sunt atât de timizi și de înceti că aduc a

nemișcare. Vrea să dea de Wieder, vrea să-l vadă, dar nu vrea ca Wieder să-l vadă și mai ales nu vrea ca Wieder să-l întâlnească pe el. În cele din urmă, Bibiano își învinge teama și se trece zilnic în registrul Bibliotecii. Wieder nu apare. Bibiano se hotărăște să se consulte pe tema Wieder cu un angajat al Bibliotecii, un bătrânel simpatic, a cărui îndeletnicire predilectă era să scormonească prin viețile și minunile *tuturor* scriitorilor chilieni, cunoscuți sau nu. Funcționarul îi dezvăluie lui Bibiano că persoana care alimentează, dar nu în mod regulat, arhiva Wieder este, probabil, tatăl lui Carlos, un pensionar din Viña del Mar, căruia autorul face să-i parvină prin poștă toate articolele. Lămurit de această dezvăluire, Bibiano se întoarce să scotocească prin hârtiile lui Wieder și ajunge la concluzia că unii dintre autorii pe care, la început, îi considerase heteronimi ai lui Wieder, nu erau deloc așa: scriitorii erau reali, sau heteronimi, dar ai altcuiva, nu ai lui Wieder, ceea ce însemna că fie Wieder își păcălea tatăl trimițându-i articole care nu-i aparțineau, fie însuși Wieder-tatăl se mințea pe sine cu scrierile altcuiva. Concluzia (provizorie, dar într-un fel și definitivă, explică Bibiano) îi pare tristă și sinistă și, din acel moment, din dorința de a-și păstra echilibrul emoțional și integritatea fizică, Bibiano va încerca să urmărească evoluția carierei lui Wieder, ținându-se la distanță, fără să mai încerce vreodată să înlesnească vreo întâlnire cu acesta.

Nu aveau să-i lipsească ocaziile. Legenda lui Wieder se umfla ca un balon de săpun în unele cercuri literare. Se zvonea că devenise rozacrucian, că un grup de adepți de-ai lui Joseph Peladan încercaseră să-l contacteze, că

lectura în cheie a anumitor pagini din *Amphitéâtre de Sciences Mortes* profetea sau prefăta irumperea lui „în arta și politica unei țări din Sudul Îndepărtat“. Se mai zvonea că se refugiase la moșia unei femei mai în vârstă decât el și se dedicase lecturilor și fotografiei. Se mai spunea că, uneori (fără să se anunțe), mergea la întâlniri din salonul Rebecăi Vivar Vivanco, cunoscută sub numele de madame VV, pictoriță și simpatizantă a ultradreptei (Pinochet și militarii, pentru ea, erau mici copii care vor sfârși prin a da Republica pe mâna creștin-democraților), promotoare de comune de artiști și de soldați în provincia Aysén, delapidatoare a uneia dintre cele mai vechi averi de familie din Chile și, într-un final, internată într-un azil de nebuni, către jumătatea anilor optzeci (între ciudățeniile de lucrări lăsate de ea apare și designul noilor uniforme ale Forțelor Armate și o compoziție, un poem muzical de douăzeci de minute, pe care trebuia să-l intoneze fragezii adolescenți ca parte a unui ritual inițiativ care avea loc, după spusele lui Madame VV, în deșertul din nord, în zăpezile de pe cordilieră sau în întunecatele păduri din sud, în funcție de data nașterii fiecăruia, de alinierea planetelor, etcetera. Pe la sfârșitul anului 1977, a apărut un joc (un *wargame* strategic) despre Războiul din Pacific și, deși nu beneficiase de o bună campanie de promovare, a trecut fără probleme, dar fără prea mult succes, prin incipienta piață națională de jocuri. Autorul jocului, afirmă cei care se pricep (iar Bibiano O’Ryan nu dez-minte), este Carlos Wieder. *Wargame*-ul, care cuprinde, pe etape cincinale, începând cu 1879, întreg războiul purtat de Chile cu Alianța peruano-boliviană,

este prezentat publicului drept un joc mult mai amuzant decât Monopoly, cu toate că jucătorilor nu le trebuie prea mult timp ca să-și dea seama că au în față un joc de dublă sau chiar triplă lectură. Prima lectură, incitantă, cu multe tabele, este cea a unui *wargame* clasic. Cea de-a doua, are de-a face în mod magic cu personalitatea și caracterul conducătorilor combatanți în război: ești întrebat, de exemplu (și se adaugă fotografii din epocă) dacă Arturo Prat ar putea să-l personifice pe Iisus Hristos (iar fotografia cu Prat pe care o pune la dispoziție are, într-adevăr, multe asemănări cu unele dintre reprezentările lui Iisus) și mai departe ești întrebat dacă Arturo Prat–Iisus Hristos este o *întâmplare*, un *simbol* sau o *profeție*. (Mai departe, ești întrebat care este semnificația *reală* a abordării vasului *Huáscar*, care este semnificația *reală* a numelui vasului lui Prat, *Esmeralda*, care este semnificația *reală* a faptului că ambii combatanți, chilianul Prat și peruanul Grau, au fost, de fapt, catalani.) Cea de-a treia lectură posibilă are de-a face cu oamenii obișnuiți, care au îngroșat rândurile victorioasei armate chilene ce a ajuns neînvingătoare până la Lima, și cu fondarea, la Lima, cu prilejul unei întâlniri secrete, care a avut loc într-o mică biserică aflată în subteran și datând din timpul Coloniilor, a ceea ce diverși autori au decis să numească, mai mult sau mai puțin inspirați, dar convergenți în ridicolul numelui ales, Rasa Chiliană. Pentru autorul jocului, probabil Wieder, rasa chiliană se *fondează* într-o noapte întunecată din 1882, când generalul Patricio Lynch conducea armata de ocupație. (Jocul e dotat cu fotografii ale lui Lynch și cu un rozariu de întrebări care merg de la sensul numelui generalului până la

rațiunile ascunse ale unora dintre campaniile purtate de el — de ce îl *adorau* chinezii pe Lynch? — înainte și după ce a fost general.) Jocul, care nu se știe cum a trecut de cenzură și cum a ajuns să fie comercializat, n-a obținut succesul scontat și i-a dus la ruină pe proprietarii editurii, care au declarat faliment în ciuda publicității pe care o făcuseră deja celorlalte două jocuri de același autor: unul pe tema luptei cu populația araucană și celălalt, altceva decât un *wargame*, a cărui acțiune se petrecea într-un oraș în care putea fi recunoscut vag Santiago de Chile, dar la fel de bine putea fi și Buenos Aires (în orice caz, un mega-Santiago și un mega-Buenos Aires), un joc polițist căruia nu-i lipseau ingredientele spirituale, un fel de *Evadare din Colditz** despre sufletul și misterul condiției umane.

Aceste două jocuri care nu au mai văzut lumina tiparului, l-au obsedat o vreme pe Bibiano. Înainte de a înceta să-mi mai scrie, m-a informat că luase legătura cu cea mai mare ludotecă privată din Statele Unite, ca să vadă dacă nu cumva jocurile se comercializaseră acolo. Drept răspuns, americanii i-au trimis un catalog cu toate jocurile gen *wargame* care se publicaseră în ultimii cinci ani. Nu l-a găsit. Cât despre jocul de detectivi în mega-Santiago, care făcea obiectul unei clasificări mai ample și în același timp mai vagi, nu a primit niciun răspuns.

Cercetările lui Bibiano în Statele Unite, pe de altă parte, nu se reduseseră la lumea jocurilor. Am aflat de

* Joc pentru adolescenți, inspirat din legendarele întâmplări care au avut loc în castelul Colditz, din Germania (la 40 de km de Leipzig), în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Jocul admite până la șase jucători.

la un prieten (deși nu cred că povestea este adevărată) că Bibiano dăduse peste un colecționar de rarități literare, ca să-i zicem așa, de la Philip K. Dick Society, din Glen Ellen, California. Bibiano, după câte se pare, i-a relatat povestea lui Carlos Wieder acestui colecționar cu care corespunda, un ins specializat în „mesaje secrete din literatură, pictură, teatru și film“, iar nord-americanul s-a gândit imediat că un specimen de anvergura celui portretizat avea să apară, mai devreme sau mai târziu, prin Statele Unite. Individul se numea Graham Greenwood și credea, în felul lui nord-american, hotărât și militant, în existența răului, a răului absolut. Iar teoria lui personală asupra iadului era, de fapt, o urzeală sau o înșiruire de întâmplări. Pentru crimele în serie găsisese o explicație de tip „explozie a hazardului“. Explica morțile nevinovaților (adică toate acele morți pe care toți refuzau să le califice) ca pe un limbaj al hazardului eliberat. Casa Diavolului era Aventura, Soarta. Apărea invitat pe la emisiunile televiziunilor regionale, invitat de mici difuzori radio de pe Coasta de Est sau de prin statele New Mexico, Arizona și Texas, propovăduind viziunea lui despre crimă. Ca formă de luptă împotriva răului recomanda lectura, o lectură care cuprindea numerele, culorile, semnele și dispunerea în spațiu a obiectelor de dimensiuni mici, programele de televiziune nocturne sau pe cele matinale, filmele vechi și uitate. Și, totuși, nu credea în răzbunare: era împotriva pedepsei cu moartea și în favoarea unei reforme radicale a sistemului penitenciar. Purta tot timpul o armă și era un vajnic apărător al dreptului de portarmă al cetățenilor, unicul mod de a împiedica Statul să devină fascist. După

el, lupta împotriva răului nu se circumscria doar planetei Terra, care, în cosmologia ei, uneori aducea cu o colonie penitenciară: în anumite locuri de dincolo de Terra, zicea el, există zone libere, în care hazardul nu are acces și unde singura sursă generatoare de durere este memoria; locuitorii acestor zone se numesc îngeri, iar armatele lor se numesc legiuni. Într-un fel mult mai puțin literar decât al lui Bibiano, americanul își ducea viața băgându-și nasul în orice fel de lume bizară despre care afla. Avea prieteni în mediile cele mai diverse: detectivi, militanți pentru drepturile minorităților, feministe exilate prin vreun motel de prin Est, producători și regizori de film care nu făcuseră niciodată vreun film și care duceau, ca și el, o viață la fel de impetuoasă și de solitară. Membrii Societății Philip K. Dick, oameni care, deși entuziaști, erau cât se poate de discreți, îl considerau puțin nebun, însă un nebun inofensiv, un suflet bun, un important cercetător al operei lui Dick. O vreme, Graham Greenwood a așteptat, în alertă, cu speranță, semnalele pe care Wieder le-ar fi putut lăsa în trecerea lui prin Statele Unite — însă, degeaba.

Semnalele care apăreau în antologia mobilă de poezie chiliană, pe de altă parte, erau pe zi ce trece mai slabe. O poezie semnată cu pseudonimul Pilotul a fost publicată într-o revistă cu apariții efemere și, la prima vedere, aducea a plagiat nerușinat după Octavio Paz. O altă poezie, ceva mai lungă, a fost publicată într-o revistă argentiniană de oarecare prestigiu, având ca subiect figura unei angajate indigene care fuge de-acasă înspăimântată de privirea unui poet, de o nouă formă de a iubi, eroină în care Bibiano, neobosit în interpretări, o

vede pe bătrâna Amalia Maluenda, angajata *mapuche* a surorilor Garmendia, care dispăruse în noaptea răpirii și pe care unii dintre colaboratorii Bisericii Catolice, care investigau disparițiile, jurau că ar fi văzut-o în apropiere de Mulchén sau de Santa Barbara, trăind într-unul din ranch-urile de la poalele cordilierei, protejată de verii ei și cu intenția fermă de a nu mai vorbi vreodată cu vreun chilian. Poezia (Bibiano mi-a trimis-o în fotocopie) e ciudată, dar nu dovedește nimic, nici măcar faptul că Wieder a scris-o.

Toate acestea te făceau să crezi că renunțase la literatură.

Opera lui, totuși, rezistă peste timp, într-un mod disperat (așa cum lui i-ar fi plăcut probabil să se întâmple), dar rezistă. Tinerii, unii dintre ei, îl citesc, îl reinventează, îl urmează, dar cum să urmezi pe cineva care nu se mișcă, pe cineva care încearcă, pare-se cu succes, să se facă nevăzut?

Într-un final, Wieder a părăsit Chile, a părăsit revistele minoritare în care, semnând doar cu inițialele sau sub pseudonime neverosimile, publicase cele mai recente creații, lucrate cam fără chef, imitații al căror sens scapă cititorului, și a dispărut, însă absența lui fizică (de fapt, *mereu* fusese o figură absentă) nu a pus capăt speculațiilor, lecturilor controversate și pasionate pe care opera lui le suscită.

În 1986, în cercul de adulatori care se crease în jurul cenușii defunctului critic Ibacache, se află de existența unei scrisori (și vestea devine imediat publică), trimisă de un prieten al lui Wieder, prin care se comunică moartea acestuia. În scrisoare se pomenește

confuz despre un fel de moștenire literară, dar cei din cercul lui Ibacache, interesați să-și păstreze nepătate numele, atât pe cele proprii, cât și pe cel al maestrului lor, se închid în ei înșiși și preferă să nu răspundă. După părerea lui Bibiano, zvonul a fost fals, inventat probabil chiar de către discipolii defunctului critic care, aidoma maestrului lor, se cam ramoliseră.

Nu la multă vreme după asta, apare totuși o carte postumă a lui Ibacache, intitulată *Lecturile lecturilor mele*, în care apare o mențiune despre Wieder. Cartea, o mostră de anecdotică posibil apocrifă, pretins amabilă și ușoară, se încapățânează să consemneze lecturile-cheie ale autorilor pe care Ibacache îi inventariase, cu fervoare sau condescendență, într-un amplu periplu critic. Astfel, apar comentate lecturile — și bibliotecile — lui Huidobro (surprinzătoare), ale lui Neruda (previzibile), ale lui Nicanor Parra (Wittgenstein și poezia populară chiliană, probabil o glumă făcută de Parra pe seama credulului Ibacache sau de Ibacache pe seama cititorilor lui viitori), ale lui Rosamel del Valle, ale lui Díaz Casanueva și ale altora, dar dintre care lipsește Enrique Lihn, dușman declarat al apologetului anticar. Dintre autorii tineri, cel mai tânăr este Wieder (ceea ce dovedește încrederea pe care i-o acordase criticul) și, în paragraful dedicat lecturilor acestuia, proza lui Ibacache, altfel plină de înflorituri și de generalități, în fond stilul tipic, ușor căutat, al cronicarului de ziar care fusese el întotdeauna, părăsește încet-încet (dar fără nicio pauză!) tonul sărbătoresc-familiar cu care trecuse în revistă restul idolilor, prietenilor sau discipolilor lui. Ibacache, în singurătatea biroului său, încearcă să

capteze imaginea lui Wieder. Încearcă să înțeleagă, într-un *tour de force* al memoriei, vocea, spiritul lui Wieder, figura acestuia, intuită în timpul unei lungi convorbiri telefonice de noapte, dar nu reușește, iar nereușita transpare în notele sale, care trec de la tonul dulceag la cel doctoral (ceva caracteristic editorialiștilor latinoamericani), și de la doctoral la melancolic și la perplex. Lecturile pe care Ibacache le atribuie lui Wieder sunt foarte diferite și poate că urmează mai curând criteriul arbitrarității criticului, al *nelalocului* său, decât criteriul realității: Heraclit, Empedocle, Eschil, Euripide, Simonides, Anacreon, Calimachi, Oneste din Corint. Să îi acordăm totuși un merit lui Ibacache atunci când consemnează că antologiile de căpătâi ale lui Wieder erau *Antologia Palatină* și *Antologia poeziei chilene* (deși, la o privire mai atentă, pare să fi fost o glumă). Subliniază că Wieder — acest Wieder a cărui voce de la celălalt capăt al firului telefonului suna ca o ploaie, ca o intemperie, iar aprecierile acestea, venind din partea unui anticar, trebuie luate ca atare — cunoștea *Dialogul unui om disperat cu sufletul său* și că citise cu multă atenție *Ce păcat că-i curvă* a lui John Ford, ale cărui opere complete, inclusiv pe cele scrise în colaborare, le adnotase cu minuțiozitate. (Bibiano, neîncrezător din fire, susține că mai probabil e ca Wieder să fi văzut ecranizarea italiană după piesa lui Ford, care în America Latină rulase în 1973, și al cărei unic și cel mai mare merit fusese acela că o avusese în distribuție pe tânăra și tulburătoarea Charlotte Rampling.)

Paragraful în care se referă la lecturile „promițătorului poet Carlos Wieder“ se întrerupe brusc, de parcă Ibacache și-ar fi dat seama că se arunca în gol.

Dar mai există și alte mențiuni: într-un articol despre cimitirele marine de pe litoralul pacific, text fulgurant și plin de duh recuperat în volumul *Acvaforte și acuarele*, Ibacache, aparent fără nicio legătură, între descrierea unui cimitir din apropierea Las Ventanas și a altuia din împrejurimile orașului Valparaíso, descrie un amurg într-un sat fără nume, o piață pustie, în care tremură umbre lungi și nesigure și o siluetă, aceea a unui bărbat cu o gabardină de culoare închisă și având la gât un fular sau o eșarfă care îi acoperă parțial fața. Ibacache și necunoscutul vorbesc, dar între amândoi se strecoară o rază, un dreptunghi de lumină provenind de la un felinar, și niciunul dintre ei nu cutează să o încalce. Vocile lor, în ciuda distanței care-i desparte, sunt foarte clare. Necunoscutul folosește câteodată un argou violent, care contrastează cu vocea lui bine timbrată, și, în general, ambii interlocutori folosesc un limbaj corect. Întâlnirea, care implica intimitate absolută, se încheie cu apariția în piața întunecată a unei perechi de îndrăgostiți însoțită de un câine. Întreruperea, care nu a durat mai mult de-un suspin sau de-o clipită, l-a lăsat pe Ibacache singur, sprijinit în baston, meditănd asupra stranieții întâmplării și a destinului. Întâlnirea, ca efecte practice, putea la fel de bine să se încheie cu apariția unei perechi de carabinieri. Necunoscutul s-a făcut nevăzut prin vegetația neîngrijită a pieței, printre umbre. Să fi fost Wieder? Să fi fost închipuirea criticii? Cine poate ști.

Anii și zvonurile contradictorii sau lipsa completă a zvonurilor, împotriva ordinii firești a lucrurilor, au consolidat statura mitică a lui Wieder, au dat consistență pretinselor sale obiective. Unii, mai entuziaști, au pornit prin lume dispuși să-l întâlnească și, dacă nu să-l aducă înapoi în Chile, măcar să-și facă o poză cu el. Totul a fost zadarnic. Lui Wieder i se pierde urma în Africa de Sud, în Germania, în Italia... După un lung peregrinaj, pe care unii l-ar numi o călătorie turistică de una, două sau trei luni, tinerii care au pornit în căutarea lui s-au întors învinși și fără bani.

Tatăl lui Carlos Wieder, presumptibil singura persoană care-i cunoștea ascunzătoarea, moare în 1990. Mormântul lui, pe care nu-l vizitează nimeni, se află în cimitirul municipal din Valparaíso.

Încet-încet, în cercurile literare chiliene, își croiește drum ideea, liniștitoare, dat fiind că vremurile s-au schimbat, că și Carlos Wieder ar fi *mort*.

În 1992, numele lui reapare într-o anchetă referitoare la tortură și dispariții. Este pentru prima oară când e menționat public într-un context extraliterar. În 1993, este asociat cu un *grup operativ independent* responsabil de moartea unui număr mare de studenți în Santiago și în Concepción. În 1994, niște ziaristi chilieni publică un volum colectiv cu privire la dispariții și numele lui Wieder este din nou menționat. Mai apare și cartea lui Muñoz Cano, care părăsise Forțele Aeriene, în care autorul, într-unul dintre capitole, detaliază (și proza lui Muñoz Cano abundă pe alocuri în fervoare și fiori la nivel dermic) scena din seara cu expoziția de fotografie în apartamentul din Providencia.

Cu vreo câțiva ani înainte, Bibiano publicase *Noua întoarcere a vrăjitorilor* la o modestă editură specializată în cărți de poezie în format mic. Cartea este un succes și catapultează editura la niște tiraje de neconceput până atunci. *Noua întoarcere a vrăjitorilor* este un eseu detaliat (căci scriiturii lui nu-i erau străine romanele polițiste, cu care amândoi ne umpleam timpul pe vremea când locuiam în Concepción) despre mișcările literare fasciste din Conul Sudic, în perioada 1972–1989. Nu lipsesc personajele enigmatice sau bizare, dar, de departe, figura care se înalță mult deasupra celorlalte, în vârtoarea și bâlbâiala acelei decade blestemată, este cea a lui Carlos Wieder. Figura lui, cum trist spunem noi în America Latină, strălucește prin ea însăși. Capitolul pe care Bibiano i-l dedică lui Wieder (cel mai întins din carte) se intitulează „Explorarea limitelor” și în el, îndepărtându-se de tonul moderat și obiectiv pe care îl folosește de obicei, Bibiano vorbește exact despre strălucire; ai zice că relatează mai curând o poveste de groază. La un moment dat, nu foarte inspirat, îl compară cu Vathek al lui William Beckford. Citează din Borges în această privință: „După părerea mea este vorba despre primul Infern realmente atroce din literatură”. Descrierea lui, reflecțiile cu privire la poezia lui Wieder sunt ezitante, de parcă prezența acestuia l-ar tulbura și l-ar face să-și piardă șirul. Și, într-adevăr, Bibiano, care-și râde de torturatorii argentinieni și brazilieni, atunci când ajunge la Wieder se sperie, folosește adjective fără nicio noimă, abuzează de coprolalii, încearcă să nu clipească pentru ca personajul său (pilotul Carlos Wieder, autodidactul Ruiz-Tagle) să nu

se piardă la linia orizontului, numai că nimănui, iar în literatură cu atât mai puțin, nu i-a reușit să stea mult timp fără să clipească și de aceea Wieder dispare întotdeauna.

În apărarea lui au venit doar trei colegi, foști camarazi de arme. Toți trei în rezervă, toți călăuziți de iubirea de adevăr și de un altruism total dezinteresat. Primul dintre ei, un maior, spune că Wieder era un bărbat sensibil și cult, una dintre multele victime ale acelor ani de fier, când destinul Republicii o luase la vale. Cel de-al doilea, un sergent al Serviciilor de Informații ale Armatei, face mai mult aprecieri cotidiene; imaginea lui despre Wieder este cea a unui tânăr energic, glumeț, muncitor, și să știți că erau mulți ofițeri care stăteau cu mâinile în sân, era îndatoritor cu noi, subordonații, cu care se purta nu de parcă i-am fi fost fii, întrucât cei mai mulți eram mai în vârstă decât el, ci de parcă i-am fi fost frați mai mici, frățiorilor, ne spunea Wieder și, uneori, un zâmbet fericit, larg și fără rost — de ce să fi fost fericit? — îi străbătea chipul. Cel de-al treilea, un ofițer care-l însoțise în câteva misiuni prin Santiago — destul de puține, totuși, s-a grăbit el să lămurească — afirmă că acest ofițer al Forțelor Aeriene n-a făcut decât ceea ce-au făcut și ceilalți chilieni, ceea ce ar fi trebuit să facă sau ceea ce au vrut și n-au putut să facă. În războaiele civile, prizonierii devin o corvoadă. Aceasta era maxima după care Wieder și alții ca el se călăuziseră și cine l-ar fi putut acuza, în vârtejul istoriei, pentru că-și îndeplinise datoria cu asupra de măsură? Uneori, a adăugat gânditor, un foc de armă mortal e mai degrabă o alinare decât o

pedeapsă capitală. *Carlitos Wieder* privea lumea ca de pe înălțimile unui vulcan, domnule, vă privea pe toți și se uita la sine însuși ca de foarte departe și cu toții, iertați-mi vă rog *franchetea*, îi păream niște insecte amărâte; așa era el; în cartea de istorie, *Natura* nu a adoptat o atitudine pasivă, dimpotrivă, aș zice că s-a mișcat și ne-a șfichiuit, iar noi, sărmani ignoranți, punem aceste lovituri pe seama ghinionului sau a destinului...

Într-un final, un judecător pesimist sau poate curajos, îl citează ca inculpat într-un proces în care nu avea însă să se pronunțe niciun verdict. *Wieder*, evident, nu s-a prezentat. Un alt judecător, de data aceasta din *Concepción*, îl citează ca principal suspect în asasinatul *Angelicăi Garmendia* și în dispariția surorii sale și a mătușii lor. *Amalia Maluenda*, angajata *mapuche* a familiei *Garmendia*, a compărut ca martor-cheie și, timp de o săptămână, declarația ei a constituit un filon de aur pentru jurnaliști. Depozițiile ei sunt încărcate de expresii în limba indienilor *mapuche*, iar cei doi preoți catolici care-i sunt și gărzi de corp, își asumă și rolul de traducători. Noaptea crimei a căpătat în mintea ei proporțiile unei lungi istorii pline de omucideri și de nedreptăți. Povestea se țese, ciclic, în jurul unui vers eroic (*epos*), iar cei care o ascultă realizează că este în parte și povestea ei, povestea cetățenei *Amalia Maluenda*, fostă angajată a familiei *Garmendia*, și, în parte, istoria *Chile*. O poveste de groază. După cum îl descrie ea pe *Wieder*, locotenentul pare să aibă mai multe personalități: de intrus, de îndrăgostit, de războinic, de diavol. Când vorbește despre surorile *Garmendia* le compară cu aerul, cu ierburile de leac, cu niște cățelușe. Iar când evocă

noaptea crimei, spune că a ascultat o muzică de spanioli. Cerându-i-se să lămurească expresia „muzică de spanioli“, răspunde: *furie pură, domnilor, furie gratuită.*

Niciunul dintre procese nu e dus până la capăt. Problemele țării sunt prea multe ca să mai poată interesa pe cineva figura pe zi ce trece mai ștearsă a unui criminal în serie, dispărut în urmă cu mult timp.

Chile îl uită.

Capitolul 8

Cam pe-atunci a intrat în scenă Abel Romero și tot atunci am reintrat și eu în scenă. Chile ne-a uitat și pe noi.

Romero a fost unul dintre polițiștii cei mai cunoscuți ai epocii Allende. Acum e un bărbat de peste cincizeci de ani, scund, măsliniu, mult prea slab și cu părul dat cu briantină sau cu fixativ. Notorietatea lui, legenda lui sunt legate de două delikte care, la vremea lor, au înfiorat, cum se spune, pe toți cititorii de cronici negre din Chile. Primul a fost un asasinat (un puzzle, a spus Romero) comis în Valparaíso, într-o cameră a unei pensiuni de pe strada Ugalde. Victima a fost găsită împușcată în cap, iar ușa camerei, încuiată pe dinăuntru, cu lanțul pus și blocată cu un scaun. Ferestrele erau închise tot pe dinăuntru și oricine ar fi ieșit pe acolo, putea să fie văzut din stradă. Arma crimei a fost găsită pe jos, lângă cadavru, astfel că verdictul a fost de la început fără echivoc: sinucidere. Dar după primele probe prelevate de criminaliști a rezultat că victima nu trăsesese niciun foc. Bărbatul mort se numea Pizarro și nu i se cunoștea vreun dușman; ducea o viață ordonată, era mai degrabă un singuratic și nu avea o slujbă fixă sau vreun alt mod de a-și câștiga existența; nu la mult

timp după momentul comiterii crimei, s-a descoperit că părinții lui, o familie înstărită din sud, îi trimiteau o rentă lunară. Cazul a trezit curiozitatea presei: cum ieșise asasinul din camera victimei? Să pui lanțul pe afară, au verificat cu alte încăperi, era imposibil. Să pui lanțul și să mai și blochezi clanța cu scaunul, era de negândit. Au cercetat și ferestrele: la una din zece încercări, dacă erau închise din mâner cu o mișcare scurtă și puternică, închizătorul rămânea blocat. Dar ca să ieși de-acolo trebuia să fii echilibrist și mai ales fără ca nimeni de pe stradă, căci asasinatul fusese comis la un moment al zilei, când strada era foarte circulată, să aibă proasta inspirație de a-și ridica privirea și de a te vedea. Așa că, într-un sfârșit, în lipsa altor variante, poliția a ajuns la concluzia că asasinul ieșise pe fereastră, iar presa națională l-a numit *echilibristul*. Atunci, cei din Santiago l-au trimis pe Romero, iar el a rezolvat crima în douăzeci și patru de ore (alte opt ore de interogatoriu, la care el nu a asistat, au fost suficiente pentru ca asasinul să semneze o mărturisire completă, care nu se depărta foarte mult de concluziile investigațiilor lui Romero). Faptele, așa cum au fost ele relatate de Romero mai târziu, s-au întâmplat astfel: victima, Pizarro, avea o relație mai specială cu fiul patroanei pensiunii, un anume Enrique Martínez Corrales, alias El Enriquito sau Henry, un împătimit al hipodromului de la Viña del Mar unde tot timpul se adunau, după cum zicea Romero, oamenii necumpătați sau aceia care au *gura aurită*, cum scria Victor Hugo, al cărui roman *Mizerabilii* este o „bijuterie a literaturii universale” și pe care Romero recunoaște că îl citise în tinerețe, dar pe care,

odată cu trecerea timpului, îl uitase aproape de tot, mai puțin scena sinuciderii lui Javert (o să revin mai încolo la *Mizerabilii*); acest Enriquito, pare-se, era plin de datorii și, nu se știe cum, îl implicase și pe Pizarro în afacerile lui. O vreme, adică atâta cât durase patima lui Enriquito, cei doi prieteni trăiesc aventuri care sunt sponsorizate de părinții victimei. Însă, de îndată ce mersul lucrurilor se schimbă în bine pentru Enriquito, începe să-l cam ocolească pe Pizarro. Acesta se consideră înșelat. Într-o zi, pe la ora prânzului, cei doi se ceartă, se amenință. Enriquito se înființează în camera lui Pizarro, înarmat cu un pistol. Intenția lui fusese să-l sperie, nu să-l omoare, dar în plină demonstrație de forță, pistolul se descarcă accidental. Ce să facă? Atunci Enriquito, aflat în miezul celui mai urât coșmar, are inspirația de geniu a vieții lui. Știe că, dacă fuge, bănuielile nu vor întârzia să cadă asupra lui. Prin urmare, trebuie să îmbrace crima în straie de miracol și de neverosimil. Închide ușa pe dinăuntru, blochează clanța cu scaunul, pune pistolul în mâna defunctului, închide ferestrele și, când consideră el că scenografia suicidului este completă, se ascunde în șifonier și așteaptă. Îi cunoaște bine pe maică-sa și pe ceilalți rezidenți, care în momentul respectiv fie că luau prânzul, fie se uitau la televizor, știe, speră că ei vor forța ușa fără să mai aștepte carabinierii. Într-adevăr, ușa este forțată și Enriquito, care nici măcar nu închisese de tot ușa șifonierului, se alătură calm celorlalți locatari care privesc îngroziți cadavrul lui Pizarro. Cazul a fost foarte simplu, a spus Romero, însă mi-a adus o notorietate nemeritată, din pricina căreia am avut multe de tras.

Și mai mare notorietate i-a adus rezolvarea răpirii din Las Cármenes, o fermă din apropierea orașului Rancagua, cu puțin înainte de căderea democrației. Protagonistul acestui caz a fost Cristóbal Sánchez Grande, unul dintre oamenii de afaceri cei mai importanți din țară, răpit, probabil, de o organizație de stânga, care cerea guvernului o sumă exorbitantă pentru a-l elibera. Timp de câteva săptămâni, poliția nu a știut ce să facă. Romero, aflat la comanda unuia dintre cele trei grupuri operative care se ocupau de căutarea lui Sánchez Grande, a emis ipoteza că acesta și-ar fi putut înscena propria răpire. Timp de mai multe zile au urmărit un tânăr din gruparea Patrie și Libertate, până când, în cele din urmă, acesta i-a condus la ferma Las Cármenes. Acolo, în timp ce jumătate dintre oamenii lui înconjuraseră casa, Romero i-a dispus pe trei dintre cei care rămăseseră cu el ca țintași, cu câte un pistol în fiecare mână, și, însoțit de un tânăr detectiv numit Contreras, cel mai curajos dintre toți, a intrat în casă și l-a arestat pe Sánchez Grande. În timpul operațiunii, doi dintre mercenarii din grupul Patrie și Libertate care-l apărau pe magnat au murit, iar Romero și unul dintre oamenii lui care asigurau ieșirea de serviciu au fost răniți. Pentru această operațiune a fost decorat de însuși Allende cu Medalia pentru Curaj, cea mai mare realizare profesională din viața lui, o viață mai degrabă plină de amărăciune, decât de bucurii, după cum spune el însuși.

Îmi aminteam de numele lui, bineînțeles. Fusesse o celebritate. Apărea în cronica roșie, înainte sau după paginile de actualitate sportivă?, împreună cu alte nume pe care pe atunci le consideram ignonimii (pe-atunci nu

știam ce înseamnă acest cuvânt), o scenografie a crimei din Lumea a Treia, în anii șaizeci–șaptezeci: case sărăcicioase, terenuri virane, domenii de relaxare prost luminate. Și primise Medalia pentru Curaj chiar de la Allende. Medalia am pierdut-o, a adăugat cu tristețe, și nu am nicio fotografie cu care să dovedesc, dar îmi amintesc totul de parcă s-ar fi întâmplat ieri. Arătăm a polițist.

După lovitura de stat, a fost închis trei ani și pe urmă a plecat la Paris, unde trăia făcând tot felul de munci ocazionale. Despre natura acestor munci nu mi-a spus niciodată nimic, dar în primii ani la Paris făcuse de toate, de la lipit de afișe până la lustruit podelele cu ceară, muncă de noapte, când birourile sunt închise, și care îți îngăduie timp pentru gânduri. Misterul clădirilor din Paris. Așa numea imobilele de birouri, când se lasă noaptea și toate apartamentele sunt în întuneric, în afară de unul singur, apoi și în acesta se stinge lumina și se aprinde într-altul, pe urmă și în acesta se stinge lumina și altul se luminează și tot așa, rând pe rând. Când și când, dacă trecătorul nocturn sau muncitorul care lipește afișe stă pe loc mai multă vreme, poate zări pe cineva care apare la fereastra uneia dintre aceste clădiri și rămâne acolo câtva timp, fumând sau contemplând orașul, cu brațele încrucișate. E sigur un bărbat sau vreo femeie de serviciu din tura de noapte.

Romero era căsătorit, avea un băiat și planuri să se întoarcă în Chile și să înceapă o nouă viață.

Când l-am întrebat ce dorea (îl lăsasem deja să intre în casă și pusesem și apa pentru ceai la fiert), mi-a spus că era pe urmele lui Carlos Wieder. Aflase adresa mea din Barcelona, de la Bibiano O’Ryan. Îl cunoașteți pe

Bibiano? Mi-a spus că nu. Nu personal. I-am scris o scrisoare, el mi-a răspuns și pe urmă am vorbit la telefon. Tipic pentru Bibiano, am zis eu și am încercat să mă gândesc de câtă vreme nu-l mai văzusem pe Bibiano: de aproape douăzeci de ani. Prietenul dumneavoastră e un tip de treabă, a zis Romero, și pare să-l cunoască foarte bine pe domnul Wieder, dar crede că dumneavoastră îl cunoașteți și mai bine. Nu-i adevărat, i-am spus. Dacă mă ajutați să-l găesc, a spus Romero, e rost de ceva bani. Și rostind asta, s-a uitat la mine de parcă ar fi cântărit suma exactă cu care m-ar fi putut cumpăra. Am crezut că n-o să îndrăznească să pedaleze pe ideea cu banii, așa că am tăcut și am așteptat, cu speranță. L-am servit cu ceai. Îl bea cu lapte și părea să-i placă. Așezat lângă mine, la masă, părea mult mai slab și mai scund decât era de fapt. Pot să vă ofer două sute de mii de pesete, a adăugat. Accept, dar în ce fel vă pot fi de folos?

În chestiuni legate de poezie, a zis el. Wieder a fost poet, eu eram poet, el nu era poet, *ergo* ca să dai de urma unui poet ai nevoie de ajutorul altui poet.

I-am spus că pentru mine Carlos Wieder era un criminal, nu un poet. Mă rog, mă rog, a zis Romero, să nu fim intoleranți, poate că pentru Wieder sau pentru oricare altul, *dumneavoastră* nu sunteți poet sau poate că sunteți unul mediocru, pe când el sau ei, da, sunt, totul depinde de sticla prin care privești, cum spunea Lope de Vega, nu vi se pare? Două sute de mii, acum, pe loc? am întrebat eu. Două sute de mii dintr-un foc, a răspuns el, energic, dar nu uitați că de-acum înainte lucrați pentru mine și vreau rezultate. Și dumneavoastră

cu cât sunteți plătit? Cu destul de mult, a spus el, persoana care m-a angajat are mulți bani.

A doua zi, a venit la mine acasă cu un plic în care erau cincizeci de mii de pesete și cu o valiză plină cu reviste literare. Restul de bani vi-i aduc când îi primesc. L-am întrebat ce îl făcea să creadă că Wieder ar mai fi în viață. Romero a zâmbit (avea un zâmbet de nevastăică, de șobolan de câmp) și mi-a spus că nu el, ci clientul lui îl credea în viață. Și ce vă face să credeți că e în Europa și nu în America sau în Australia? Mi-am cam făcut o idee despre el, mi-a răspuns. Pe urmă, m-a invitat să luăm prânzul împreună, într-un restaurant de pe strada Tallers, unde locuiam eu (el se cazase la o pensiune discretă și decentă de pe strada Hospital, la câțiva pași de casa mea), și conversația s-a axat pe anii pe care îi petrecuse el în Chile, pe țara pe care amândoi ne-o aminteam, pe politica chiliană pe care Romero (spre stupoare mea) o așeza în rând cu cele mai bune din lume. Dumneavoastră sunteți un fanatic și un patriotard, i-am spus eu, când ajunseserăm la desert. Vă asigur că nu-i așa, mi-a răspuns el, în vremea când eram în Brigadă nu a existat asasinat care să fi rămas neelucidat. Iar bobocii care intrau la secția de Investigații erau niște tipi foarte instruiți, absolvenți de facultăți umaniste cu note mari și, pe deasupra, și cu trei ani de academie, unde avuseseră profesori excelenți. Îmi amintesc că González Zavala, doctorul González Zavala, odihnească-se în pace, spunea că dintre toate serviciile de poliție din lume, cele mai bune, cel puțin în ceea ce privește Departamentul de Omucideri, erau cele engleze și cele chiliene. I-am spus să nu mă facă să râd.

Am ieșit din restaurant pe la patru după-amiaza, după ce mâncaserăm și băuserăm două sticle de vin. Vinul spaniol vorbit, a zis Romero, e mai bun decât cel franțuzesc. L-am întrebat dacă avea ceva împotriva francezilor. Fața a părut că i se întunecă și mi-a răspuns nu-și dorea decât să plece, nimic altceva, trecuseră deja mulți ani.

Am mai băut o cafea la barul Central, vorbind despre *Mizerabilii*. Romero considera că Jean Valjean, care a devenit Madeleine și apoi Fauchelevent, ca personaj obișnuit, era unul *găsibil* și în întortocheatele orașe latinoamericane. Javert însă i se părea excepțional. Omul ăsta, a spus, e ca o ședință de psihanaliză. Nu mi-a fost greu să-mi dau seama că Romero nu experimentase nicio ședință de psihanaliză, cu toate că în mintea lui o astfel de activitate părea să se bucure de tot prestigiul din lume. Javert, polițistul lui Victor Hugo, cu care empatiza și pe care îl admira, însemna pentru el, într-o anume măsură, un fel de lux, o „comoditate de care nu ne bucurăm decât arareori”. L-am întrebat dacă văzuse filmul, cel franțuzesc, vechi. Nu, a spus; știu că la Londra se joacă un muzical, dar nici pe ăsta nu l-am văzut, mi se pare că se cheamă *Pergola cu flori*. Nu-și amintea nimic din carte, după cum am spus, dar nu uitase că Javert se sinucisese. Eu aveam îndoieli. Poate că în film nu o făcuse. (Acum, că vorbesc despre film, îmi vin în minte două imagini: baricadele din 1832, cu un grup de tineri revoluționari și de copii ai străzii, figura lui Javert după ce fusese salvat de Jean Valjean, acesta stând în picioare lângă un canal, cu privirea pierdută în zare, într-un vuiet ca de cataracte,

de-a dreptul maiestuoase, al apelor pline de fecale care se varsă în Sena. Deși e foarte posibil să mă înșel sau să încurc cu un alt film.) În ziua de azi, a spus Romero, degustând ultimele picături dintr-un *carajillo*, în filmele nord-americane, polițiștii nu fac decât să divorțeze. Javert, în schimb, se sinucide. Vedeți diferența?

Apoi a urcat cele cinci etaje până la mine acasă, a deschis valiza și a pus revistele pe masă. Citiți-le cu atenție, mi-a zis, între timp eu mă duc să fac puțin turism. Ce muzee îmi recomandați? Îmi aduc aminte că i-am spus cum să ajungă la Muzeul Picasso și de acolo până la Sagrada Familia, iar el a plecat.

Abia după trei zile l-am mai revăzut.

Revistele pe care mi le lăsase erau toate europene. Din Spania, Franța, Portugalia, Italia, Anglia, Elveția, Germania. Ba chiar și una din Polonia, două din România și una din Rusia. Majoritatea fanzine, fără cine știe ce tiraje. Calitatea tiparului, cu excepția câtorva dintre cele franțuzești, nemțești și italiene, care se vedea că sunt făcute de profesioniști și beneficiau de un important sprijin financiar, mergea de la fotocopii până la mimeografii (una din România), iar rezultatul îți sărea în ochi: calitatea defectuoasă, hârtia ieftină și designul deficient te trimiteau cu gândul la o literatură de canal. Le-am răsfoit pe toate. După părerea lui Romero, cel puțin, în una dintre ele trebuia să fi fost vreo colaborare de-a lui Wieder, sub alt nume, evident. Nu erau reviste literare de dreapta dintre cele cunoscute: patru dintre ele erau scoase de niște grupuri de *skinheads*, alte două erau publicații sporadice ale vreunei galerii de suporterii de fotbal, cel puțin șapte dedeau mai mult de

jumătate din conținut S.F.-ului, vreo alte trei erau ale unor cluburi de *wargames*, încă vreo patru erau de ocultism (două italiene și două franțuzești), iar dintre acestea din urmă, una (italienească), în mod clar dedicată adorării diavolului, pe urmă vreo cincisprezece erau naziste pe față, alte șase se puteau încadra în curentul pseudoistoric al „revizionismului” (trei franțuzești, două italiene și una elvețiană de limbă franceză), o alta, rusească, era un amestec haotic între toate celelalte amintite mai înainte, cel puțin asta era concluzia pe care o trăsese eu din caricaturile (numeroase, de parcă dintr-odată potențialii cititori ruși ar fi devenit analfabeti, ce noroc pe mine că nu știu rusă), și aproape toate aveau un caracter rasist și antisemit.

În a doua zi de lectură, am început să devin cu adevărat interesat. Locuiam singur, nu aveam bani, sănătatea mea lăsa destul de mult de dorit, trecuse ceva timp de când nu mai publicasem nimic, ba chiar în ultima vreme nici măcar nu mai scriam. Soarta mea mi se părea mizeră. Cred că începusem să mă obișnuiesc cu autocompasiunea. Revistele de la Romero, toate așezate pe masa mea (mă hotărâsem să mănânc în picioare, în bucătărie, ca să nu le mișc), în teancuri, după naționalitate, după data publicării, după tendințe politice sau după genul literar în care s-ar fi putut încadra, au avut asupra mea efectul unui antidot. După a doua zi de lectură m-am simțit rău fizic, dar nu mi-a luat mult să pricep că răul meu venea de la lipsa de somn și proasta alimentație, așa că am hotărât să cobor în stradă, să-mi cumpăr un sendviș cu brânză și să mă culc. Când m-am trezit, după vreo șase ore, eram

proaspăt, odihnit și aveam chef să citesc sau să recitesc (sau să ghicesc, în funcție de limba în care era scrisă revista), din ce în ce mai implicat în povestea cu Wieder, care era de fapt o parte dintr-o istorie mai amplă, deși atunci încă nu știam care. Ba chiar într-una din nopți am avut și un vis în sensul ăsta. Am visat că mergem pe un vas mare de lemn, poate un galion, și traversăm Marele Ocean. Eu mă aflu pe covertă, la pupa, și scriam un poem sau poate notam ceva în jurnal în timp ce priveam marea. Și-atunci, cineva, un bătrân, s-a pus pe strigat „tornadă! tornadă!“, dar nu de la bordul galionului, ci de la bordul unui yacht sau de la piciorul unui stabilopod. La fel ca într-o scenă din *Copilul lui Rosemary* al lui Polansky. Și în clipa aceea galionul a început să se scufunde și toți supraviețuitorii am devenit naufragiați. Pe mare, îl vedeam pe Carlos Wieder plutind agățat de un butoi de vodcă. Eu pluteam prins de o bârnă putredă de lemn. Înțelegeam în clipa aceea, pe măsură ce valurile ne îndepărtau unul de celălalt, că eu și Wieder navigaserăm în *aceeași* barcă, doar că el contribuise la scufundarea ei, în timp ce eu nu făcusem nimic sau aproape nimic ca să-l împiedic. Astfel că, atunci când Romero s-a întors, la capătul celor trei zile, l-am întâmpinat ca pe un prieten.

Nu mersese nici la Muzeul Picasso, nici la Sagrada Familia, dar fusese la muzeul din Camp Nou și la noul zoo acvatic. N-am mai văzut în viața mea un rechin de-atât de aproape, impresionant, vă asigur. Când l-am întrebat ce părerea avea despre Camp Nou, mi-a răspuns că dintotdeauna avusese impresia că e cel mai bun stadion din Europa. Ce păcat că anul trecut Barcelona a

mâncat bătaie de la Paris Saint-Germain. Să nu-mi spuneți, Romero, că și dumneavoastră sunteți *culé**. Nu cunoștea cuvântul. I l-am explicat și părea să-l amuze. Pentru câteva clipe a rămas ca absent. Sunt un *culé* provizoriu, a spus. Dintre echipele din Europa, eu țin cu Barcelona, dar în sufletul meu sunt un fan Colo-Colo. Ce să-i faci, a adăugat, cu tristețe și orgoliu.

În după-amiaza aceea, după ce am mâncat împreună la o terasă din Barceloneta, m-a întrebat dacă citisem revistele. Asta fac, i-am răspuns. A doua zi, a apărut cu un televizor și un video. Sunt pentru dumneavoastră, considerați că sunt un cadou din partea clientului meu. Eu nu mă uit la televizor, am spus. Rău faceți, fiindcă nu știți ce de lucruri interesante pierdeți. Urăsc concursurile, am spus. Unele sunt foarte interesante, a zis Romero. Sunt oameni normali, autodidacți care se înfruntă cu toată lumea. Mi-am adus aminte că Wieder era sau făcea pe autodidactul, în timpurile acelea îndepărtate din Concepción. Eu citesc cărți, Romero, am spus, și acum, reviste, și uneori scriu. Da, se vede, a spus Romero. Și a adăugat aproape imediat: Nu mi-o luați în nume de rău, eu am avut întotdeauna respect pentru preoții și scriitorii care nu posedă nimic. Îmi amintesc de un film cu Paul Newman, a spus, în care el era scriitor și îi dădeau Premiul Nobel, iar el dup-aia mărturisea că toată viața își câștigase existența scriind romane polițiste. Pentru genul ăsta de scriitori am eu respect. Ați cunoscut puțini, probabil, am spus eu cu năduf. Romero n-a părut să audă. Dumneavoastră

* *Culé* (din catalană), susținător al echipei de fotbal din F.C. Barcelona.

sunteți primul, mi-a spus. Apoi mi-a explicat că nu era indicat să instalez televizorul în sala mare a pensiunii în care locuiam, dar că trebuia să văd trei casete video pe care mi le adusese. Cred că am izbucnit în râs de frică. Să nu-mi spuneți că sunt cu Wieder. Ba bine că nu, domnule, e în toate trei filmele, a răspuns Romero.

Am instalat televizorul și, înainte de a conecta aparatul video, Romero a încercat să prindă un post, însă a fost imposibil. Va trebui să vă cumpărați o antenă, a zis. Apoi a pus prima caseta video. Nu m-am ridicat de la locul meu de la masă, de lângă reviste. Romero s-a așezat în singurul fotoliu din salon.

Erau niște filme porno cu buget redus. Pe la jumătatea primului dintre ele (Romero adusese cu el și o sticlă cu whisky și se uita la film bând câte-o înghițitură), i-am mărturisit că nu eram în stare să mă uit la trei filme porno unul după altul. Romero a așteptat până s-a terminat filmul și pe urmă a închis aparatul. Uitați-vă în noaptea asta la ele, fără grabă, singur, a spus în timp ce pune bine sticla de whisky, într-un colț al bucătăriei mele. Trebuie să-l recunosc pe Wieder în vreunul dintre actori? l-am întrebat, înainte să plece. Romero a zâmbit enigmatic. Importante sunt revistele, filmele sunt o idee de-a mea, o muncă de rutină.

În noaptea aceea, am văzut cele două filme care mai rămăseseră și apoi l-am pus din nou pe primul și, pe urmă, m-am mai uitat o dată la ultimele două. Wieder nu apărea nicăieri. Și nici Romero nu a apărut a doua zi. M-am gândit că povestea cu filmele era vreo glumă de-a lui Romero. Prezența lui Wieder între pereții locuinței mele devenea din ce în ce mai puternică,

de parcă într-un fel tocmai filmele acelea îl conjuraseră. Nu trebuie să jucăm teatru, spusese Romero, într-una dintre ocazii. Numai că eu simțeam că toată viața mea se ducea dracului.

Când a reapărut, Romero purta un costum nou, cumpărat recent, iar mie îmi adusese un cadou. Doream din tot sufletul să nu fie ceva de îmbrăcat. Am deschis pachetul: era un roman de Gabriel García Márquez — pe care îl citisem deja, dar nu i-am mai spus — și o pereche de pantofi. Probați-i, mi-a zis, sper că vă vine numărul, pantofii spanioli sunt foarte apreciați în Franța. În mod surprinzător, am constatat că pantofii îmi veneau perfect.

Explicați-mi enigma filmelor porno, i-am cerut. N-ați observat nimic ciudat, nimic anormal, care să vă fi atras atenția? m-a întrebat Romero. După expresia feței lui, mi-am dat seama că îl durea în fund de filme, de reviste, de toate, în afară poate de proiectata întoarcere în Chile. Singura chestie demnă luat în seamă este că sunt pe zi ce trece mai obsedat de Wieder, i-am spus. Și asta e de bine sau de rău? Nu glumiți cu asta, Romero, am spus eu. Bine, atunci, am să vă povestesc ceva, a spus Romero, locotenentul este în toate aceste filme, numai că se află în spatele camerei de filmat. Wieder este regizorul acestor filme? Nu, a spus Romero, este cameramanul.

Pe urmă mi-a spus povestea unui grup care făcea filme porno într-o vilă din golful Tarento. Într-o dimineață, în urmă cu vreo doi ani, îi găsiseră pe toți morți. În total șase persoane, trei actrițe, doi actori și cameramanul. Regizorul și producătorul au fost considerați

suspecți și au fost arestați. L-au arestat totodată și pe proprietarul vilei, un avocat din Corigliano, în legătură cu *hard-core*-ul criminal, adică cu filmele porno cu crime nesimulate. Au avut cu toții alibi și au fost eliberați. După un timp, cazul a fost clasat. Unde intervenea Carlos Wieder în afacerea asta? A mai existat un al doilea cameraman. Un anume R. P. English. Pe ăsta, poliția italiană nu l-a mai localizat niciodată.

English era Wieder? Așa crezuse Romero la începutul anchetei și o bună bucată de vreme colindase toată Italia, căutând oameni care-l cunoscuseră pe English și cărora le arăta o fotografie de-a lui Wieder (cea în care Wieder pozează lângă avionul lui), dar n-a dat peste nimeni care să și-l fi amintit pe cameraman, de parcă acesta n-ar fi existat niciodată sau de parcă n-ar fi avut un chip după care să poată fi recunoscut. Într-un final, într-o clinică din Nîmes, a întâlnit o actriță care lucrase cu English și care își amintea cum arăta el. Actrița se numea Joanna Silvestri și era o frumusețe, a spus Romero, femeia cea mai frumoasă, vă asigur, pe care am văzut-o în viața mea. Mai frumoasă decât soția dumneavoastră? am întrebat eu, tachinându-l. Ei, soția mea e un fel de veterană deja, nu se pune, a spus Romero. Și nici eu, a adăugat aproape imediat. Chestia este că era cea mai frumoasă femeie pe care o văzusem. Ca să mă exprim corect: cea mai bună tipă. O femeie în fața căreia să-ți scoți pălăria, credeți-mă. L-am întrebat cum arăta. Blondă, înaltă, cu o privire care te ducea cu gândul la copilărie. Privire de catifea, cu străluciri de tristețe și de hotărâre. Avea osatură puternică și o piele albă, cu acea tentă olivacee pe care-o întâlnești

frecvent în zona mediteraneeană. O femeie la care visezi cu ochii deschiși, dar cu care să și trăiești, și să împarți și bune și rele. Dovadă, a spus Romero, osatura ei, pielea ei, privirea ei înțeleaptă. N-am văzut-o nicio dată în picioare, dar mi-o închipui ca pe o regină. Clinica nu era una de lux, totuși avea o mică grădină care, seara, se umplea de pacienți, majoritatea francezi și italieni. Ultima oară, de altfel, a fost și cea mai lungă întrevedere, am invitat-o să coboare (poate din cauză că m-am temut să nu se plictisească, acolo, în cameră, singură, doar ea cu mine). Mi-a spus că nu putea coborî. Vorbeam în franceză, dar mai strecura și câte un cuvânt în italiană. Asta mi-a spus în italiană, privindu-mă drept în față, iar eu m-am simțit bărbatul cel mai neputincios, mai nenorocit și mai distrus din lume. Nu pot să vă explic: aș fi fost în stare să plâng. M-am stăpânit și am încercat să continui conversația cu privire la chestiunile care mă aduseseră până acolo. Pe ea o amuza că eu eram chilian și că îl căutam pe unul pe care îl chema English. Un detectiv chilian, îmi spunea, zâmbindu-mi. Semăna cu o pisică, pe pat, cu brațele încrucișate și cu spatele sprijinit de un munte de perne. Conturul picioarelor ei pe sub cuvertură era ca o minune, dar nu una dintre minunile acelea care te lasă nedumerit, ci din acelea care vin ca aerul și te liniștesc, te fac mai liniștit decât erai, vreau să spun. Oh, Doamne, ce frumoasă era, a spus Romero deodată. Era bolnavă? Era pe moarte, a spus Romero, și era singură-cuc. cel puțin asta e concluzia la care am ajuns eu, după cele două seri de vizită pe care le-am petrecut la clinică, dar cu toate astea își păstrase seninătatea și luciditatea. Îi

plăcea să vorbească, se vedea că o însuflețeau vizitele (nu părea să o viziteze multă lume, dar eu de unde să știu, de fapt), mereu scria scrisori sau citea sau se uita la televizor cu căștile pe urechi. Citea reviste de actualitate, reviste pentru femei. Camera ei era foarte ordonată și mirosea bine. Și ea și camera. Presupun că își trecea peria prin păr și se dădea cu parfum pe gât și pe mâini. Înainte să primească pe cineva în vizită. Eu așa îmi închipui. Ultima oară când am văzut-o, înainte de a ne lua rămas-bun, a deschis televizorul și a căutat un canal italian care nu dădea mare lucru. M-am temut că urma să văd vreunul dintre filmele în care jucase. Vă jur că nu știu ce aş fi făcut și că viața mea ar fi putut fi dată complet peste cap. Dar a fost vorba doar despre o emisiune de interviuri, în care apărea un vechi prieten de-al ei. I-am strâns mâna și am plecat. Când am ajuns la ușă, nu m-am putut abține și am mai privit-o o dată. Își pusese din nou căștile pe urechi și avea, ca să vedeți ce curios, un aer marțial, nu știu cum să-l definesc altfel, de parcă salonul ei de bolnavă ar fi fost pupitrul de comandă al unei nave spațiale și ea, căpitanul cu mână forte. Și în final ce s-a întâmplat? am întrebat, fără niciun chef de a-l mai lua peste picior pe Romero. Nu s-a întâmplat nimic, și l-a amintit pe English și mi l-a descris destul de bine, dar există mii de persoane în Europa care corespund descrierii ei și nu l-a putut identifica după vechea fotografie de aviator, evident, trecuseră mai bine de douăzeci de ani, prietene. Nu, vreau să spun, cu Joanna Silvestri ce s-a întâmplat? A murit, a spus Romero. Când? La câteva luni după ce am vizitat-o eu. Am citit știrea când eram la Paris, într-un

necrolog din ziarul *Libération*. Și n-ați văzut niciodată un film cu Joanna Silvestri? Nu, domnule, ce-ți veni, niciodată. Nici măcar din curiozitate? Nici măcar, sunt un bărbat căsătorit și pe deasupra și destul de în vârstă, a spus Romero.

În seara aceea l-am invitat eu la cină. Am cînat pe strada Riera, într-un restaurant ieftin și de familie, apoi am început să mergem la întîmplare prin cartier. Când am trecut prin dreptul unui videoclip, i-am spus lui Romero să mă urmeze. Nu cumva vrei să închiriezi vreun film cu ea, i-am auzit vocea, în spatele meu. Nu am încredere în descrierea pe care i-ați făcut-o, i-am spus, vreau să știu cum arăta chipul ei. Filmele porno ocupau trei rafturi, undeva pe peretele din fund al magazinului. Cred că nu mai intrasem decât o singură dată pînă atunci într-un videoclip. Și trecuse ceva vreme de când nu mai simțisem atât de bine, deși pe dinăuntru ardeam. Romero a tot căutat, o vreme. Îl vedeam cum își trece degetele peste coperte, cotoare și etichete și mă făcea să mă simt bine. Asta e, a spus Romero. Avea dreptate, fusese o femeie foarte frumoasă. Când am ieșit afară, am realizat că videoclipul era singurul magazin care rămânea deschis toată noaptea.

Ziua următoare, când Romero a trecut pe la mine, i-am spus că mi se părea că l-am identificat pe Carlos Wieder. Și dacă ar fi să-l întîlnești, ai putea să-l recunoști? Nu știu, i-am răspuns.

Capitolul 9

Aceasta este ultima mea transmisie de pe planeta monștrilor. N-am să mă mai afund vreodată în marea de căcat a literaturii. De-acum înainte, am să-mi văd de poemele mele cu umilință și am să muncesc doar cât să nu mor de foame și am să încerc să nu public nimic.

Din teancul de reviste cu care-mi umplusem masa, două îmi atrăseseră atenția. Din celelalte aş fi putut să fac o expoziție colorată de psihopați și schizofrenici, însă doar cele două aveau *elanul*, singularitatea întreprinderii care-l atrăgea pe Carlos Wieder. Amândouă erau franțuzești: numărul 1 din *Gazeta Literară din Evreux* și numărul 3 din *Revista Paznicilor de noapte din Arras*. În fiecare dintre ele am găsit o scriere critică a unui anume Jules Defoe, cu toate că în *Gazetă* adoptase forma, absolut întâmplătoare, a versului. Dar mai înainte de toate astea, trebuie să vă vorbesc despre Raoul Delorme și despre secta *scriitorilor barbari*.

Născut în 1953, Raoul Delorme fusese soldat și vânzător în piața en-gros, înainte de a-și fi găsit o slujbă fixă (și mai potrivită afecțiunii la coloana vertebrală pe care o căpătase în Legiune) ca portar al unui imobil din centrul Parisului. În 1968, în timp ce studenții ridicau baricade și viitorii romancieri ai Franței aruncau cu

cărămizi în ferestrele liceelor sau făceau amor pentru prima oară, a hotărât să fondeze secta sau mișcarea Scriitorilor Barbari. Astfel că, în timp ce unii dintre intelectuali luau în stăpânire străzile, bătrânul legionar s-a închis în minuscula lui gheretă de portar din Rue Des Eaux și a început să dea formă noii sale literaturi. Ucenicia lui a constat în două etape, aparent foarte simple. Recluziunea și lectura. Pentru prima etapă avea nevoie doar să facă provizii cât să-i ajungă o săptămână sau să țină post. Mai trebuia, ca să evite vizitele inoportune, să anunțe că nu era disponibil pentru nimeni sau că pleca o săptămână în călătorie sau că se îmbolnăvise de o boală molipsitoare. Acest al doilea pas era mai complicat. Delorme susținea că trebuie să te contopești cu capodoperele. Iar acest lucru îl obținea într-o manieră din cale-afară de stranie: defecând pe pagini de Stendhal, suflându-și mucii pe paginile de Victor Hugo, masturbându-se și împrăștiind sperma pe paginile de Gaultier sau de Banville, vomitând pe pagini de Daudet, urinând pe pagini de Lamartine, tăindu-se cu lama de ras și stropind cu sânge pagini de Balzac sau Maupassant, cu alte cuvinte, supunând cărțile unui proces de degradare pe care Delorme îl numea umanizare. Rezultatul — după o săptămână de ritual *barbar*, era un apartament sau o cameră plină de cărți sfâșiate, scârnăvii și miasme, în care ucenicul literat vorbea vrute și nevrute, gol sau îmbrăcat în șort, murdar și scuturat de convulsii ca un nou-născut sau mai bine spus ca un prim pește care s-ar fi decis să facă un salt și să trăiască pe uscat. După părerea lui Delorme, *scriitorul barbar* ieșea din această experiență întărit și, ceea ce era chiar și mai

important, ieșea cu o anumită pregătire într-ale artei scrisului, cu o înțelepciune dobândită prin „apropiere reală“, prin „asimilarea reală“ (așa le numea Delorme) a clasicilor, o apropiere corporală care rupea toate barierele impuse de cultură, de academie și de tehnică.

Nu se știe cum, dar nu a trecut mult până să apară și niște adepți. Erau oameni ca și el, fără studii și cu o condiție socială joasă, și, începând din mai 1968, de două ori pe an se închideau, singuri sau în grupuri de câte două, trei sau chiar patru persoane, în mansarde minuscule, gherete de portar, camere de hotel, case de prin suburbii, magazii din spatele magazinelor și ale buticurilor, unde pregăteau apariția noii literaturi, o literatură care ar fi putut să fie a tuturor, afirma Delorme, dar care, de fapt, era doar a celor care erau capabili să treacă probele de foc. Între timp, se mulțumeau să publice fanzine, pe care le vindeau ei înșiși pe tarabe precare, montate pe oriunde, în piețele de cărți și reviste uzate care împânzeau străzile și piețele Franței. Majoritatea *barbarilor*, evident, era constituită din poeți, deși unii scriau și povestiri, iar alții chiar se aventuraseră să scrie și mici piese de teatru. Revistele lor aveau titluri anodine sau fantastice (o listă a publicațiilor mișcării apăruse în *Gazeta Literară din Evreux*): *Mările Interioare*, *Buletinul Literar Provensal*, *Revista Artelor și Literelor din Toulon*, *Noua Școală Literară* etc. În *Revista Paznicilor de Noapte din Arras* (publicată într-adevăr de o corporație a paznicilor de noapte din Arras) apăruse și o antologie *barbară*, destul de ilustrativă și de meticuloasă; având ca subtitlu: „Când pasiunea devine profesie“, conținea poezii de Delorme, Sabrina Martin, Ilse

Kraunitz, M. Poul, Antoine Dubacq și Antoine Madrid; din fiecare dintre ei câte un poem, mai puțin din Delorme și Dubacq, care publicaseră trei și, respectiv, două poeme. Ca și când ar fi urmărit să sublinieze gradul de *pasiune* al poezilor, dedesubtul numelor și lângă câte o fotografie ciudată tip carnet, între paranteze, cititorul era informat cu privire la ocupația de zi cu zi a fiecăruia și așa putea afla cum că Ilse Kraunitz lucra la un azil de bătrâni din Strasbourg, ca ajutor de infirmieră, că Sabrina Martin era menajeră prin diverse case la Paris, că M. Poul era măcelar, iar Antoine Madrid și Antoine Dubacq își câștigau existența ca vânzători de ziare la chioșcuri amplasate pe un important bulevard parizian. Fotografiele lui Delorme și ale șlehtei lui aveau ceva imponderabil care trezea atenția: în primul rând, cu toții se uitau la obiectiv și, prin urmare, drept în ochii cititorului, de parcă s-ar fi înțeles să ia parte la o infantilă (dar zadarnică) sesiune de hipnoză; în al doilea rând, cu toții, fără excepție, păreau siguri pe ei și încrezători, dar mai ales siguri, la antipozii ridicolului și ai îndoielii, ceea ce, dacă ne gândim bine, nu era chiar o atitudine neobișnuită, fiind vorba despre literați francezi. Diferența de vârstă era importantă, ceea ce elimina orice tip de afinitate de generație în cazul Scriitorilor Barbari. Între Delorme care împlinise șaizeci de ani (deși nu arăta) și Antoine Madrid, care aproape sigur nu împlinise nici douăzeci și doi, erau la mijloc cel puțin două generații. Textele, atât într-o revistă, cât și în cealaltă, erau precedate de o „Istorie a Scriiturii Barbare” de un anume Xavier Rouberg, și de un fel de manifest scris de însuși Delorme, intitulat

„Pasiunea scrisului“. În ambele reviste eram avizați în cuvântul înainte, mai curând cu pedanterie și stângăcie într-al lui Delorme, dar cu surprinzătoare agilitate și eleganță într-al lui Rouberg (pe care o mică notă bio-bibliografică, redactată de el însuși, ni-l prezenta drept un ex-suprarealist, ex-comunist, ex-fascist, autor al unei cărți despre „prietenul său“ Salvador Dalí, intitulată *Dalí în contra sau în favoarea Operei Lumii*, și actualmente trăind retras la Poitou), cu privire la *geneza scriiturii barbare* și la unele dintre izbânzile care marcau subteranul și nu mereu liniștitul ei periplu. Fără de textele lui Delorme și Rouberg, ar fi fost ușor să-i iei pe toți drept membri activi (sau mai bine zis voluntari, decât activi) ai unui atelier de literatură de prin vreun cartier muncitoresc din suburbii. Fetele lor erau vulgare: Sabrina Martin părea să fi ajuns la vreo treizeci de ani și la tristețe, Antoine Madrid avea un aer de șmecher rezervat și discret, dintre cei care obișnuiesc să păstreze distanța, Antoine Dubacq era chel, miop și la vreo patruzeci de ani, Kraunitz, dincolo de aparența de funcționară cu o vârstă nedefinită, părea să ascundă un rezervor de energie instabilă, M. Poul, la vreo cincizeci de ani, era un craniu, cu fața fusiformă, părul tuns periută, nas mare și osos, urechile lipite de craniu, mărul lui Adam proeminent iar Delorme, șeful, părea exact ceea ce era de fapt, un fost legionar și un tip cu o voință de fier. (Cum oare îi trecuse prin cap *acelui* om că profanând cărți putea fi îmbunătățită franceza scrisă și vorbită? În ce moment al vieții sale va fi trasat tiparele maestre ale *ritualului* său?) Lângă textele lui Rouberg (pe care editorul *Revistei Paznicilor*

de Noapte din Arras îl numea Ioan Botezătorul al noii mișcări literare) se găseau textele lui Jules Defoe. În *Revistă* apărea ca eseu ceea ce în *Gazetă* era o poezie. În primul, se propovăduia, într-un stil feroce și întretăiat, o literatură scrisă de oameni străini de literatură (după cum politica, așa după cum se și întâmpla, iar autorul se felicita pentru asta, trebuia făcută de oameni străini de politică). Revoluția în așteptarea literaturii, afirma Defoe, va însemna, într-un fel, o formă de abolire a acesteia. Atunci Poezia va fi făcută de ne-poeti și citită de ne-cititori. Chestia asta ar fi putut fi scrisă de oricare dintre ei, chiar și de Rouberg însuși (dar stilul acesteia se afla la antipozi, la Rouberg se observa imediat, era bătrân, ironic, veninos, fusese elegant, era *european*, literatura, pentru el, avea forma unui râu navigabil, cu o albie la voia întâmplării, fără îndoială, dar era un râu, nu un uragan văzut de la mare distanță de Pământ), sau chiar de Delorme însuși (presupunând că după ce scosese mațele unor sute bune de cărți de literatură franceză de secol XIX reușise să învețe, într-un târziu, să scrie proză, dar asta e o presupunere exagerată), sau de oricine avea chef să dea foc lumii, dar am avut intuiția că acel prozelit al fostului portar parizian nu era altul decât Carlos Wieder.

Cât despre poem (din câte îmi amintesc, un poem în proză, să mă ierte Dumnezeu, fragmente din jurnalul poetic al lui John Cage, amestecate cu versuri care sunau a Julián del Casal sau a Magallanes Moure traduse în franceză de un japonez furibund) nu sunt prea multe de spus. Era umorul terminal al lui Carlos Wieder. Era seriozitatea lui Carlos Wieder.

Capitolul 10

Pe Romero l-am revăzut abia peste două luni.

Când s-a întors la Barcelona era mai slab. L-am localizat pe Jules Defoe, mi-a spus. A fost cu noi, lângă noi, tot timpul ăsta, a spus. Pare o minciună, nu-i așa? Zâmbetul lui Romero m-a speriat.

Slăbise și semăna cu un câine. Hai să mergem, mi-a ordonat în prima seară după ce se întorsese. A lăsat valiza la mine acasă și, înainte să ieșim, s-a asigurat că încuiasem ușa cu cheia. Nu mă așteptam să se întâmple totul așa de repede, am reușit să spun. Romero m-a privit din hol și mi-a zis, pregătiți-vă, avem de făcut o călătorie scurtă, am să vă povestesc pe drum totul. Chiar l-am găsit? am întrebat eu. Nu știu de ce am folosit pluralul. L-am găsit pe Jules Defoe, a spus el și a dat din cap într-un fel ambiguu, care putea să însemne multe lucruri. Mă țineam după el ca un somnambul.

Cred că trecuseră luni, dacă nu ani de când nu mai ieșisem din Barcelona și gara din Plaza de Cataluña (la doar câțiva pași de casa mea) mi se părea complet necunoscută, luminoasă, plină de mașinării a căror utilitate îmi scăpa. Mi-ar fi fost imposibil să mă descurc de unul singur cu prestanța și rapiditatea de care dădea dovadă Romero, iar acesta intuise sau poate anticipase stângăcia

mea, de altfel previzibilă, și de aceea a luat asupra lui sarcina de a-mi înlesni trecerea printre aparatele care limitau accesul la peroane. Pe urmă, după ce am așteptat vreo câteva minute în tăcere, am luat un tren regional și am mers de-a lungul țărmului, prin Maresme, până unde începe Costa Brava, Blanes, trecând peste râul Tordera. Când lăsam Barcelona în urmă, l-am întrebat cine plătea. Un compatriot, mi-a spus Romero. Am trecut de două stații de metrou și apoi am ieșit spre suburbii. Brusc a apărut marea. Un soare slab lumina plajele care se succedau ca mărgelile unui colier fără un gât la care să stea, atârând în gol. Un compatriot? Și ce interes are din toată povestea asta? E mai bine să nu știți, a spus Romero, dar puteți să vă închipuiți. Plătește bine? (Dacă plătește bine, mi-am zis, atunci rezultatul final al acestei anchete nu poate fi decât unul singur.) Ajunge dacă știți doar că e un compatriot care s-a îmbogățit în ultimii ani, a oftat, dar nu în străinătate, ci în Chile, ca să vedeți cum e viața, pare-se că în Chile sunt mulți cei care s-au îmbogățit în ultima vreme. Așa am auzit și eu, am spus, cu un ton care s-ar fi vrut sarcastic, dar n-a fost decât trist. Și ce-o să faceți cu banii, tot mai vreți să vă întoarceți? Da, am să mă întorc, a spus Romero. După o vreme a adăugat: am un plan, o afacere care sigur nu dă greș, am studiat-o la Paris și nu dă greș. Și care este planul? am întrebat. O afacere, a spus el. Am să îmi deschid propria afacere. Eu am tăcut. Cu toții se întorceau în Chile puși pe afaceri. De la fereastra trenului am zărit o casă foarte frumoasă, cu o arhitectură modernistă, cu un palmier în grădină. Am să-mi deschid un oficiu de pompe funebre, a zis Romero, o să încep cu o

chestie mică, dar am încredere că se dezvoltă repede. Am crezut că glumește. Ei, nu mai spuneți, am făcut. Vorbesc serios: secretul constă în a le asigura și oamenilor cu venituri mici o înmormântare decentă, aș spune chiar elegantă (la chestia asta, credeți-mă, francezii sunt neîntrecuți), o înmormântare burgheză pentru mica burghezie și o înmormântare mic-burgheză pentru proletari, în asta stă secretul, nu doar cel al oficiilor de pompe funebre, ci al vieții în general! Să te porți frumos cu datornicii, a mai spus, să îi tratezi cordial, să îi faci să vadă că ai clasă, superioritatea morală a unei bucăți de șuncă. La început, a spus, pe când trenul lăsa în urmă Badalona, iar eu începusem să mă întreb ce urma să facem, de fapt, inexorabil, o să-mi fie de-ajuns trei camere bine puse la punct, una pentru birou și cosmetizarea mortului, alta pentru sala de priveghi și ultima pentru sala de așteptare, cu scaune și scrumiere. Ideal ar fi să pot închiria o casuță cu două etaje în centru, etajul de sus ca să locuiesc acolo și parterul pentru pompele funebre. Ar fi o afacere de familie, soția și fiul meu pot să-mi dea o mână de ajutor (cu toate că, în ceea ce-l privește pe fiul meu, nu sunt așa de sigur), dar ar fi ideal să pot angaja o secretară, tânără și discretă, pe lângă a fi muncitoare, că știți și dumneavoastră cât de mult contează la un priveghi sau chiar la o înmormântare să fie cineva tânăr prin preajmă. Bineînțeles că una-două proprietarul trebuie să iasă (sau dacă nu el, atunci vreun subaltern) ca să ofere familiei și prietenilor defunctului câte un aperitiv sau orice altceva de băut. Lucrurile astea trebuie făcute cu simpatie și delicatețe. Adică fără să te prefaci de parcă mortul ți-ar fi rudă, ci

să te porți ca și cum o astfel de experiență nu ți-e necunoscută. Trebuie vorbit în șoaptă, trebuie evitate efuziunile, trebuie să strângi mâna și cu mâna stângă să apuci cotul celui a cărui mână o strângi, să știi cum să îmbrățișezi și care e momentul potrivit pentru asta, să moderezi discuții, fie că sunt despre politică, despre fotbal, despre viață în general sau despre cele șapte păcate capitale, dar fără să fii părtinitor, ca un bun judecător recent pensionat. Din confecționarea sicriilor se poate scoate un profit de trei sute la sută. Am un cumnat în Santiago care, pe vremea Brigăzii, se ocupa cu fabricat scaune. Într-o zi, i-am vorbit la telefon despre povestea asta și mi-a zis că de la scaune la sicrie nu-i decât un pas. În primul an, o să mă descurc cu o furgonetă neagră. Munca în sine, mai mult decât sudoare, presupune să te pricepi la oameni. Iar dacă ai mai și trăit o mulțime de ani în străinătate și ai ce povesti... În Chile oamenii se dau în vânt după chestii dintr-astea.

Dar eu nu-l mai ascultam pe Romero. Mă gândeam la Bibiano O’Ryan, la Grasa Posadas, la marea pe care o aveam în fața ochilor. Pentru o clipă, mi-am închipuit-o pe Grasa lucrând într-un spital din Concepción, căsătorită, cât se poate de fericită. Fusesse, împotriva voinței ei, confidenta diavolului, dar supraviețuise. Mi-am închipuit-o chiar având copii și devenită o cititoare prudentă și echilibrată. Apoi l-am văzut pe Bibiano O’Ryan, care rămăsese în Chile și era pe urmele lui Wieder, l-am văzut lucrând la magazinul de pantofi, ajutând doamne de vârstă mijlocie și nehotărâte să probeze pantofi cu toc înalt sau copii neajutorați, cu încălțătorul de pantofi într-o mână și cu o amărâtă de cutie de pantofi Bata în

cealaltă, zâmbind cu mintea dusă într-altă parte, până pe la treizeci și trei de ani, ca Iisus Hristos, nici mai mult, nici mai puțin, apoi l-am văzut publicând cărți de succes și dând autografe la Târgul de Carte de la Santiago (care nici nu știu dacă mai există) sau petrecând câte un trimestru ca profesor invitat pe la universități nord-americane, ținând disertații, într-un acces de frivolitate, despre noua poezie chiliană (frivolitate, fiindcă doar despre roman se poate vorbi serios) și citându-mă, chiar dacă printre ultimii pe listă, din pură loialitate sau din pură compasiune: un poet ciudat, rătăcit prin fabricile din Europa...; l-am văzut, zic, înaintând ca un șerpaș către culmea carierei lui, din ce în ce mai respectat, din ce în ce mai cunoscut și cu mai mulți bani, în dispoziția ideală pentru a încheia definitiv socotelile cu trecutul. Nu știu dacă a fost vreo criză de melancolie, de nostalgie sau de invidie sănătoasă (care, în Chile, este sinonimul celei mai crude dintre invidii), dar pentru o clipă am crezut că în spatele lui Romero era Bibiano. I-am și spus-o. Nu prietenul dumneavoastră m-a angajat, a spus Romero, n-ar fi avut bani nici ca să pot începe. Clientul meu, și a coborât vocea către un ton de confidențialitate, dar care suna totuși fals, are bani *de-adevăratelea*, înțelegeți? Da, am spus, cât e de tristă literatura. Romero a zâmbit. M-am uitat pe fereastră, pe o parte marea părea o baltă de ulei, pe partea celalaltă, în plantațiile din Maresme, se tolăneau la soare niște negri.

Trenul s-a oprit la Blanes. Romero a spus ceva ce n-am înțeles și am coborât. Îmi simțeam picioarele ca înțepenite. Afară din gară, într-o piațetă rectangulară, dar care părea rotundă, erau oprite două autobuze, unul

roșu și unul galben. Romero a cumpărat gumă de mestecat și la vederea feței mele parcă golite de sânge, voind parcă să mă încurajeze, m-a întrebat în care dintre cele două autobuze credeam că aveam să urcăm. În ăla roșu, am răspuns. Exact, a confirmat și el.

Autobuzul ne-a lăsat la Lloret. Eram pe la mijlocul unei primăveri uscate și nu se vedeau prea mulți turiști. Am luat-o la vale pe o stradă, pe urmă am urcat vreo două străzi abrupte până într-un cartier de apartamente de vacanță, în majoritate goale. Tăcerea era stranie: se auzeau, în depărtare, zgomote de animale, de parcă ne-am fi găsit pe lângă vreun grajd sau vreo fermă. Într-una dintre clădirile acelea fără viață locuia Carlos Wieder.

Cum de-am ajuns eu aici? m-am gândit. Pe câte drumuri am umblat până să ajung pe asta?

În tren, l-am întrebat pe Romero dacă fusese greu să dea de Delorme. Mi-a spus că nu, că fusese simplu. Încă mai lucra la Paris, ca portar, iar pentru el toate vizitele constituiau o ocazie de publicitate. M-am dat drept ziarist, a zis Romero. Și v-a crezut? Sigur că m-a crezut. I-am spus că aveam să public într-un ziar din Columbia toată povestea *scriitorilor barbari*. Delorme a fost în Lloret, anul trecut, a spus Romero. De fapt, apartamentul în care stă Defoe aparține unui scriitor din mișcare. Sărmanul Defoe, am zis. Romero m-a privit de parcă tocmai spusesem o tâmpenie. Mie nu-mi e milă de oamenii ăștia, a spus el. Ajunseserăm în fața clădirii: înaltă, strâmtă, ordinară, construcția clasică a anilor de avânt turistic, cu balcoane goale și o fațadă anonimă, neîngrijită. Acolo nu locuiește nimeni, am conchis, poate

vreun rătăcit de vara trecută și cam atât. Am insistat pe cât de norocos era Wieder. Romero nu mi-a răspuns. Nu vreau vărsare de sânge, am urlat, de parcă m-ar fi putut auzi cineva, cu toate că eram singurii trecători de pe stradă. În clipa aceea, am evitat să mă uit la Romero și la clădirea cu Wieder și m-am simțit ca prins într-un coșmar recurent. Când o să mă trezesc, mama o să-mi pregătească un sendviș cu mortadella și o să plec la liceu. Dar nu mă mai trezeam. Uite, aici stă, a spus Romero. Clădirea, cartierul întreg erau pustii, în așteptarea următorului sezon turistic. Pentru o clipă, am crezut că o să intrăm și am dat să mă opresc, înainte de a trece pragul casei lui Wieder. Mergeți, nu vă opriți, a spus Romero. Vocea îi era liniștită, ca aceea a unui om care știe că viața întotdeauna se termină prost și nu are rost să te entuziasmezi. Am simțit cum mâna lui îmi atinge cotul. Mergeți drept înainte, a spus, nu vă uitați înapoi. Cred că făceam o pereche foarte stranie.

Clădirea aducea cu o pasăre fosilizată. Câteva clipe, m-a încercat sentimentul că de la toate ferestrele mă priveau ochii lui Carlos Wieder. Sunt din ce în ce mai neliniștit, i-am spus lui Romero, se vede tare? Nicidecum, prietene, vă purtați cât se poate de bine. Romero era calm și asta a fost de natură să mă însenineze. Ne-am oprit, la câteva străzi mai încolo, la intrarea într-un bar. Părea singurul local deschis din tot cartierul. Barul avea un nume andaluz și interiorul său încerca, mai curând cu melancolie decât cu eficiență, să reproducă atmosfera dintr-o tavernă tipic seviliană. Romero m-a însoțit până în ușă. S-a uitat la ceas. Peste câțva timp, nu știu cât, o să vină și el aici, să-și bea cafeaua. Și dacă

nu apare? Vine în fiecare zi, a spus Romero, asta e sigur, și o să vină și astăzi. Dar dacă azi nu vine? În cazul ăsta, mâine venim din nou, a spus Romero, dar o să vină, nu vă faceți griji. Am dat din cap. Priviți-l cu atenție și pe urmă vorbim. Așezați-vă și nu vă mișcați. O să fie greu să nu mă mișc, i-am spus. Încercați măcar. I-am zâmbit: glumeam doar, am spus. Cred că de vină e emoția, a spus Romero. Vin să vă caut la lăsarea întinericului. Într-un fel destul de tâmpit, ne-am strâns mâinile cu putere. V-ați luat ceva de citit la dumneavoastră? Da, am spus. Ce carte? I-am arătat-o. Nu știu dacă e cea mai bună idee, a spus Romero, brusc îndoit. Mai bine o revistă sau un ziar. Nu vă faceți griji, e un scriitor care-mi place mult. Romero s-a mai uitat o dată la mine și mi-a spus: Pe mai târziu, atunci, și nu uitați că au trecut mai bine de douăzeci de ani.

De la ferestrele barului se vedea marea și cerul foarte albastru și câteva bărci de pescari fâțâindu-se pe la țărm. Am cerut o cafea cu lapte și am încercat să mă înseninez: inima îmi bătea de parcă stătea să-mi sară din piept. Barul era aproape pustiu. O femeie citea o revistă și doi bărbați vorbeau sau se certau cu barmanul. Am deschis cartea, *Opere Complete* de Bruno Schulz, în traducerea lui Juan Carlos Vidal, și am încercat să citesc. După câteva pagini, am realizat că nu înțelegeam nimic. Citeam, dar cuvintele se transformau în mângălături indecifrabile, legate de o lume misterioasă. M-am dus din nou cu gândul la Bibiano, la Grasa. Nu voiam să mă gândesc la surorile Garmendia, atât de îndepărtate deja, nici la alte femei, dar m-am gândit și la ele.

În bar nu mai intra nimeni, nimeni nu se mișca, timpul părea să se fi oprit. A început să mi se facă rău: pe mare, bărcile de pescari se transformaseră în veliere (prin urmare, m-am gândit, *trebuie că bate vântul*), linia țărmului era cenușie și uniformă și, din loc în loc, se vedeau oameni care se plimbau sau cicliști care aleaseră să pedaleze pe faleza pustie. Am socotit că în cinci minute puteam să fiu pe plajă. Drumul nu făcea decât să coboare.

Pe cer abia dacă se vedeau niște nori. Un cer ideal, mi-am zis.

Atunci a apărut Carlos Wieder și s-a așezat lângă fereastră, la vreo trei mese distanță de mine. Pentru o secundă (în care am crezut că o să mor), m-am văzut pe mine însumi aproape lipit de el, privind peste umărul lui de sinistru frate siamez, cartea pe care tocmai o deschisese (o carte de caracter științific, ceva despre încălzirea globală, o carte despre originea universului), atât de aproape de el, că era imposibil să nu-și dea seama, dar, cu toate astea, exact cum prevăzuse Romero, Wieder nu m-a recunoscut.

L-am găsit îmbătrânit. Ca și mine, probabil. Dar nu. El îmbătrânise foarte tare. Era mai gras, mai ridat, părea cu cel puțin zece ani mai în vârstă decât mine, când de fapt nu era decât cu vreo doi sau trei ani mai mare. Privea marea și fuma și, din când în când, mai arunca un ochi în carte. Ca și mine, mi-am dat seama cu spaimă, și am stins țigara și am încercat să mă cufund în paginile cărții. Cuvintele lui Bruno Schulz au căpătat pentru o clipă o dimensiune monstruoasă, aproape insuportabilă. Am simțit cum ochii stinși ai lui Wieder mă

scrutează și, în același timp, în paginile pe care le răsfoiam (poate cu prea mare grabă) mângăliturile care înainte fuseseră litere se transformaseră acum în ochi, în ochii lui Bruno Schulz, care se deschideau și se închideau, iar și iar, niște ochi deschiși ca cerul, strălucitori ca marea, care se deschideau și clipeau, mereu, în mijlocul unei bezne totale. Nu, nu totale, în mijlocul unei bezne lăptoase, ca în interiorul unui nor negru.

Când m-am întors din nou să mă uit la Carlos Wieder, el se așezase în profil. M-am gândit că părea un tip aspru, cum nu pot fi — și doar dacă au trecut de patruzeci de ani — decât anumiți latinoamericani. O asprime atât de diferită de cea a europenilor sau a nord-americanilor. O asprime tristă și iremediabilă. Dar Wieder (acel Wieder care o iubise măcar pe una dintre surorile Garmendia) nu părea trist și, totuși, acolo își avea rădăcina chiar tristețea infinită. Părea *adult*. Dar nu era adult, mi-am dat imediat seama. Părea stăpân pe el însuși. Și în felul său și conform propriilor sale legi, indiferent care vor fi fost ele, era mai stăpân pe sine decât toți cei care ne aflam acolo, în bar. Erai mai stăpân pe sine decât cei mai mulți dintre cei care se plimbau în momentul acela pe plajă sau cei care munceau, nevăzuți, să pregătească noul sezon turistic. Era aspru și nu avea niciun fel de avere, nimic, sau avea foarte puțin, și oricum nu-i dădea nicio importanță sau îi dădea extrem de puțină importanță. Părea că are o pasă proastă. Avea fața omului care știe să aștepte fără să-și piardă cumpătul, fără să aibă reverii sau să devină dezorientat. Nu aducea a poet. Nu aducea nici a fost ofițer al Forțelor Aeriene Chilene. Nu aducea cu un

asasin legendar. Nu părea tipul care zburase în Antarctica pentru a scrie un poem în aer. Nici pe departe.

A plecat la lăsarea întinericului. A căutat o monedă în buzunarul de la pantaloni și a lăsat-o să cadă pe masă ca pe un bacșiș. Când am simțit, cu spatele fiind, că se închisese ușa, n-am știut dacă să râd sau să plâng. Am respirat ușurat. Era atât de intensă senzația de libertate, de problemă aproape rezolvată, că m-am temut să nu stârnesc curiozitatea celor din bar. Ceilalți doi bărbați erau tot acolo, lângă tejghea, vorbind în șoaptă (oarecum tot în contradictoriu), de parcă ar fi avut tot timpul din lume la dispoziție. Ospătarul ținea o țigară între buze și privea atent la femeia care, din când în când, ridica privirea din revistă și îi zâmbea. Femeia să fi avut vreo patruzeci de ani și avea un profil foarte frumos. Aducea cu o grecoaică gânditoare. Sau cu o grecoaică renegată. Brusc, m-am simțit înfometat și fericit. I-am făcut semn ospătarului. Am cerut un sendviș cu *jamón serrano* și o bere. Când mi-a adus-o, am schimbat câteva cuvinte. Pe urmă am încercat să citesc, dar nu eram în stare, așa că am hotărât să-l aștept pe Romero mâncând și bând și privind marea de la fereastră.

După o vreme a ajuns și Romero și am plecat. Într-un prim moment, mi s-a părut că ne îndepărtam de imobilul în care stătea Wieder, însă după aceea mi-am dat seama că, de fapt, îi dădeam ocol. Era el? a întrebat Romero. Da, i-am spus. Fără nicio îndoială. Era gata să mai adaug ceva, considerații estetice și etice despre trecerea timpului (o prostie, fiindcă timpul, în ceea ce-l privea pe Wieder, era ca o stâncă), dar Romero a grăbit pasul. Lucrează, mi-am zis. Lucrăm, m-am gândit cu

groază. Am dat câteva ocoluri pe străzi și străduțe, tot în tăcere, până la imobilul lui Wieder, care se decupa pe cer în lumina lunii. Singular, diferit de celelalte clădiri care, în prezența lui, păreau să se împutineze, să se estompeze, ca atinse de o baghetă magică sau de o singurătate mai puternică decât singurătatea celorlalte.

Deodată, am intrat într-un parc, mic și plin de verdeață ca o grădină botanică. Romero mi-a semnalat o bancă aproape ascunsă între crengi. Așteptați-mă aici, a spus. La început, l-am ascultat docil. Pe urmă, i-am căutat fața în întuneric. O să-l omorâți? am murmurat. Romero a făcut un gest pe care nu l-am putut vedea. Așteptați-mă aici sau mergeți la gara din Blanes și luați primul tren. Ne vedem mai târziu, în Barcelona. Mai bine nu-l omorâți. O treabă ca asta ne poate distruge, și pe dumneavoastră, și pe mine, și pe urmă mai este și total lipsită de sens, tipul ăsta nu mai face rău nimănui. Pe mine nu o să mă distrugă, dimpotrivă, mă va îmbogăți. Cât despre faptul că nu mai poate face rău nimănui, ce să vă zic, adevărul este că nu știm, nici eu, nici dumneavoastră nu suntem Dumnezeu, facem și noi ce putem. Nimic altceva. Nu-i puteam vedea fața, dar din voce (o voce care țâșnea dintr-un corp complet nemiscat) am știut că se străduia să fie convingător. Nu merită, am insistat, totul s-a sfârșit. Nimeni nu mai face rău nimănui. Romero m-a bătut pe umăr. În chestia asta e mai bine să nu vă băgați, a spus. Mă întorc imediat.

Am rămas așezat, uitându-mă la arbuștii din întuneric, la crengile lor care se împleteau și se intersectau țesând un motiv după placul vântului, în timp ce ascultam pașii lui Romero care se îndepărta. Am aprins o

țigară și am început să mă gândesc la chestiuni fără importanță. La timp, de exemplu. La încălzirea Pământului. La stelele de fiecare dată mai îndepărtate.

După ce m-am gândit la Wieder, am încercat să mi-l închipui singur în apartamentul lui, pe care l-am ales impersonal, la etajul patru al unui imobil gol de opt etaje, uitându-se la televizor sau stând într-un fotoliu, bând ceva, în vreme ce umbra lui Romero se desprindea fără să se poticnească în direcția lui. Am încercat să mi-l închipui pe Wieder, spun, dar n-am putut. Sau n-am vrut.

La o jumătate de oră după aceea, Romero s-a întors. Sub braț avea un dosar cu documente, dintr-acelea de care folosesc elevii și care se închid cu elastic. Documentele erau îngrămădite, dar nu foarte. Dosarul era verde, ca arbuștii din parc și destul de șifonat. Asta era tot. Romero nu părea diferit. Nu părea nici mai bun, nici mai rău decât înainte. Respira normal. Privindu-l, mi s-a părut că-l văd pe Edward G. Robinson. De parcă Edward G. Robinson ar fi intrat într-o mașină de tocat carne și ar fi ieșit transformat: mai slab, cu pielea mai închisă, dar cu aceleași buze, cu același nas și mai ales cu aceiași ochi. Ochi care știu. Ochi care cred în toate posibilitățile, dar care în același timp știu că nimic nu are remediu. Hai să mergem, a spus.

Am luat autobuzul care lega Lloret de gara din Blanes și apoi trenul spre Barcelona. Pe durata călătoriei, Romero a încercat de câteva ori să spună ceva. Într-una din dăți, a lăudat estetica „de-a dreptul modernistă” a trenurilor spaniole. În alta a spus că era păcat, dar nu va putea vedea un meci al Barcelonei pe Camp

Nou. Eu nu am spus nimic sau i-am răspuns monosilabic. N-aveam chef de conversație. Îmi amintesc că noaptea, văzută pe fereastra trenului, era frumoasă și senină. La unele stații urcau băieți și fete care coborau la următoarea stație, de parcă ar fi jucat un joc. Probabil că se duceau la discotecile din apropiere, atrași de prețurile și distanțele mici. Toți erau minori și aveau față de eroi. Păreau fericiți. Pe urmă, ne-am oprit într-o gară mai mare, de unde a urcat un grup de muncitori care le-ar fi putut fi părinți. Și pe urmă, nu știu când, am traversat câteva tuneluri și, când luminile din vagon s-au stins, cineva, o adolescentă, a țipăt. M-am uitat atunci la fața lui Romero, era cea dintotdeauna. Într-un final, după ce am ajuns în gara din Plaza de Cataluña, am putut vorbi. L-am întrebat cum a fost. Greu, cum e mereu cu treburile astea, a spus Romero.

Am mers pe jos până la mine acasă. Acolo, și-a desfăcut valiza, a scos un plic și mi l-a întins. În plic, trei sute de mii de pesete. N-am nevoie de atâția bani, i-am spus, după ce am terminat de numărat. Sunt ai dumneavoastră, a spus Romero, în timp ce dosea între haine dosarul și închidea la loc valiza. I-ați câștigat. N-am câștigat nimic, am spus. Romero n-a răspuns, a intrat în bucătărie și a pus apă la fiert. Unde plecați? l-am întrebat. La Paris, a spus, am avion la miezul nopții; vreau să dorm în patul meu, în noaptea asta. Am mai băut un ceai și apoi l-am condus până în stradă. Am așteptat o vreme, sperând să treacă un taxi. cu picioarele pe marginea trotuarului, fără să știm ce ne-am mai putea spune. Nu mi s-a mai întâmplat niciodată ceva asemănător, i-am mărturisit. Nu-i adevărat, a spus

Romero, cu multă blândețe, ni s-au întâmplat lucruri mult mai rele decât asta, ia mai gândiți-vă. Poate că da, dar asta a fost deosebit de înspăimântător. Înspăimântător, a repetat Romero, de parcă ar fi plimbat cuvântul prin gură. Apoi a râs încetisor, cu râsul unui iepuraș, și a continuat cu voce normală, cum să nu fie înspăimântător. Eu n-aveam niciun chef de râs, dar am râs. Romero se uita la cer, la luminile clădirilor, la farurile mașinilor și părea mai scund și mai obosit. Nu mai era mult, m-am gândit, și împlinea șaiszeci de ani. Eu făcusem deja patruzeci. Un taxi s-a oprit în dreptul nostru. Ai grijă de tine, prietene, a spus, la sfârșit, și a plecat.

Editor: GRIGORE ARSENE

Redactor: Cristina Jinga

CURTEA VECHE PUBLISHING

Șos. Fabrica de Glucoză nr. 7, etaj 2, sector 2,

cod poștal: 020331 București

tel: (021)232 57 33, (021)232 47 71

redacție: 0744 55 47 63

fax: (021)232 47 76

distribuție: (021)232 60 83

e-mail: redactie@curteaveche.ro

internet: www.curteaveche.ro